

1745 /3
1994

გ. შიშკაძე
თბილისი
საქართველო

გიპოლოგიური ძიებანი

„მეცნიერება“

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია

აკად. ბ. ჯიბითელის სახელობის აღმოსავლეთმცოდნეობის ინსტიტუტი

ტიპოლოგიური პიეზანი

თბილისი
„მეცნიერება“
1994

კრებული გამოქვეყნებული სტატიები ეხება სემიტური, თურქული, ჩინური, ქართველური ენების სტრუქტურისა და მათი ენათმეცნიერების საკითხებს. სტატიებში შეხვედრითაა აღნიშნულ ენათა ფონეტიკის, მორფოლოგიის, სინტაქსისა და სემანტიკის აქტუალური პრობლემები. კრებული გაანთავსებს ენათმეცნიერთა ფართო წრეს.

В сборнике публикуются статьи касающиеся семитских, тюркских, китайского, армянского и картвельских языков, а также вопросов теоретического языкознания. В статьях исследованы важные вопросы фонетики, морфологии, синтаксиса и лексики указанных языков.

Сборник предназначен для специалистов-лингвистов широкого профиля.

რედაქტორი ფილოლოგიის მეცნ. დოქტორი ვლ. ბ. გ. ჯ. დ. ა. ნ.

რედაქტორი ფილოლოგიის მეცნ. დოქტორი ვლ. ბ. გ. ჯ. დ. ა. ნ.

რედაქტორი ფილოლოგიის მეცნ. დოქტორები: ჯ. გ. ა. უ. ნ. ა. მ. გ. ა. ჯ. ა. ზ. ს. ბ. რ. ჯ. გ. ჯ. დ. ა. ნ.

103
103

4602000000 ბრძ. №139-93

M 607(06)-94

გამომცემლობა „მეცნიერება“
1994

ISBN 5-520-01531-7

(ამ მასაღიშებში ას - არის პირველი პირის ნაცვარსახების - სა-ერა-
გორი ბრუნვა).

ე.ი. მაცდური ენის 5 ერაგვიში ესა ის მეშხხევეაში, ა ის:
1. პირველი ამ მეორე პირის (ნაცვარ) სახელა, 2. აქვორი, ინამიკუ-
რი, მეძრაობის აღმინიშნელი მოქმედების სუბიექტია; ა 3. მოქმედების
ინიციატორია - მოქმედება მისი ნების ხორციელებია.

ეს მოხმევენები ვარკველი ღვარსამრისით ეწინააღმდეგება გინური
ერაგვილი კონსტრუქციების ვანმსამღერელ ძირითად პირებებს: ვარამავა-
ლი (ა არა აქვორი, ინამიკური ა სხვ.) მინის სუბიექტი უნა უპირის-
პირებობეს იჩიბი (ერაგვილი) ბრუნვით ვარამავალი მინის ობიექტა
ა ვარამავალის სუბიექტა, რომლებიც პირაპირი (ნოინაგური) ბრუნვის
სახით არინ წარმოებენილი. ვარა ამისა, ერაგვილი კონსტრუქციების
გინორგანიზ ანალიზზე აღუქმებული ერა-ერა უნევერსალიის მიხედვით,
ერაგვილი ბრუნვა, უპირველეს ყოვლისა, მესამე პირის (ნაცვარ) სახე-
ლებთან ჩნდება ა მხოლოდ შემდეგ I ა II პირის ნაცვარსახებლებთან,
ანუ: არ არსებობს უნა, რომლებიც ვარამავალი მინის I ან II პირის სუ-
ბიექტი ვადორმებული იყო ერაგვილი, III პირისა კი - არა [6]. ამ გვარ-
სამრისით, მაცდური ერაგვარ ვამონაკლისსა კი წარმოაბვენს, წაბვან აქ
I-II პირის S ესა ერაგვიში, III პირისა კი - არა.

ინისაგვის, რომ ვადერკვეთ მაცდური ენის ერაგვილი კონსტრუქციის
ამ ღვინებურებში, აუცილებელია, ვავანალიზოთ ერაგვილი კონსტრუქ-
ციების წარმოქმნის მექანიზმები ა ვამოვლოთ ის ვრამაგვიკური კავთორი-
ები, რომლებიც აღნიშნული კონსტრუქციების წარმოქმნას ვანაპირებენ.

ამ ღვარსამრისით, საინტერესოა, რომ კვანების მიხედვით ცვლის ვარ-
ა მაცდური ენის მინური ღორმა პირების მიხედვით იცვლება: პირველი ამ
მეორე პირის სუბიექტი (ა არა III პირისა) ვარამავალა ა, აქვორი,
ვარამავალი, როვორც ნესი, ინამიკური, მეძრაობის აღმინიშნელი, სუბიექტის
მეშხხობის ვამომხაგვედ მინებში წარმოებენილია სუბიექტური, ერაგვილი
ბრუნვაში რასმული ნაცვარსახებლებთან ელემენტებით [2]:

გარამავალი მინა

ას მადჟა	ა-აგო-ს	- მე პურს ვაბი
აჟ, მადჟა	ა-აგო-ჟ	- შენ პურს ვაბი
აბი მადჟა	ა-აგო-ბ	- ჩვენ პურს ვაბი
აჟი მადჟა	ა-აგო-ჟი	- შევენ პურს ვაბი

ԺԱՐՔԱՅԻՆ ԳԻՏՆԱ

- սն զ-սրո-ս - մի ժողովուրդ (շահ)
 սֆ զ-սրո-ֆ - մի ժողովուրդ (" - ")
 աեծ ժ-սրո-աեծ - հիշեն ժողովուրդ
 աքի ժ-սրո-քի - խելեն ժողովուրդ

սն, սֆ, աեծ, աքի - արևի շնամանիկի շրջանի ճանաչողություն -
 սն, սֆ, աեծ, աքի - շրջանի շրջանի ճանաչողություն: -ս, -ֆ, -աեծ, -աքի
 յո - ճանաչողության շրջանի ճանաչողություն:

Բնական շրջանի ճանաչողություն (արհեստ, արհեստագործություն...)

- սն զ-ս-սն - մի շահ
 սֆ զ-ս-ֆ - մի խա
 աեծ ժ-ս-աեծ - հիշեն շահ (արհեստագործություն)

Գ. Գ. շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն: շրջանի ճանաչողություն 1-11 շրջանի ճանաչողություն
 շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն

Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն

Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն

Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն
 Բնական շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն շրջանի ճանաչողություն

ბურ ენაში აბჯარად ჩანს I/II ო III რიქოგობია რა, ავრედე, I რა II პირების ვრამაგოკური მარკირების ძლიერი გენერენცია.

საბოგადო, კომუნიკაციის აქტში მონაწილე პირების (I-II პირი) როლი ენობრივი ვამონაქვამების ფორმირებისას საკმაოდ დიდი რა ვა-
მობხატება ისეი ვრამაგოკური კატეგორიების უნივერსალურობი, როგორი-
ცაა: პირი, აწმეო დრო, სხვადასხვა სახის ასპექტური მახასიათებლები
მოქმედებისა, კილო; ავრედე, I/II ო III რიქოგობია, პოლიპერსონალიზ-
მის ვანმსაბღერელი პირობები რა სხვ. მოვრომ ენაში კომუნიკაციის აქ-
ტში მონაწილე პირების ვამოკვეთას ვანმსაბღერელი როლი ენიჭება ვრამა-
გოკური კატეგორიისა სისტემაში რა ზე ვილაპარაკებთ დომინანტურ კატეგო-
რიებზე, სწორედ "კომუნიკაციის აქტის" (რა არა, ექვთა, S-O-ს, ან
ვარამავციონის, ან სხვ.) ენობრივი ვამობხატულება მთავარი ამ ენებში,
ასეიად შეიძლება მივიჩნიოთ, მაგალითად, ქარბული რა ქარბული ენებში
[1], როგორც ჩანს, მსვასი ვიშარებაა ბაცბურ ენაშიც, სადაც ვრვამეო-
ლი კონსტრუქციების სახით მარკირებულია არა მხოლოდ ვარამავციონის Ag-
სა რა ვარამავციონის S, ვარამავციონის O-ს (Ag : S/O) შორის არსებული
რამირისპირება (რაც ჩვეულებრივად ვრვამეოლი ენებისეი), არამედ, ა-
ვრედე, I/II ო III პირების რიქოგობია; ანუ I რა II პირების აქტუალი-
ზაციის ძლიერი გენერენციის ვამო კლასიკური უვლილები (resp. ვრვამ-
ეოკური კონსტრუქციების) ფორმე ჩნდება პირთვანი უვლილება, რაც კომუნი-
კაციის აქტში მონაწილე I რა II პირების ვრამაგოკური მარკირებას იწვევს;
I რა II პირების აქტუალიზაცია კი, ბაცბურში, ბუნებრივად იკვეთება აქ-
ტურობის კატეგორიისთან - როგორია კომუნიკაციის აქტში მონაწილე პი-
რები: აქტური ზე არამაქტური? მოქმედება ამ პირების ნებით ხდება, ზე
არა? კომუნიკაციის აქტში მონაწილე პირების (I/II) როლის ბრპა ბმერნი
ფორმების წარმოქმნისას ბუნებრივად იწვევს ამ პირების შევივობი დეგალი-
ზაციის აქტურობისა რა ნებელობის მიხედვით, ამის ვამო, პირთვანი უვო-
ლილება რა შესაბამისად S-ის ბრუნვის ფორმები ვანასხვაეება არა ვარამ-
ავციონ რა ვარამავციონ კონსტრუქციებს, არამედ აქტურსა (ნებელობი) რა
არამაქტურს, შევივებანიარა:

აქტური

არამაქტური

სო	ვ-ა-სო	- მი ვარ	ას	ვ-ალო-ს	- მი მოვივიარ
პო	ვ-ა-პო	- შენ ხარ	აპო	ვ-ალო-პო	- შენ მოვიხარ
ბო	ბ-ა-ბო	- ჩვენ ვარ	აბო	ბ-ალო-ბო	- ჩვენ მოვივიარ
აბო	ბ-ა-აბო	- აქვენ ხარ	ა ბ	ბ-ალო-ა ბ	- აქვენ მოვიხარ

მაგ. ვრვამეოლი ბრუნვა ბაცბურში ვრვამეოლი ენებისაგან განსხვავ-
ებულია არა ვარამავციონის სუბიექტის, არამედ აქტური სუბიექტის ბრუნვაა,

7.5. յրգագրերը տրանսկրիպցիոն և ճանաչողական կազմակերպության շրջանում յրգագրության ժողովրդական միջոցով հիմնականում սերտացված։ Են կազմակերպություն
սխախախտ ընկերություններում։

(1) $Ag \sim S/O;$

(2) 1-11 ~ 111;

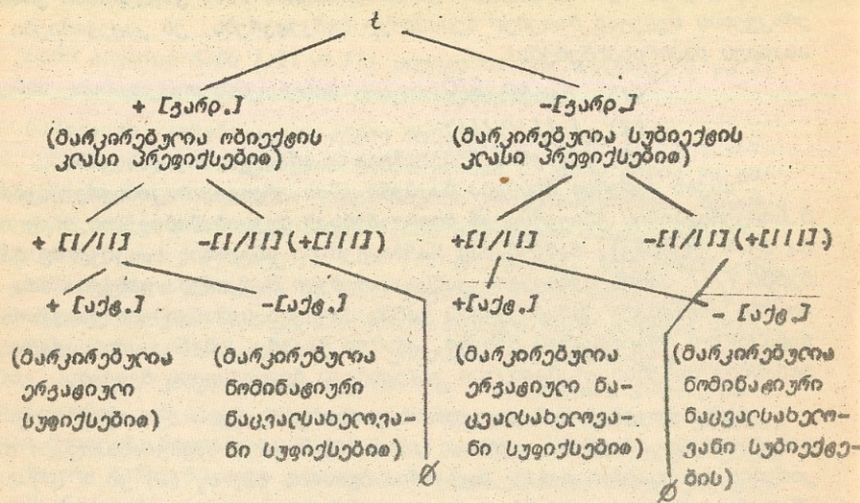
(3) აქტიური, ნებელოზიანი და სრულყოფილი, პასიური.

ასევე აღწერილ იხსნება მამულის ენის ურთავილი კონსტრუქციების მ. სიდიდის განიხილვის უნივერსალურ მომხმარებელთან შეესაბამება (იხ. მსჯელობა მე-4 კვანძზე). რამდენადაც ნაშრომებში აღნიშნული საფუძველზე მამულის 1/11 პირის სუბიექტის განსაკუთრებული მარკირება იხსნება არა როგორც ურთავილი კონსტრუქციის განმსაზღვრელი სუბიექტური კატეგორიის ბედაპირული რეალიზაციის შედეგი, არამედ როგორც კომუნიკაციის აქტიური მომხმარებელი პირების ტრადიციული კატეგორიის რეალიზაციის შედეგი.

დემოთ მოცემულ სამი კატეგორიის შორის ვარაუდური იერარქიული შე-
საბამისობებში არსებობს, კერძო: (1) > (2) > (3); ანუ: ურამალოკური მარ-
კირების ზედასამართლის (1) კატეგორია სკოტონის (2)-ს, (2) კი - (3)-ს.
ამიტარი იერარქია ყველაზე ადრეკატარა ხსენის ბაბუტრი ენის მონაცემებს,
რამდენადაც: (3) რომ სკოტონის (2)-ს, აქტიურობის კატეგორიის მიხედვით
ფორმაცვარებაობას უნდა მოეცვა III პირიც (და, შესაბამისად, III პი-
რის მინუტრი ფორმებიც), რაც ბაბუტრი ენის მონაცემებით არ დასტურდება.

ასევე (1) > (2), რამდენადაც კლას-კატეგორიით უღვიძრება არაა შემოსაზღვრული I/II პირებით, იგი პირების მიმართ ნეიტრალურია (პირებს არ განასხვავებს). ეს პირიერთი დაშვების შემთხვევაში კი ეს მოსალოდნელი უნდა ყოფილიყო. ვარაა ამისა, სანდნალმდევით დაშვების - (2) > (1) - შემთხვევაში ვაუჭებარნი იქნებოდა ან დამატებითი არუქმენცაყია დასტურებოდა იმ ფაქტის ახსნას, ჟუ რაგომ არ განსხვავდა ბაღბური ენის ობიექტები I/II ო III პიქტომიის მიხედვით. (1) > (2) -ს შემთხვევაში ეს საკითხი მოხსნილია, რამდენადაც () - კატეგორიის მიხედვით ობიექტი ასევე პიფერენცირებულია კლასების მიხედვით და (2) კატეგორიის. მარკირება მხოლოდ შემდეგ საფეხურზე, სუბიექტის პიფერენცირებისას ხდება. რადგან (1) > (2) და (2) > (3), ტრანზიტულობით უნდა დავასკვნათ: (1) (2) (3).

[illegible]

შესაძლებელია, ეს იერარქიები ენიის რიგობრივი განვითარების გან-
კვეთი საფეხურებისა ასახავდეს, რაც თავისთავად აუცილებელი არაა (იხ.
[2], სადაც განვიხილეთ მოსაზრება, რომ "ბაგბუნი შვიტბრევა პირის
ნიშანთა გაჩენის ჭეშმარიტია, რაც გულისხმობს, რომ (1) > (2) რიგობ-
რივი განვითარებისა, ანუ რომ ბაგბუნი ენიის განვითარების განკვეთი
ეჭაპზე მხოლოდ ქვეთქვეთი უღვივდება გვერდითა (ე.ი. განვიხილეთ ეს
საფეხური შეესაბამებოდა ჭიჭიურ ქვეთქვეთი ენებში არსებულ ეჭაპებს)
და მხოლოდ შემდგომ ეჭაპზე ნარჩენი ქვეთქვეთი უღვივდება).

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՄ:

1. Նևերովսկի Բ., շրջագրություն, հոգևորականության հարցերի և խնդիրների շրջագրություն, Երևան, 1990.
2. Չալոյան Բ., ժողովրդական շրջագրություն լեզու-լեզվագիտության մասին, Երևան, 1990, IV, 1959, 129-134.
3. Гацадзе И.О., Гайдарова Ф.А. О выражении субъектно-объектных отношений в иберийско-кавказских языках. - В кн.: Категория субъекта и объекта в языках различных типов. Л., 1982, с.154-188.
4. Дешериев Д.Д. Некоторые особенности эргативного строя предложения в бабийском языке. - В кн.: Язык и мышление, XI. 1948, с.154-161.
5. Дирр А.М. Глагол в кавказских языках. - В кн.: Эргативная конструкция предложения. М., 1960, с.17-33.
6. Silverstein M., Hierarchy of Features and Ergativity, 1976.

Ք.Ա.Առաքելյան

Особенности эргативной конструкции
в бабийском языке

Эргативным падежом в бабийском языке маркирован субъект I и II лиц как переходных, так и непереходных (в основном активных, динамических) глаголов. Эту особенность можно объяснить действующей в бабийском языке сильной тенденцией маркирования участвующих в коммуникативном акте лиц (I и II), которая, в свою очередь, дифференцируется по категории активности.

Следовательно, эргативная конструкция в бабийском языке это поверхностное отображение пересечения трех грамматических категорий, которые выражают оппозиции:

- 1/ Субъект переходного глагола /Ag/ и Объект переходного /o/ и субъект /s/ непереходного глаголов: Ag s o.
- 2/ Участвующие в коммуникативном акте лица I/II/, неучаствующие в коммуникативном акте лица /III/: I/II/ III.
- 3/ Активные, самостоятельные действия и неактивные действия.

ბ. მედიუმიზმი

მარჯობის მიმართება მორფოლოგიით

მარჯობის მიმართება მარშალკენს ენის ავების ერთ-ერთ ძირითად პრინციპს. პრაქტის სკოლის მარშალკენი ენის განსაზღვრავენ როგორც უნივერსალურ კოპს. ენის შეუძლია გამოხატოს ყველაფერი, რაც ადამიანის არსებობის სფეროში შემოქმედის - ყველაფერი, რაც იცო, არის, იქნება ადამიანური ცხოვრების ნაწილი. ამიტომ, ენის აქვს უსასრულო პოტენცია. ენა არის შეესაძლებლებში, რომლებშიც შეიძლება რეალიზებულ იქნეს. როგორ ხდება შესაძლებლობა რეალიზაცია? მოცემულ ენის მატარებელმა ენობრივ სფეროში ასაღო მინიმალური გამოვლენა და ახალი ელემენტების შემოჭრება? მარჯობის მიმართება არის ენობრივი პოტენციის რეალიზაციის ხერხი, ეს არის ენობრივი სისტემის განვითარება და შეკუმშვის გზა. ეს არის მეტოქე, რომელმაც ახალი ენობრივი და მინიმალური უკვე არსებულშიდან გამოიყვანებინა, მათთან სისტემურ მიმართებებს ამყარებენ. სტრუქტურული ენაშვი-ნიერების ამოსავალი ცნება - მოპოვების ცნება ამსტრუქტურული ხასიათისა იქნებოდა მარჯობის მიმართების საფუძვლად მისი განვითარების გარეშე.

რ. ნაკობისონი ვრამატიკურ კატეგორიის ავებულებას ამჟღავნებ იანვრებს: ერთი კატეგორიის ფარგლებში ერთმანეთს უპირისპირებშიან არა A და B (მაგალითად: მხოლოდითი და მრავლობითი რიცხვი, სრული და უსრული ასპექტი, აწმყო და წარსული დრო), არც A და მინუს A, არამედ A-ს სივრცითი და A-ს არასივრცითი. A-ს სივრცითი მქონე - მარჯობი-ლი კატეგორია. A-ს არასივრცითი მქონისა - არამარჯობი-ლი ენობრი-ლი ძირითადი კატეგორია მნიშვნელობა. მაგ., პაპირისპირებში *теленок* - *телка*, *поэт* - *поэтесса* - *теленок*, *поэт* სქესის სპეციფიკაციის გარეშე იხმარება (მაგ., *эта женщина - поэт*) გარდა ამისა სემანტიკურ პაპირისპირებში კაცი - ქალი, კაცი - ქალი, კაცი საერთო ადამიანის მნიშვნელობით იხმარება; სხეული - ჯვამი პაპირისპირებში პირველი შეიძ-ლება ვიხმარო როგორც სულიერი, ისე უსულო საგნის, მეორე კი მხოლოდ უსუ-ლო საგნის; აწმყოს ხმარება პოპარი განვსაზღვრავთ დროის, წარსულის, მომავ-ლის ფუნქციით და ა.შ. არამარჯობი-ლი კატეგორია - ამოსავალი, ჯვარედინ-ი კატეგორია და პაპირისპირებში იღებს იგი კონკრეტულ მინიმალს (მა-რობითი სქესის, აწმყოს, სრული ასპექტის), ინარჩუნებს რა ამავე დროს ზედპაპირ-ი ჯვარედინი მინიმალსაც. ამიტომ ენობრივ პაპირისპირებში ძი-რითად ღვისებას ასომეტრიკობა წარმოადგენს: მარჯობი-ლი სუფი-ლი მხოლოდ კონკრეტულ მინიმალს გამოხატავს, არამარჯობი-ლი კი მოიცავს ჯვარედინ

მნიშვნელობასაც და მარკირებულ ნევრთან დაპირისპირებაში წარმოქმნილ კონ-
კრეტულ მნიშვნელობასაც.

ამრიკაპ, ენობრივი პოტენციის რეალიზაცია ჰარკვეული ნუსების მე-
ვეობით ხდება, რომლებიც ჰაპირობებულობის (იმპლიკაციური) ჰაპირობიერე-
ბების სახით წარმოადგენს: ზუ ენაში არის მივერთობითი სქესი, იქნება მამ-
რობითი, ზუ არის წარსული დრო, იქნება ამდგომ... ამრიკაპ, არამარკირე-
ბული პოტენციის არის პოტაპი, ჰეარეობითი; მესამეაპი, დინამიკის მესამე-
საბრისით - ამოსავალი, პირველი, ხოლო ზუმიტიონალიური მესამეაპი -
მეორეაპი მიმართულობის უფრო დიდი უნარის მიქონე (როგორც სინტაქსი-
კა: ისე პარაპიტიკა) და უფრო ინტენსიურაპ ჰაპირეებული ენაში
(ეს აოსახება ჰაპირეების სიხშირეში).

იმიპროკაციური წესები: ღუ B , მაშინ A , ასახევენ:

ა) ერთ მიმდებარე ენაში A-ს ფუნქციონირება უპირატესობას

ბ) ვინდებიან ვაჭრობაში მონაწილეობა - აქვან ჩანს, რომ ღირსეულობითა უნდა ვინა ვაჭრობაშიცა და სავაჭრო ვინა ვაჭრობაშიცა უნდა და იმავს ნიშნავს.

[illegible]

მარკოზების მიმართებად დინამიურ მიმართებებს ასახავს. ს. ჯარყელაძის
ლაპარაკობს ენობრივ ნიშანთა ასომთქმური ეჭოლმდგე, რომელიც ენობრივი
ცვალებადობის შინაგან მიზეზს წარმოადგენს. იგი მიუთითებს ორ მნიშვნელო-
ვან ანტიენობაზე, რომლებიც ენობრივ ცვლილებათა საფუძვლს ქმნიან: კორე-
ლატიური ჯრამატიკური ფორმების ასომთქმურ შეიძლება დახასიათებს როგორც
A-ს სივრცულიზაციისა და A-ს არასივრცულიზაციის ანტიენობა. ორი ნიშანი
შეიძლება ერთსა და იმავე საენობრივ მონაცემებზე იყოს მიმართული, მაგ-
ჯრამ ერთი ანტიენობებიც ამ მონაცემის ჯარყელა A ზვისებას, ხოლო მეო-
რეში ეს ზვისება ალტერნატიული რჩებოდა. კორელაციური ფორმების ანტიენობი-
ობად ჯამბიენობაობის შემდგომი ანტიენობა: უნიშნო ფორმის ბოჭაბი და ნა-
ბილობრივი მნიშვნელობა, ანუ, სხვა სიტყვებით ანტიენობა A-ს არასივ-

[illegible]

ნაღობაჟიანსა და არა A -ს სივნილიზაციას ბრის. ურთა და იმავე ნიშანს
ორი მნიშვნელობა შეიძლება ჰქონდეს; ურთ შემთხვევაში: მიუხედავად სავნის
გარკვეული ნიშანი (A) არაფიქსირებული რჩება, მეორე შემთხვევაში კი
წინ იწვევს ამ ნიშნის უქონლობა. სიტყვა **ТЕЛЕНОК** -ს შეუძლია გამოხა-
ფოს ან ხბო სქესის გამოხატვის გარეშე, ამ მამრბინის სქესის ხბო. ეს
წინააღმდეგობები წარმოქმნიან ურთაგოვლი მუშაობების მამოძრავებელ ძა-
ლას 12,901. ამიგნაპ ეს ცნება ითაღუქგოვრ ცნებას წარმოადგენს. იგი
იძლევა ენის, როგორც დინამიური სისფების აღწერის შესაძლებლობას.²

იპოზიციები ასიმილაციული ხასიათისაა ენობრივი სისფების ფრეა დონე-
ზე. ენის ფონოლოგიური და მორფოლოგიური დონეები ამ გეარსაწინაა გუთ
არის შესაძლებელი.

უნიდა აღინიშნოს, რომ ფონოლოგიის დონეზე მარკირების მიმართება უფ-
რო ხბორა იფო კვლევის საჯანი და ამ დონეზე იგი უფრო სისფშიაფერი,
შანბიმიკური საბიო არის შეფანილი ენობრივ გეოგრაფია. არსებობს საკმაო
რადიენობა მონოგრაფიული გამოკვლევებისა. რომელიც ამ პრინციპის გამო-
ყენებას ეძლეება ფონოლოგიის დონეზე.³ წინამდებარე ნაშრომში შევყვებით
წარმოადგინოთ მონოლოგიის დონეზე ამ მიმართების გამოვლენისა და შეს-
გავლის პირველი ეტაპი, რომელიც ძირითადად რ.იაკობსონის შრომებშია წარ-
მოდგენილი. რ.იაკობსონი ჭაფისი მოგვამიშის არაფერ პერსონში მარკირების
მიმართებას ძირითადად მონოლოგიის დონეზე იკვლევს, აქიგა ჰქონდა შრო-
მები ფონოლოგიის სფეროშიც. რ.იაკობსონმა რუსული ენის შესაძლებელ ურთა-
გოვრ იპოზიციასა ასიმილაციული მუშების კვლევის ბრძანებარე ნიშნის მი-
გება (იხ. [5], [6], [7]).

რ.იაკობსონი მიუთხიშებს, რომ ენობრივ კატეგორიასა ასიმილაციული
ხასიათი შენიშნული ჰქონდას ვასელი საკვების რუს მკვლევარებს. ისინი
ნაბად არჩევიენი რაბიანგოვლი კატეგორიის მოჭად და გაპირბებულ მნიშ-
ვნელობებს. ამჯვარი კვლევის ნიშნებშია იგი ასახელებს აქსაციონს, ნე-
კრასიკის, ფონოგრაფიის, მანბაგოის, პეშკოსკის, კარკეკის შრომებს
[5,6, გვ.51]. ისინი ამჩნევიენ, რომ ხბორების პრეესში ძირითადად მნი-
შვნელობები გაპირბებულ მნიშვნელობასა მადე წყება იძლებიან. ფონიასა
მოჭადი მნიშვნელობები მას უსახებია მუმივიად, არსებარად, ბილი ვაპი-
რობებელი - რეალიზაციის პრეესში გამოვლენილ შესაძლებლობებად. რ.იაკო-
ბსონი მიუთხიშებს, რომ რუსული ენის მოგორი კატეგორიის ანალიზისას მას

² რ.იაკობსონი ვახადას იმ დიკ ვაქენას, რომელიც მისი დინამიკური
მსგავრებეველობის რამოგობებებზე იქონია პავლის ფონოლოგიისა და
იოაღეგოად [3].

³ ფონოლოგიის დონეზე ამ მიმართების კვლევის ისტორია და ფრეესიონიების
სპეციფიკა შევყავიუა ავტეასა ჩვენს ნაშრომში [4].

ფორმაში "რუსული ბმინის სტრუქტურისათვის" რ.იაკობსონი მორფოლოგიურ კატეგორიებზე ავრცელებს ფორმოლოგიურ კორელაციასაა ვაამრებას ნიშნინან და უნიბმნო წვერებინს დაპირისპირებაპ [5, გვ.22]. არამარკირებული კატეგორიისათვის ძირითადი მნიშვნელობაპ მიჩნეულია არამარკირებული კატეგორიის საპირისპირო მნიშვნელობა, არამდე ზოვადი, ვვაროვული მნიშვნელობა, რმ-მედიც მოცემულ დაპირისპირებას ურევს საფუძვლად, ამ ღვალსამრისიხ ვანი-ბილავს რ.იაკობსონი ძირითადი მნიშურ კატეგორიებს.

ზოვადი ასპექტური კორელაციებიდან პერფექტი ნიშნიანია, იმპერფექტი - უნიბმნო. იმპერფექტის უნიბმნობა საზოვადოპ არის აღიარებული. მიუხე-დებენ, რმ პერფექტი ვამოხაფავს მოქმედებას იბის აღნიშვნით, რმ იგი დაწვდული ან დაბზავრებულია, მაშინ, რმესამ იმპერფექტური ასპექტი მოქმედებას ვამოხაფავს დასაწყისისა და დასასრულის მიხითებინს ვარეში. რ.იაკობსონი ასე ამუსტებს ამ ვანსაბლერებას: პერფექტი.იმპერფექტის სა-პირისპიროპ მოქმედებინს აბსოლუტურ საბლერს ვამოხაფავს. იგი ვახაზავს "აბსოლუტურს" - რადვან მბნეში, რმრებიც მრავალჯერადი მოქმედებინს ვან-ბოორებული დასაწყისს ან დასასრულს ვამოხაფავენ (მაგ. захаживал) იმპერ-ფექტულები რჩებიან. ვანსაბლერა, რმმედიც პერფექტის მნიშვნელობას არა-ვანვრძობითობაში ხედავს, რ.იაკობსონს ძალიან ვინროპ მიანინა. მერ, ისეი პერფექტში, რვორიდაა: понастроить, нагуляться, повтылкивать, სადაც მოქმედებინს ბესრულება არის ვამოხაფული, მავრამ არ არის არავითარი მონაცემები მოქმედებინს წერტილოვანი ღუ ხანმოკლე ხასიათის ბესახებ. ე.ი. პერფექტი ვანისაბლერება რვორც ბემოსაბლერული მოქმედება, მავრამ არ არ-ის აუცილებელი რმ ამავე ბროს იგი ხანმოკლეც იყოს.

იმპერფექტის ფარვლებში ბეიძლება არსებობეს ბემბოში ასპექტური დაპირისპირება: "იტერატივი", მოქმედებინს მრავალვბისობის ვამოხაფვლი - მარკირებული, ნიშნიანი ფორმა ~ ფორმები ამ მნიშვნელობის ვამოხაფვლის ვარეში. რუსულში ზოვადი ასპექტური კორელაცია ვვალა საუბრებელ ფორმას მოიფავს, მეორე კორელაცია ვი მხოლოპ პრეტერითში მოქმედებს.

ვვარის ზოვადი კორელაცია რ.იაკობსონს რუსული ბმინის საფუძვლებზე ასე აქვს ვანსაბლერული: ფორმები, რმრებიც მოქმედებინს ვარდავლობაზე მიუხითებენ (მარკირებული) ~ ფორმები ასეი მიხითებინს ვარემე - ე.ი. აქტური მბნეში ამ სისფვის ფარით ვავებთ.

ამ კორელაციის ნიშნიან წვერს ვანინა ვიბვ ბემბოვი კორელაცია: "ვასივი (ნიშნიანი) ~ რეფლექსივი". ვასივი მიუხითებს, რმ მოქმედება

4 მერ. ძველი ქართული ბმნური სისფვა, სადაც მრავალვბისობის კატეგორია ამბოვს ფორმებზეც ვრცელდება (ამბოვს ხოლმეობითი, II ხოლმეობითი).

სუბიექტებიდან არ მომდინარეობს, არამედ მას ვარდები ემარტება.

ვფარის მოვარი პაპირისპირება რუსულში ყველა საუბრებზე ფორმებს მოიცავს, მეორე კი მხოლოდ მიმოუბრუნებულ ვრცელდება.

რ.იაკობსონი უფლებების სისტემის განხილვიდან ვამოწმებავს მე-
ვენი ფორმებს, რადგან ისინი, მისი აზრით, გმინის მოწოდებული სისტე-
მის ვარდზე პავანა.

ფინიჭურ ფორმებს აქვს მოპალბის კორელაცია. მხრბიბი კილ ვანი-
საბღვრება ჩვეულებრივ როვორც ნუვაციური ანუ ნულვანი კილ. ეს არის უბ-
რალბ მოქმედება, რომელიც არავიბარი მოპალური მეფერიბიბი არ არის
ვარდულბული.

ინრივაცივს აქვს პრბის კორელაცია: პრეფერიბი (ნიმინიანი) ~ პრე-
ბენი; პრეფერიბი ვეჩავენებს, რომ-მოქმედება წარსულს ეკუთვნის, მაშინ
როდესაც ანმეო პრბის მეაღსაბრისბი ვანუსაბღვრელია და ტიპიურ უნიმნი
ვაცეპორიას წარმოაპვენს. რ.იაკობსონის აზრით, პრეფერიბი ვამბახავს
არა პრბს, არამედ უმუალ ვაცეპირის ვაპანეცეცას სუბიექტსა და მოქმედე-
ას მორბს - მოქმედება ვარკვევიბ ვარვავს მოქმედების სახეს და უბრალბ
სუბიექტის მეისებად იქცევა [5, 26].

რუსული გმინის პირლვან სისტემას რ.იაკობსონი ასე იაბრებს: ანმეოს
აქვს პირბის ბრი კორელაცია: 1. პირიანი ფორმები. (ნიმინიანი) ~ უპირთ ფო-
რმები. უპირთ ფორმის სახიბ ფუნქციონირებს ე.წ. "მესამე პირბს" ფორმა,
რომელიც მევისმავად არ ვამბახავს მოქმედების მიმარბებას სუბიექტთან.
უპირთ გმნები ამ მეაღსაბრისბი წარმოაპვენენ უნევილ, უნიმნი ფორმებს,
2. პირიანი ფორმები მეივაცენ კორელაციას: პირველი პირბის ფორმა (ნიმ-
ინიანი) ~ ფორმა, რომელიც არ ვამბახავს მოქმედების მიმარბებას მეფ-
ყველ პირთან - ეს არის მეორე პირბის ფორმა, რომელიც უნიმნი ვაცეპო-
რბის სახიბ ფუნქციონირებს. მეორე პირბს რუსული ფორმის მოვარი მნიმენე-
ლობა ვანისაბღვრება როვორც "ვანმოვადებულ-პირლვანი". კონტექსტი აპვენს,
მე რომელ პირთან აქვს ფორმას მიმარბება - ნებისმივრთან (умремъ, по-
коронят) მეფყველთან. (внпъемъ бнвало) მე კონტრეტურ პირთან, რომელსაც
მეფყველი მიმარბავს. რ.იაკობსონის აზრით, მემა ბოლ ხმარება სტატის-
ტიკურად ყვეამდე ხმირია, მაინც ეს ნაწილობრივი ხმარებაა, და ფორმის
მოვარი მნიმენელობის საკიბი სტატისტიკურ კრიტერიუმზე პამყარბიბ ვერ
საპანება. უმუალური და მოვარი მნიმენელობები სინონიმები არ არის. ეს
არის რ.იაკობსონის მეორიკი პებულბა კვლევის ამ ელამეზე. რაც მეცება
ორველი პირბს ვანმოვადებულ ხმარებას, აქ, მისი აზრით, დიკურალური
ხმარება ივრბნობა.

ამდგომსა და წარსულში მოქმედებს ჩივილების კარგადება: მრავალბილი (ნიმნობი) ~ მხოლოდით. უნიმნი კატეგორიას წიგნით მნიშვნელობა შემო-
ფარდება იმით, რომ მრავალბილით არ არის გამოხატული. ამიტომ უფრო
აღვიღარ არის შესაძლებელი მათი ხმარება სხვა პირობებში. მაშინ, როდ-
ესაც მრავალბილი უფრო სპეციალური მნიშვნელობა აქვს. მაგრამ ფაქტს სხვა
წმინდო კარგადებებისაგან განსხვავებით ჩივილების კატეგორიას ბინადი გა-
რეკანად არის შეპირობებული. იგი წმინდად არაპირობებულ, არამედ
კონკრეტულ კარგადებას, რამდენადაც ასახავს სუბიექტის პრაქტიკულ
ჩივიებს.

ამავე დროს - უმცირესი კრედიტების აქტივები სრულად გადგურ-
ნიდნენ, რომლებიც ნარჩენულად მიხორცილნი კრედიტის პრაქტიკით.

1. **სამართალ** - **კამიზბაგავის** **ნიჟაგუჯი** **ბიზნეს** - **არტ** **მედიკინის** **და** **არტ** **მედიკინის**, **გ.ი.** **კამიზბაგავის** **სქესის** **მიმართებით** **უქმდებიან**. **ამიტომ** **სამართალ** **სქესის** **სახელები** **ქმნიან** **ნორმირ** **კატეგორიას** **არასამართალ** **შეიქმნება** **მიმართებით**, **რადგან** **სქესის** **კამიზბაგავი** **და** **ამიტომ** **არ** **კამიზბაგავი** **"ასევე** **სამართალ**"; 2. **არასამართალ** **მიღება** **თუ** **უქმდებიან** **რადგან** **მიმართებით** **(ნორმირ)** **მედიკინის**, **მედიკინის** **მართალ** **მიმართებით** **მიმართებით**, **რადგან** **მიმართებით** **სქესზე** **მიმართებით** **არას** **არას**.

[illegible][illegible]

ენობრივ ცნობიერებაზე პატივების შესაძლებლობა და ამიტომ ბრუნვის მნიშვნელობის პრინციპის კვლევის ცვლილება ცალკეულ მნიშვნელობაში შექანიკური ჩამოშვლა.

რ.იაკობსონის აზრით, ბრუნვის მოვარი მნიშვნელობა მოცემული ენის მთელი სისხტით არის შეპირებული და ამ სისხტის შესწავლის ვიზი შეიძლება იქნეს პარკენილი. მოვარი ებუღებები კი მხოლოდ შედარებითი ანალიზისა და ცალკეული სტრუქტურების ტიპოლოგიის ვიზი მიიღება [6,53]. მისი აზრით, ბრუნვაში მოვარი მნიშვნელობების საკითხი მოწოდებების (მოძღვრებას სიფყვის შესახებ) ეკუთვნის, ხოლო კერძო მნიშვნელობების საკითხი - მოძღვრებას სიფყვათშეერთების შესახებ. ეს იმიტომ, რომ ბრუნვაში მოვარი მნიშვნელობები ვარდმოხსავან დამოუკიდებელია, ხოლო კერძო მნიშვნელობები ვარდმოცვლილი სიფყვების სხვადასხვა ფორმალური და რეალური მნიშვნელობები არის შეპირებული. ისინი მოვარი მნიშვნელობის კომბინაციურად ვარიანტებს წარმოადგენენ [6,60]. პრინციპის ვარდმოცვლილ ვარდმოცვლილას წარმოადგენს ბრუნვის მნიშვნელობის შესწავლის შემოყარვა და ცალკეულ მნიშვნელობაში ჩამოშვლილ. ზეით ეს კერძო მნიშვნელობები, ვარდმოცვლილი სინტაქსურად და ფრაგმენტურად, შექანიკურ ვარდვას კი არ წარმოადგენენ, არამედ არსებობს მათი კანონზომიერი იერარქია. ბრუნვის მოვარი მნიშვნელობის საკითხი არ უნდა შეეცვალოს სპეციფიური მნიშვნელობის, ან ზედად მთავარი მნიშვნელობის საკითხით, მაგრამ მეორეს მხრივ ვარდმოცვლილია კერძო მნიშვნელობაში იერარქიის უკუღებელია. მთავარი მნიშვნელობა, ისევე როგორც სპეციფიური მნიშვნელობები, არ წარმოადგენს ფიქციას, არამედ მნიშვნელობანი ენობრივი მოწყობილია, ამრიგად, რ.იაკობსონი ვარდვაში სან ცნებას ვარდმოცვლილი კატეგორიის მნიშვნელობის ანალიზისას: მოვარი მნიშვნელობა, კერძო მნიშვნელობა და კერძო მნიშვნელობაში მორის მთავარი მნიშვნელობა. გმნურ კატეგორიაში ანალიზისას რ.იაკობსონი სამარტლიანად ვარდვაში, რომ არ უნდა ავრიოთ ერდმანეში კატეგორიის მოვარი და უბუღური - სტატისტიკურად დომინანტური მნიშვნელობა. ვფიქრობ, რომ ეს უბუღური მნიშვნელობა, რომელიც კერძო მნიშვნელობაში რევისას, ამ მეორე მნიშვნელობაში წარმოადგენილი მთავარი მნიშვნელობის ცნების ქვეშ პოულობს ადგილს.

ორ ბრუნვას კორელაციურად მიიჩნევენ ავტორი, ზე ერდ-ერდის მოვარი მნიშვნელობა სავნობრივი მოწყობის ვარდვით ნიშანის იფვალისინებს, ხოლო მეორე ბრუნვის მოვარი მნიშვნელობა კი ამ ნიშნის არსებობა - არარსებობას აღუნიშნავს ფიქციას. პირველი იქნება ნიშნისანი, ხოლო მეორე - უნიშნო კატეგორია. ამ ორი კატეგორიის დამირისპირების ვიზი უნიშნო კატეგორიის სპეციფიურ მნიშვნელობად ნიშნის უქნელობა იქვეა. სხვა კერძო მნიშვნელობები კი კომბინაციურად არის ვარდმოცვლილი. მნიშვნელობა, რომელიც

იცოცხლებს უმჯობესი ვარიანტების ძიებას მნიშვნელოვანი და კომპრომისის გარეშე არ არის. ვაპირებდებოდა, რ. იაკობსონს მთავარ მნიშვნელოვან მთავრობას [6, 61].

რუსული ბრუნების სისტემის განხილვისას რ. იაკობსონი პირველ რიგში განიხილავს ნომინაციებისა და აკრედიტაციის დაპირისპირებას. მისი აზრით, ძირითადი დაპირისპირება აკრედიტაციისა და ნომინაციების შორის იმასთან მიმართებაშია, რომ აკრედიტაციის დამთხოვნის მოქმედების ვალდებულება საკანდიდატო, ხოლო ნომინაციის არ დამთხოვნის ასეთი მიმართება არ არსებობს და არც არაა შესაძლებელი. აკრედიტაციის მარკირებული ნომინაციის დაპირისპირება. რუსული ნომინაციის ხშირად იყო სწორად შეფასებული როგორც ნულთან ბრუნვა (კარგად), როგორც საკანდიდატო მნიშვნელოვანი სახელი (პეტიციის). ეს არის საკანდიდატო პასახელების ფორმა, სხვა ფორმები კი არის გოგონები. მთლიანად მთლიანად "სახელები კი არ არიან, არამედ სახელების ბრუნვები". უნიშნობა კარგად იკავებს პასახელების ფუნქციას.

მოქმედი სუბიექტისა და მთელი უმჯობესი ვარიანტის მოქმედების სუბიექტისადმი დადებითი შეფასება მარტოვე არის ცოცხალი არსება, რომელიც საკანდიდატო კი - არაა ცოცხალი საკანდიდატო. მუდმივად უმჯობესი ვარიანტის კაცობრივი ადამიანი იქნება: ГРУЗОВИК РАЗДАВИЛ ЧЕЛОВЕКА, ФАБРИКА КАЛЕЧИТ ЛЮДЕЙ...

რ. იაკობსონი განიხილავს ნომინაციის-აკრედიტაციის და ურთიერთობის სისტემის სისტემების ურთიერთმიმართებას მარკირების მიმართებაში მთავრობისა და ვიცე-პრეზიდენტის ამ სისტემების ჩამოყალიბების დინამიკას, მინიჭების გეოგრაფიისა და სემანტიკის. იგი ამბობს, რომ არსებობს ენები (მათა შორის, ბასკური და ჩრდილოკავკასიური), რომლებშიც მარკირებული და არამარკირებული ბრუნვების მიმართება მუდმივად რუსულად და სხვა ნომინაციის - აკრედიტაციის ენებთან შედარებით. აქ ნიშნობა ბრუნვა იმას კი არ დამთხოვნის, რომ საკანდიდატო მოქმედებას განიცდის, არამედ პირიქით, ნიშნობა ბრუნვა ის, რომელიც მოქმედებას განიცდევინებს, უნიშნობა ბრუნვა კი ასეთი მოქმედებას არ აღნიშნავს. რ. იაკობსონი იყენებს ურდუმის ტერმინებს: ტრანზიტივი და ინტრანზიტივი. პირველი ფუნქციონირებს როგორც ვარიანტის მნიშვნელობის სუბიექტი, ხოლო უნიშნობა ვარიანტის კი შეესაბამება განსხვავებულ სინტაქსურ ფუნქციებს ამჟღავნებს - ვარიანტის მნიშვნელობისა და ვარიანტის სუბიექტისა. ეს არის აგრეთვე პასახელების ფორმა. ნომინაციის-აკრედიტაციისა და ინტრანზიტივი-ტრანზიტივის დაპირისპირების შედარება მნიშვნელოვან სახელებს და მნიშვნელოვან კორელაციების მიხედვით კაცობრივი ამჟღავნებს. ნიშნობა: ინტრანზიტივი - ტრანზიტივი შეესაბამება ნიშნობა-პასახელებისა და აკრედიტაციის დაპირისპირებას, ხოლო ნომინაციისა და აკრედიტაციის დაპირისპირება შეესაბამება ნიშნობა-აკრედიტაციის და

პასიური კვარტის პასივისპირებას [6,62].

მეორე რ.იაკობსონი განიხილავს ნათესაობით ბრუნვას. მისი აზრით, ენოტივი ნომინატივთან და აკუზატივთან მიმართებით გამოხატავს საკნის მონაწილეობის ფარგლებს გამოხატუებით აღწერილ სიტუაციაში. ამ პასივისპირებას იგი მოცულობის კორელაციას უწოდებს. ეს სახელური პასივისპირება შეიძლება შევუდაროთ მშენის ასპექტურ კორელაციებს, სადაც აღინიშნება მოქმედების საჭივრები. ამრიგად, მას შესაძლებლად მიიჩნია სახელური ასპექტური კორელაციის შესახებ მსჯელობა.

ნათესაობითი მიუთითებს, რომ საკნის მონაწილეობა გამოხატუების სიტუაციაში ნაკლებია, ვიდრე მთელი საკნის მოცულობა. ეს რამდენად არის შეზღუდული საკნის მოცულობა, ამას ენობრივი და არაენობრივი კონტექსტი აშუშებს. ნათესაობითმა გამოხატუებებმა შეიძლება შეიძლოს ნაწილობრივი ან ნეგატიური მონაწილეობა. რ.იაკობსონი იძლევა ნათესაობითის კერძო მნიშვნელობა რიგს: *genetivis partitivus*, საჭივრის, მიმდინ, გამორების, უარყოფის ენოტივი [6,63]. ფუნქციის ზედსაზრისით გამოიყვანა: სუბიექტის, ადვერბიული, პარტიკული ობიექტის... ენოტივი.

რ.იაკობსონის განხილვაში მეოთხე და მეხუთე ბრუნვებია პატივი და ინსტრუმენტალიზი. ეს ბრუნვები მოცულობით მიმართებებს არ გამოხატავენ, ისინი კორელაციურ მიმართებებში იმყოფებიან არა ნათესაობითთან, არამედ სახელობითთან და აკუზატივთან. როგორც აკუზატივი, ისე პატივი გამოხატავენ იმას, რომ მათ ებება მოქმედება, ხოლო ინსტრუმენტალიზი, ნომინატივის მსგავსად, არაფერს კეთებდა მის შესახებ, საკნის ებება მოქმედება ეს ზოგჯერ იწვევს მოქმედებას. ამდენად, პატივი, მსგავსად აკუზატივისა, მიმართების კორელაციის (*Bezugskorrelation*) ნიშნად იწვევს საპირისპირო უნიშნო სახელობითის და ინსტრუმენტალიზისა. მაგრამ, რაში მყოფიანობს ინსტრუმენტალიზისა და პატივის პასივისპირება სახელობითთან და აკუზატივთან? რ.იაკობსონი ინსტრუმენტალიზისა და პატივის მიიჩნევს პერიფერიულ ბრუნვებად (*Randkasue*), ხოლო ნომინატივისა და აკუზატივის სრულ ბრუნვებად. ზოგი პასივისპირებას კი უწოდებს მიკომარტობის კორელაციას (*Stellungskorrelation*). პერიფერიული ბრუნვა მიუთითებს, რომ შესაძამისი სახელი გამოხატუების მართან მნიშვნელობაში პერიფერიულ მნიშვნელობას იძენს, მაშინ, როდესაც სრული ბრუნვა არ მიუთითებს იმაზე, ეს რომელი მიკომარტობას ებება საქმე. პერიფერია ვერის-ბიშნის ცენტრის არსებობას, პერიფერიული ბრუნვა კი ცენტრალური ბრუნვის არსებობას. ამასთან არ არის აუცილებელი, რომ ცენტრალური ბრუნვის ბრუნვა იყოს გამოხატული. მაგ., სადაური "Отнем и мечом" - ვერის-ბიშნის რაღაცას, რაც ცუხბიობა და მანვილით უნდა აღმოგებვას. პერიფერიული ბრუნვებისათვის მთავარი ის კი არ არის, რომ ისინი მიუთითებენ

პირველი რეგულაციის მოცულობის ზრდა, ხოლო ნომინალური, აკუმულირება და ნა-
მუშაობის - რეგულაციის პერიოდული ზრდა. ამდენად იგი ზოგჯერ ატვირთვას
აბსოლუტურად უნიშნო ნომინალური.

მეორე რ. იაკობსონი განიხილავს სინკრეტიზმის დამახვევებს რუსული
ზრუნების სისტემაში. ხდება ზრუნები დაპირისპირებათა ნეოტრალიზაცია.
სინკრეტიზმის დამახვევები ავლენენ სისტემის ასიმეტრიულ ავტორიტეტს.
ასიმეტრიას აი ს. კორცეცკი უნიშნო სისტემის კონსტიტუციურ ფაქტორად
მიიჩნევს.

გრამატიკულ დაპირისპირებათა ნეოტრალიზაციის დამახვევაში ჩვეულებრივ
ხდება უნიშნო კატეგორიის გამოყენება შესაბამისი ნომინალი ფორმების ნა-
ცვლად (მაგ., მინის ფინიტი ფორმების სუბსტიტუცია ინფინიტივით, პრე-
ტერიის - პრეგენიის, პრეცედი პრის - მუთრი და ა.შ.), მაშინ, როდესაც
მეზრუნებელი სუბსტიტუცია მხოლოდ ძალიან იშვიათ გამოყენების წარმო-
ადგენს და ფიქტურად ხმარდება შეიძლება მივიჩნიოთ. უნიშნო ფორმა სამე-
ტყველო ცნობიერებაში კორელაციური წყვილის წარმომადგენლის სახით ფუნ-
ციონირებს [5, 30].

რ. იაკობსონის ნაშრომს რუსული ზრუნების შესახებ მათალი შეასება
მისცა ნ. ტრუბეცკოვი. მისი აზრით, იგი ახალი ვიზიის დამკვიდრება და აქ
გამოქვეყნებული მეტოპი უნდა აიხსნოს ყველა მკვლევარმა, რომელიც ვრძნობს
აქსიომურ ფუნქციონირების უპირატესობას და უნდა, რომ მომდევნოა სტრუქ-
ტურულად, მდინარეობად ამოცნობილი იქნას შესწავლილი. მხოლოდ ამჯერად მი-
ვლით იძლევა მომდევნოაში რეგულაციის სინკრეტიზმი, ისე დიქტონიული მიმარ-
ბების გამოყენების შესაძლებლობას [9, 96].

მარკირების მიმართება მომდევნოური კატეგორიების ანალიზს საფუძ-
ლად დაუდგენ ისეთი გამოჩენილი ენათმეცნიერებმა, რომლებიც იყვნენ
ი. იელინსკი და ი. კორილინი. ი. იელინსკის მნიშვნელოვან მომდევნოური
გამოყენებაში - "ზრუნის კატეგორია" [10] მომდევნოური უმეტესად იერარ-
ქიული სტრუქტურა არის გადვალისწინებული. იგი იღებს მომდევნოური
კატეგორი-
ათა ზოგად განსაზღვრას, რომელიც მოცემულია რ. იაკობსონის შრომაში -

5 რ. იაკობსონი ფუნქციის მოღვაწეობის დამოკიდებულებას პერიოდული კვლავ განიხილავს
რუსული უნიშნო ზრუნების სისტემის მარკირების მიმართების ფუნქციონირების
ინ. მისი [8]. ამ მოხსენებაში არსებითად იგივე რეზულტატებია წარმოდგე-
ნილი, რომელიც წამოყენებული შეცვლილი ფორმირებით. რ. იაკობსონი აქ და-
სტავს ინტერპრეტაციას და კომპონენტურად ვარაუდობს. ზრუნვათა ზოგად
მნიშვნელობათა ნაცვლად დასტავს ზრუნვათა ნიშნებზე: რუსული ზრუნების
სისტემა სამკანონოობისადაა არის მიჩნეული და ანალიზდება სამი ნიშ-
ნის - მიმართების, მოცულობის, პერიოდულიზმის ნიშნების საფუძველზე.
ამ ნაშრომში რ. იაკობსონი დასაბამს, რომ საჭიროა უარყოფით სისიუზამდე-
ლი, არასისტემური შეხედულებების გამოყენებაში დიდი სისიუზის იძულები-

"რუსული გზის სტრუქტურისათვის". მისი ამრიგად დაპირისპირების ნეგატივი არ ნარჩუნდებოდა პოლიტიკური და ნეგატიური ცნებების ოპოზიციას, არამედ ქმნიდა. "ჟანსაპოტური და ჟანსაპოტური ცნების დაპირისპირებას [10, 56]. ო.ივლიშვილისათვის ამოსავალია იმედი, რომ ბრუნვას აქვს მთავარი მნიშვნელობა. მისი ამრიგად: "ბრუნვას, როგორც ენობრივ ფორმას, არა აქვს რამდენიმე განსხვავებული მნიშვნელობა, მას ერთგვარად მნიშვნელობა აქვს, იგი ატარებს ერთგვარად ადგილობრივ ცნებას, რომელიდანაც კონკრეტული ხმარებები შეიძლება იქნეს გამოყვანილი" [10, 85].

მნიშვნელოვან სხვაობას ო.ივლიშვილისა და რ.იაკობსონის შვარც-ბრუნვას შორის ქმნის ის, რომ ო.ივლიშვიტი არასწორად მიიჩნევს მორფოლოგიისა და სინტაქსის გამოყვანას. მისი ამრიგად, სიტყვათა რიგს ბრუნვის მნიშვნელობის გამოხატვა შეუძლია: "ელებენებების ფიქსირებული რიგით შექმნილი ენობრივები მიმართებათ იმავე პლანზე მოქმედებენ, რომლებზედაც ბრუნვის ფორმანებთან შექმნილი ენობრივები" [10, 85]. რ.იაკობსონი კი, როგორც ვნახე, მკაცრად მიიჩნევს მორფოლოგიასა და სინტაქსს. მისი ამრიგად, სიტყვათა რიგს მხოლოდ სინტაქსური ფუნქციის გადმოცემა შეუძლია. ბრუნვას კი მორფოლოგიური ბუნება აქვს და არა სინტაქსური. სიტყვის ფორმა და სიტყვათმნიშვნელობის ფორმა ენობრივი ღირებულების ორ სხვადასხვა პლანს განსხვავებულია. მისი ამრიგად, შეიძლება არა მარტო ბრუნვის კატეგორიის მთავარი მნიშვნელობებზე დაპირისპირება, არამედ სიტყვისა და სიტყვათმნიშვნელობის კატეგორიების მთავარი მნიშვნელობებზე. ბრუნვათა მთავარი მნიშვნელობების მორფოლოგიიდან სინტაქსში გადატანა მას დაუშვებლად მი-აჩნია [6, 55].

მნიშვნელოვანია მარკირების მიმართების დიფერენციალური მორფოლოგიით გამოყვანების ცდა, რომელიც განახორციელა ი.კუპრინიძემ. მის ფუნდამენტურ ნაშრომში - "ფიქსირებული კატეგორიები ინტელექტუალში" [11] ვრამატიკული კატეგორიების საანალიზო და მნიშვნელოვანად არის გამოყვანებული პრაქტიკული ცნებები. იგი იღებს რ.იაკობსონის მიერ "ბრუნვის მთავარი მოძღვრებაში შემოთავაზებულ" სამხედროვან ენობრივებს: ძირითადი მნიშვნელობა და მანამნიშვნელობა. ეს ცნებები ორი რიგის ოპოზიციებად ნაწილდება. სინტაქსით შეპირებული - ეს არის ძირითადი მნიშვნელობა და კონტექსტით შეპირებული - ეს არის მთავარი და მანამნიშვნელობები ანუ მთავარი და

ნაშთი, რომელიც ამტკიცებდა, რომ საჭიროა მხოლოდ ბრუნვათა რიგების დადგენა, ხოლო ბრუნვათა რიგი სრულიად ნებისმიერია და ვრამატიკული ნებისმიერად აღავტებენ მათ ასე თუ ისე. სტრუქტურული მიმართება ბრუნვათა სინტაქსისადმი ავლენს მის მკაცრად განმარტებულ იუარქმის, რომელსაც საფუძვლად უდევს ნიშნობები, როგორც უნიშნო ბრუნვა.

მეორეული ფუნქციები [11, 14]. ზეით კონფექსი შეიძლება იყოს როგორც სემანტიკური, რომელიც ახდენს მოცემული ფორმის მნიშვნელობის მოიხილვას, ისე სინტაქსური, რომელიც ახდენს მის სინტაქსურ ფუნქციას.

მიმდევრო პერიოდის მონიტორინგის ჩვენების საინტერესო საკითხებზე ვრცელი მსჯელობაა მოცემული კ. ვრინბერგის შრომაში, რომელიც ენობრივი უნივერსალობის პრობლემისა და მისი მიმდევრო [12]. კ. ვრინბერგი მარკირების მიმართებით უნივერსალურად კონვენციური საკითხებზე მუშაობის პროცესში განიხილავს. მარკირების მიმართება, მისი აზრით, ნარმოცად ვრინბერგის, რომელიც საშუალებას იძლევა მოვანერსოთ, ერთი პროცესიდან გამოვიყვანოთ და ამდენად, ვარკველი აზრით ავხსნათ ემიგრირებული ვინაობის ენობრივი უნივერსალობა. კ. ვრინბერგმა რამდენიმე სტაფიაში განიხილა, ეს მიმართება ფონოლოგიის დონეზე. სინტაქსის სფეროში ჩატარებული მუშაობა მან შეძლო მარკირების მიმართებით ზედასაზრისად განაზრება [13].

მონოლოგიის დონეს იგი შემოიკლავს მიმართებით გამოკვლევაში განიხილავს. ამ შრომაში კ. ვრინბერგი ცალ-ცალკე განიხილავს მარკირების მიმართებას ფონოლოგიის, ვრამატიკისა და ექსპრესიის სფეროში და შემდეგ ცდილობს იმონოლოგიის დაამყაროს სხვადასხვა დონეებზე გამოვლენილი ნიშნებს შორის.

მონოლოგიის დონეზე მარკირების მიმართებით განმსაზღვრელი ნიშანთა დაგვიანებას კ. ვრინბერგი ეძღვნება რ. ნაკობსონის, დ. იელინკის, ბ. ტრინკას შრომებს. ამას ვარდა იგი ზეითადაც ცდილობს შეავსოს მათი რიცხვი საკუთარ კვლევა-ძიებაზე დაყრდნობით. იგი გამოყოფს შემდეგ ნიშნებს:

1. არამარკირებული კატეგორიის მოვადი მნიშვნელობა, მისი ფუნქციონირება მთელი კატეგორიის რეპრეზენტაციის სახით.

2. არამარკირებული კატეგორიის ნეოლოგანი აღნიშვნა.

3. სინტაქსიკში. რისინტეცია მარკირებულ და არამარკირებულ კატეგორიას შორის ხშირად ნეოლოგანიკება მარკირებულ კატეგორიებში.

4. პარტიციპაცია ანუ კონფექსუალური ნეოლოგანიკაცია.

5. მარკირებულ ფორმათა მონოლოგიური არარეკურანობის ნაკლები ხარისხი.

6. ექსპრესიაცია - მარკირებულ კატეგორიას აკლავს ბერტი ის კატეგორია, რომელიც არსებობს არამარკირებულ კატეგორიაში.

7. შეთანხმდება, როგორც რამდენიმე კატეგორიის (მაგ. სქესის) სიფრფველს აქვთ ერთი მსამოღვრელი და ეს მსამოღვრელი სქესში, რიცხვში.... უთანხმდება არამარკირებულ კატეგორიაში დასმულ სიფრფველს.

სამოღვრელი ნიშნების ჯარა ჯ. ჯრინბერგი დამატებით დაპარაკობს სიხშირულ კრიტერიუმზე: არამარკირებულ კატეგორია მისი აზრით უფრო მაღალი სიხშირით ხასიათდება, ვიდრე მარკირებული. ამ ნიშნის შემოჭანა მის დამსახურებას წარმოადგენს. პირველ რიგში მან იგი ფონოლოგიის სფეროში გამოიყენა. თავისი მონოგრაფიის ამ ნაწილში სიხშირული კრიტერიუმის ღირებულების ილუსტრაციას ჯ. ჯრინბერგი ახდენს რიცხვის, სქესის, პირის, პირდაპირი და ირიბი ბრუნვების, კავშირებითი და დახლოებითი კილბის, აქტივის და პასივის, აწმყო, წამყო და მომავლის კატეგორიების მასალაზე. საანალიზოდ აღებულია ენები: სანსკრიტი, ლათინური, ინგლისური, ესპანური, რუსული, ფრანგული, ჯერმანული.

ფრმინი "მარკირების მიმართება" ასახულია ენობრივი სისტემის ავტორის ფუნდამენტალური პრინციპი - ენობრივი სისტემის იერარქიული ხასიათი, დაპირისპირებულ უწყვეტად ასიმეტრიული მიმართება. ეს არის ის კიბე, რომლის დანახმადაც იშლება და იკუმშება ენობრივი სისტემა. ამ მიმართების გამოვლენა და დამკვიდრება ღირვეისფერ ფერითა და ენობრივი ანალიზის პრაქტიკაში წარმოადგენს ჩვენი საუკუნის ენაშემცენიერების ერთ-ერთ უდიდეს მიწაპოვარს.

ლიტერატურა

1. Jakobson R. Implications of language universals for linguistics, Universals of language, Cambridge, Mass., 1966.
2. Karcevsky S. Du dualisme asymétrique du signe linguistique, TCLP, I, 1929.
3. Jakobson R. Retrospect, Selected writings, I, Phonological Studies, The Hague - Paris, 1971.
4. ი.მელიქიძე, მარკორევის მიმართება ფონოლოგიაში, ლბილი, 1976.
5. Jakobson R. Zur Struktur des russischen Verbuns, Charisteria V, Mathesis obbata, 1932, Readings in Linguistics, II, 1966.
6. Jakobson R. Beitrag zur allgemeinen Kasuslehre, Gesamtbedeutungen des russischen Kasus, TCLP, 6, 1936; Readings in Linguistics, II, 1966.
7. Jakobson R. Signe zéro, Melanges de linguistique offerts a Charles Bally, 1939; Readings in Linguistics, II, 1966.
8. Якобсон Р. Морфологические наблюдения над славянским склонением. American contributions to the fourth International Congress of Slavistics, G.-Gravenhage, 1958.
9. Trubetzkoy N.S. Gedanken über die Slovakishe Deklination, 1937, Readings in Linguistics, II, 1966.
10. Hjelmslev L. La catégorie des cas, Etude de grammaire générale, Acta Jutlandica, Aarsskrift, v.7, f.I; v.9, f.2, 1935.
11. Kurilowicz J. The Inflectional categories of Indo-European, Heidelberg, 1964.
12. Greenberg J.H. Language universals with Special Reference to Feature Hierarchies, The Hague, 1966.
13. Greenberg J.H. Some universals of Grammar, Universals of Language, Cambridge, Mass., 1963.

И.Г.Меликишвили

Отношение маркированности
в морфологии

Отношение маркированности отражает один из основных принципов построения языковой системы — его иерархический характер, асимметричное отношение противопоставленных единиц. В соответствии с правилами, отражающими это отношение, происходит раскрытие и свертывание языковой системы.

В статье проанализированы работы, в которых отношение маркированности нашло наибольшую разработку на уровне морфологии.

2. სოსელია

ბაზილურ ფერმა რამდენიმე უნივერსალური კატეგორიის შესახებ

ფერის აღმნიშვნელი ფერმინების შესწავლა ენათმეცნიერებისათვის საინტერესოა, უპირველეს ყოვლისა, სემანტიკური ფაქტორებისა. თითოეული ფერმინის სემანტიკის დაკვირვა, ე.ი. დაკვირვა ფერითი სამყაროს იმ მონაკვეთისა, რომელიც მოცემული ფერმინით აღინიშნება, პრაქტიკულად ყოველთვის, თუ როგორც კონკრეტულ ენაში ფერითი სამყარო განაწევრებულია. მაგრამ ფერმა ფერმინების სემანტიკის კვლევა მხოლოდ ამ განაწევრების უბრალო დასადასტურებლად არ შეიძლება. იგი უფრო მეტად ამ განაწევრების სტრუქტურის კვლევადაც. და ამ, სწორედ ამ კვლევებმა ბაზილურ ფერმა ფერმინების მთავარი როლი ფერმა ფერმინების სისტემაში. *ბაზილური ფერის ფერმინის სემანტიკა, ე.ი. ფერითი სამყაროს ის ნაწილი, რომელიც მოცემული ბაზილური ფერის ფერმინით აღინიშნება (მას ბაზილური ფერის კატეგორიას უწოდებენ), არის ძირითადი მათემატიკური ელემენტი ფერითი სამყაროს განაწევრების იმ სტრუქტურაში, რომელიც მოცემული ენისათვისაა დამახასიათებელი.

ფერმა ფერმინების სემანტიკის მკვლევარნი ძირითადად იზიარებენ იმ აზრს, რომ არსებობს ბაზილურ ფერმა უნივერსალური კატეგორიები, რაც იმას ნიშნავს, რომ არსებობს ფერითი სამყაროს დაახლოებით ერთი და იგივე მონაკვეთები, რომლებიც ყველა ენაში ბაზილური ფერის ფერმინით აღინიშნება. თავდაპირველად ბაზილურ ფერმა 11 უნივერსალური კატეგორია გამოიყო. ეს კატეგორიები შეესაბამება ინტენსიური ენის ბაზილურ ფერმა ფერმინებს (white, black, red, green, yellow, blue, brown, pink, purple, orange, grey) და აღინიშნება მთავრული ასოთი დამატებითი იმავე ფერმინებით: White, Black და ა.შ. [13, 2]. ბაზილურ ფერის კატეგორიების შედარებით შესწავლამ დაგვიჩვენა, რომ უნივერსალურ ბაზილურ ფერმა კატეგორიას უფრო მეტად (ფერადი იმისთვის, რომ Black და White კატეგორიები არაა მესაბამი იდენტური ბაზილურ ფერმა იმ კატეგორიებისა, რომლებიც შეესაბამება Jalé (ახალი გინეის), Ngombo (კონგოს), Poliyai (სამხრეთ ინდოეთის) და სხვა ენებში, სადაც ბაზილური ფერის იმ ფერმინის წარმოდგენილი [13, 46-53]. ბაზილური ფერის კატეგორიის არამეცნიერული

* ბაზილური ფერის ფერმინის რაობის შესახებ იხ. [13, 6-7], ხოლო რაც შეეხება ამ ფერმინის როლის ფერმა ფერმინების სისტემაში, უფრო დამატებითი იხ. [6].

სიმრავლის სახით წარმოდგენამ შესაძლებლობა მისცა მკვლევარს პირველად გამოყოფილ ბაზისურ ფერის რამდენიმე უნივერსალურ კატეგორიაზე დაყრდნობით, მაშვე იმ ოპერაციების მოქმედებით, რომლებიც არამკაფიო სიმრავლეებზე განისაზღვრება, დაბუთებულია ბაზისური ფერის უნივერსალური კატეგორიები [14]. იმისა მიხედვით, თუ როგორ განისაზღვრება ესა თუ ის კატეგორია, გამოყოფილ ბაზისურ ფერსა უნივერსალური კატეგორიების მიხედვით ჯგუფები:

პირველადი: Black, White, Red, Green, Yellow, Blue;

მეორეული (განისაზღვრება პირველადი კატეგორიების არამკაფიო გაერთიანებით): Black or^x Green or Blue - "მუქ-ვრდოი", White or Red or Yellow - "ნათელ-თბილი", Red or Yellow - "თბილი", Green or Blue - "ვრდოი";

მანარმოები (განისაზღვრება პირველადი კატეგორიების არამკაფიო თანაკვეთით): Brown = Yellow and^{xx} Black, Pink = Red and White, Orange = Red and Yellow, Grey = White and Black, Purple = Red and Blue.

ქართულიცა, საერთო, ქართველური ენების ბაზისური ფერის ფერ-მინების (resp. კატეგორიების) შესწავლით ირკვევა, რომ უნივერსალურ ბაზისურ ფერსა კატეგორიების ურთობილობა საჭიროებს დაბუთებას. ამას, უპირველეს ყოვლისა, ვგაფიქრებინებს ქართული ენის მონაცემები. ქართული თავისი ბაზისური ფერის ფერმინებით (ესენია: შავი, ღია, ჭიშკრი, ყვითელი, მწვანე, ღრუხი, რუხი)*** ურთველარ გამოხატვის წარმოდგენს შ. ბერლინისა და პ. კუპინ-სონტეშაში. გამოხატვისა იმიტომ, რომ ქართული, სპაჟ ბაზისური ფერის 7 ფერმინი ვაჟეს, შ. ბერლინისა და პ. კუპინ-სონტეშის მიხედვით უნდა ვქონდეს ბაზისური ფერის ფერმინი Brown კატეგორიისათვის [13, 2-4], მაგრამ მანამდროვე ქართული Brown კატეგორიისათვის ვაჟეს ფერმინები ყვითელი და წითელი, რომლებიც ამჟამად არაბაზისურებია, ღებულა, უნდა აღინიშნოს, რომ ძველ ქართულ პასტორება ფერმინი მწვანე. ქართული ბაზისურ ფერსა იქსკოტის ამ თავისებულების შესახებ ჩვენ ურთხელ უკვე აღვნიშნეთ [5, 69-72]. ახლა მხოლოდ წარმოვაგებნებ მწვანე ფერმინთან დაკავშირებულ განმარტებებს:

* or აღნიშნავს არამკაფიო გაერთიანების ოპერაციას, - ანალოგიურია გაერთიანების ოპერაციისა, რომელიც ფრაქციულ სიმრავლესა ღებრიაბია განსაზღვრული.

** and აღნიშნავს არამკაფიო თანაკვეთის ოპერაციას, - ანალოგიურია თანაკვეთის ოპერაციისა, რომელიც ფრაქციულ სიმრავლესა ღებრიაბია განსაზღვრული.

*** ურთუ დაწვრილებით ქართული ბაზისურ ფერსა ფერმინების შესახებ იხ. [5].

ոգի գვեցքըն "խառնուրդ ընիս զամարգեղան լըխնուրն", ոնգը-
 չըղեղընըն ռոգըն ժշ. խառնուրդ զընիսն ըս զամարգեղան լըխն-
 սանս զանսագըղըն - "համրնգըն" [71];

ո. անլուսնի "ժգըլ խառնուրդ ընիս լըխնուրն" զընիսն նըղն
 լըխնուրն, անս զամարգեղան [11];

ո. անլուսնի խառնուրդ լըխնուրն նըղն զընիսն ռո-
 գըն КАШТАНОВЫЙ ըս ընիս լըխնուրն ընիսն նըղն (ոնգը, լը-
 լըղն), ըս զանսագըլ զո զընիսն ռոգըն серый [9];

զընիսն նըղն գվեցքըն ը. մոնրանսըլըն զամարգեղան "զընս լըխն-
 ընըլ լըխնս խառնուրդ ընիսն լըխնուրն"; ոնգ զանսագըլ զընիսն
 զընիսն զընիսն ըս զընիսն ընիսն զընիսն զընիսն զընիսն
 զընիսն [3, 457];

լըխնուրն, ընիսն նըղն զընիսն լըխնուրն լըխնուրն, լըխնուրն
 ոնգ զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն (զընիսն, զընիսն) զընիսն
 [2, 3217].

նըղն զընիսն լըխնուրն լըխնուրն լըխնուրն լըխնուրն
 զընիսն ը. անլուսնի լըխնուրն. ը. անլուսնի լըխնուրն զանսագըղըն
 զընիսն զընիսն զընիսն, ընիսն զընիսն զընիսն զընիսն
 (նըղն) զընիսն զընիսն.

լըխնուրն զընիսն լըխնուրն, ընիսն ը. անլուսնի լըխնուրն լըխնուրն
 զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն. Hopi ըս
 Papago զընիսն (նըղն-նըղն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն),
 զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն Samal, լըխնուրն զընիսն 7 զընիսն
 զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն, ընիսն, զընիսն զընիսն
 Brown զընիսն զընիսն. զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն [13, 77-
 84], ընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն
նըղն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն
 զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն: Grey or Brown. Grey
 ըս Brown զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն (Grey = Black
 and White ըս Brown = Black and Yellow) զընիսն:
 Grey or Brown = (Black and White) or (Black and Yellow) = Black and
 White or Yellow).

զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն
 զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն զընիսն

ხავე, რომ ისინი მიღებულია პირველადი კატეგორიების ან ვარსიანებით, ან თანაკვეთით. მაგისტრი ფერის კატეგორია, რომლის განსაზღვრაში ერთ-ერთადერთი მონაწილეობის კატეგორიებისა და თანაკვეთის ოპერაციები, არა ვაქვს. ამგვარი კატეგორიის არსებობა ღონისძიება სრულიად არ არის მოლოდინი. შეიძლება მოვიშველიოთ მაგალითი სხვა სემანტიკური სისტემაში: ნათესაობის ფერმინთა სისტემის სემანტიკური მხარის შესწავლისას ნათესაური დამოკიდებულებანი (რაც ნათესაობის ფერმინის სემანტიკის ძირითად ნაწილს შეადგენს) განვსაზღვრეთ ორი საწყისი დამოკიდებულებიდან ამოსვლით, მათზე ვაერთიანებთ, თანაკვეთის ან სხვაობის ოპერაციების მოქმედებით. ვქონდა დამოკიდებულებანი, რომლებიც განისაზღვრებოდა მხოლოდ ვარსიანებით ან მხოლოდ თანაკვეთით, მაგრამ ნათესაურ დამოკიდებულებათა დიდი ნაწილის განსაზღვრაში მონაწილეობდა ერთდროულად ვარსიანებით, თანაკვეთისა და სხვაობის ოპერაციები [12].

ამგვარად, შესაძლებელია ვივარაუდოთ ახალი ფერის მაგისტრი ფერის კატეგორიის არსებობა; - იგი განისაზღვრება პირველადი კატეგორიების არამეტაფორ ვარსიანებითა და თანაკვეთით (ერთდროულად). ესაა კატეგორია Grey or Brown, რომელსაც შეიძლება ვუწოდოთ Grey (Grue -ს ანალოგიურად, რომელიც Green or Blue კატეგორიას აღნიშნავს [14, 630]).

Brey კატეგორიის ნარმოცენა Black and (White or Yellow) სახით ღონისძიება ვაქვარაუდებინებს White or Yellow კატეგორიის არსებობას Brey კატეგორიის ჩამოყალიბებამდე. ეს მხოლოდ ღონისძიება ვარაუდო როგორც. White or Yellow კატეგორიის სასარგებლოდ შეფასებებს ღონისძიება ბ.ბერლინისა და პ.კეის მონაცემები. ასე მაგალითად, Swahili ენაში კატეგორია, რომელიც ავსტრელების მიერ ინტერპრეტირებულია როგორც White, უფრო ზუსტი იქნებოდა, განვსაზღვრა როგორც "ნათელი", რაც, ფაქტობრივად, არის White or Yellow (იხ.ფერმინი meupa, რომელიც, როგორც ღონისძიება ავსტრელები მიუთითებენ, აღნიშნავს 'თეთრს ან ნათელ ფერით ფერებს' [13, 59]).

რამდენადაც Brey კატეგორია, უპირველესად, ქართლის მონაცემებითაა დამოკიდებული, White or Yellow კატეგორია უნდა ვივარაუდოთ ქართლის ვანეობების ვარკვეთ სავსებზე. მართლაც, ამგვარი ვარაუდის სასარგებლოდ შეფასებებს ზოგიერთი ფაქტი ქართლისა და სხვა ქართველურ ენათა მასალიდან.

White კატეგორიის აღნიშვნები თანამედროვე ქართული ფერმინი ღონისძიება, როგორც ცნობილია, ფონეტიკურ შესაფერისობას ვერ პოულობს შევსებასა და რამდენიმე. რაც შეეხება სვანურს, აქ მის ფონეტიკურ შესა-

ფეცვისაპ ივარაუდება მუჯღმუ(უ)ნე / მ(უ)ნე, მუღმა ამ შესაფეცვისობის სიბუჯტეში შეიძლება ეჭვი შეგვეპაროს: ჯერ უნდა - ვაუჭებარო ქარაუღი რ-ს და სვანური ნ-ს შესაფეცვისობა ფუძის ბოლოს, სვანურ ფორმაში ივ- რადება, რომ -უ მეორეულია წარმოშობით, - ესე რამა ეჭვებზე ახსნას მოთხზვს [11, 91]. ასე რომ, არის საფუძველი, ამ შესაფეცვისობაში ეჭვი შეგვეპაროს.

რაც შეეხება White კატეგორიის აღმნიშვნელ ტერმინებს შე- ვრუსა (ჩე) და ლაზურში (ქჩე, ხჩე), მაშ შესაფეცვისაპ ივარაუდება ქარ- აუღი (მ) ჭე (მნიშვნელობით ‘ჭაღარა’) და ამ შესაფეცვისობის საფუძველებზე ქარაუღი-განური ურთიანობის ბოვებზე რეკონსტრუირდება *ქე ფორმა [11, 267]. შეიძლება მუ არა, ამ რეკონსტრუირებულ ფორმას რავსკავშირით ფე- რის მნიშვნელობა? ამ კითხვაზე პასუხის ვასაღებად უნდა მოვიშველოთ ბაზისურ ფორმა სხვა ტერმინები ქარაუღელური ენებიდან. როგორც ცნობილია,

Red კატეგორიის აღმნიშვნელი ტერმინები აღენენ შესაფეცვისობებს ქარ- აუღსა, მეგრუსა და ლაზურში (ქარაუღი წითელი - მეგრული ჭილა: ლაზური (მ) ჭილა - ‘წითელი’ [8, 234-235] [11, 251]). ამ შესაფეცვისობის საფუძველ- ზე ქარაუღი-განური ურთიანობის ბოვებზე რეკონსტრუირდება *ქი წითელი-ფუძე,

ბუნებრივია, იმავე Red კატეგორიის აღმნიშვნელაპ. მაგრამ Red კატეგორი- ის აღმნიშვნელი ტერმინის არსებობა ენაში, მ.შერლინისა და პ.კეის კანონ- ბოზიერებათა მიხედვით, ვარაუდობს White (და Black) კატეგორი- ის აღმნიშვნელი ბაზისური ტერმინის არსებობას. მუღმა ამ კანონბოზიერე- ბაში მიერე კორექტივი შეიძლება შევიფანოთ: მას შეიძევ, რაც შეპარებოთ რამუსტა ბაზისურ ფორმა კატეგორიები, სამარტოიანი იქნება ვივარაუდოთ არა White ბაზისური ფორმის კატეგორიის არსებობა, არამედ White or X კატეგორიისა, სამაღ X, სამოკაპოპ, მოსალოდნელა, რომ იყოს პირველი კატეგორია ან პირველი კატეგორიათა ვარაუდება. მოცემულ კონკრეტულ შეზღუდვაში უი X შეიძლება იყოს შეიძევ სახისა: X = Red or Yellow.. ან X = Yellow. მაგრამ, რავან Red კატეგორია რეკონსტრუირდება საფრ- თ ქარაუღი-განურ ბოვებზე, ბუნებრივია, ვივარაუდოთ, რომ X = Yellow.

ამგარაპ, Brev კატეგორიის ჩამოყალიბებამდე ფორიერაპ ვამოთვლილი White or Yellow კატეგორია ქარაუღელურ ენათა მონაცემებში რავაშვებში- ნა საფრთ ქარაუღი-განურ ბოვებზე. არაა ვამოიცილებელი, რომ ამ კატეგორიის აღმნიშვნელი ფორიერაპ ამავე ბოვებზე რეკონსტრუირებული *ქე ფორმა. ამას ვავაფიერებინებს ისიც, რომ მეგრული ჩე ვხვდება ‘მზის სხივის ფორმის’ სინაზის აღსანიშნავაპ (‘მიღორსგენი მინ ორე? სქაში ცირა ნინი რე, აქოშკაში ვინორე, ჩე ბჟალარა მიორე". - “მე რომ მიფარს, ვინ არის? რამაში ვიფო ნინია, ფანქარაში ფას, ფეფრი მზის სხივი აპჟას" [10, 136]).

Ռոգորը հանկ White or Yellow յաճախորհոյան, ռոմելոյ սալոնոյ լար-
աշը-մանր ըոնեղ ուսարաւըմա, լարաշը-լաւորոն ըմոյշոյ-
ըմընա համոյնըմա White րա Yellow յաճախորհոյն, White յաճ-
ախորհոյն լարաշըմա մանրոյ զորմոնն աշըն, ռոմելոյ *աշը-աշոն
ըմաշըն, յաճախորհոյն լարաշըմա, ռոմ յաճախորհոյն, յաճախորհոյն,
ռոմ յաճախորհոյն *աշը-աշոն, ռոմելոյ սալոնոյ-լարաշըն ըմոյշոյ լարաշը-
աշընըմա րա ռոմելոյն յաճախորհոյն 'նաւելոն, մաւելոն, յաճախորհոյն,
նաւելոն' մոնիւնըմոն մոնիւն աշըն լարաշըն ըմոյշոյն [4, 120] .

Մեղաւըմոյն յոյսարաւըմա, ռոմ մանր *աշը-աշոն նաւորմոյն աշ-
ըն յաճախորհոյն սալոնոյ-լարաշընըմա լարաշըն մաւելոնըմա աշըն յաճախորհոյն
աղանդմանըմա. մոսալոնըմա, ռոմ յաճախորհոյն White or Red

or Yellow - "նաւը-աշըն" մաւելոնըմա աշըն յաճախորհոյն, լարաշըն
մաւելոն րա լարաշըն, White յաճախորհոյն աղանդմանըմա մաւ յաճախորհոյն
նաւ ըմոյն զորմոնն, ռոմելոն յոյսարաւըմա մոնիւնըմա մոնիւն յոյսարաւըմա
աշըն. *

Անըն լարաշընըմա Brey յաճախորհոյն. լարաշըն մոնիւնըմոն, ուն
լարաշըն մոնիւնըմոնըմա մոնիւն զորմոնն լարաշընըմա. ռոգորը հանկ, Brey
յաճախորհոյն մոնիւնըմա մոնիւն յաճախորհոյն Brown րա Grey յաճ-
ախորհոյն. լարաշըն լարաշըն զորմոնըմա, ռոգորը հանկ, մանըն զոր-
մոնն յաճախորհոյն Grey -աշըն (աշըն), brown -աշըն յոյսարաւըմա
մոնիւն զորմոնն (մոնիւն), ռոմելոն մոնիւն լարաշընըմա լարաշընըմա լարաշըն
լարաշընըմա րա մանըն լարաշընըմա լարաշընըմա լարաշընըմա լարաշընըմա
լարաշընըմա մանըն լարաշընըմա մոնիւնըմա մոնիւնըմա - մոնիւնըմա.

Անընըմա մանըն լարաշընըմա մ. մոնիւնըմա րա մ. մոնիւնըմա մոնիւնըմա
մոնիւն լարաշընըմա մոնիւնըմա լարաշընըմա Hopi, Papago րա Samal
լարաշընըմա. ռոգորը հանկ, մանըն լարաշընըմա, ռոմելոնըմա մոնիւնըմա
Grey յաճախորհոյն մոնիւնըմա լարաշընըմա, լարաշըն, լարաշընըմա,
լարաշընըմա Brey յաճախորհոյն մոնիւնըմա. լարաշընըմա մոնիւնըմա
Brey յաճախորհոյն մոնիւնըմա մոնիւնըմա լարաշընըմա masi զորմոնն-
աշըն Hopi լարաշըն [13, 77]. մոնիւնըմա մոնիւնըմա լարաշընըմա մոնիւնըմա
լարաշընըմա լարաշըն, ռոմ masi զորմոնն Grey յաճախորհոյն մոնիւնըմա, լարաշը-
նըմա masi մոնիւնըմա հանկ լարաշըն, մոնիւնըմա մոնիւնըմա լարաշընըմա, ռոմ
մոնիւնըմա մոնիւնըմա մոնիւնըմա լարաշընըմա 'մոնիւնըմա' մոնիւնըմա

* լարաշընըմա մոնիւնըմա մոնիւնըմա մոնիւնըմա լարաշընըմա.

ამჟამად, ქართველური ენის მასალის საფუძველზე, ქართველურ ენათა მონაცემების მომწვერივად გამოცემა, რომ უნივერსალურ მანისურ ფორმა კავთვორიების ურთობილობა საჭიროებს პაჭუსტებას, რაც, ბუნებრივია, ურთავარ კორექტივის შეიჭანს იმ ევოლუციურ კანონზომიერებაში, რომელიც ბაბისურ ფორმა ფორმინების ექსიკონს ახასიათებს სამოჭადო. ამ კორექტივის ურთავარ რეალიზაციის მიმდებარა ჩამოვალის საეროთ ქარხელ-მანურ დონეზე რეკონსტრუირებული White or Yellow კავთვორია და ქარხელისთვის ნავარაუდავი Brey კავთვორია. ამ კვანასენილის მიმწვეობით იხსნება "გამოწავილის" სახით ცნობილი, რამდენიმე ენისთვის, პამახასიათებელი, ბაბისურ ფორმა ფორმინების ექსიკონის ავთისებურება.

ლიტერატურა

1. აბულაძე ი., ძველი ქარხელი ენის ექსიკონი. ზბილისი, 1979.
2. ბეროზაშვილი მ., მესხიშვილი მ., ნოზაძე ი., ქარხელური დიალექტის ექსიკონი, ზბილისი, 1981.
3. მიროზაშვილი ნ., ფორმა აღმნიშვნელი ექსიკონი ქარხელსა და რუსულ ენებში, ზბილისი, 1989.
4. სარჯელაძე ბ., ზოგი საეროთ-ქარხელური ექსიკონის ეტიმოლოგიისათვის, მაცნე, ენისა და ლიტერატურის სერია, 1980, № 4, 115-122.
5. სოსელია ე., ბაბისურ ფორმა ფორმინები მანამდროვე ქარხელში. ფილოლოგიური ძიებანი, 1, ზბილისი, 1988, 67-73.
6. სოსელია ე., ბაბისურ ფორმა ფორმინების სემანტიკა. ფილოლოგიური ძიებანი, 2, ზბილისი, 1989.
7. ქარხელი ენის კანონზომიერებები ექსიკონი, გ.1-8. ზბილისი, 1950-1964.
8. ჩიქობავა არნ., კანურ-შეკრულ-ქარხელი შედარებითი ექსიკონი. ზბილისი, 1938.
9. ჩუბინაშვილი ი., ქარხელ-რუსული ექსიკონი. ზბილისი, 1984.
10. Кипшидзе И. Грамматика мингрельского (иверского) языка (с хрестоматией и словарем). С.-Петербург, 1914.
11. Климов Г.А. Этимологический словарь Картвельских языков. М., 1964.
12. Соселия Э.Г. Анализ систем терминов родства. Тбилиси, 1979.
5. ფილოლოგიური ძიებანი

13. Berlin B., Kay P. Basic color terms: Their universality and evolution. University of California Press. Berkeley and Los Angeles, 1969.
- 14 Kay P., McDaniel, Ch. K. The linguistic significance of the meanings of basic color terms. Language, v.54, No 3, 1978, 610-646.

Э.Г.Сосолия

О некоторых базисных цветовых категориях универсального характера

Исследователи семантики цветовых категорий в основном сходятся в том, что существуют приблизительно идентичные участки цветового пространства, которым в любом языке соответствуют базисные термины цветообозначения. Вначале эти категории были определены Б.Берлином и П.Кейем, но со временем их определения были уточнены (уточнения были связаны с представлением цветовых категорий в виде нечетких множеств). Но как показывают данные грузинского и других картвельских языков, совокупность универсальных цветовых категорий все же нуждается в уточнении. Свидетельством тому служит категория White or Yellow, реконструированная нами на общегрузинско-заскском уровне, а также категория Grey, предполагаемая для раннего грузинского и определяемая нечетким объединением категорий Brown и Grey (Grey = Brown or Grey). Данная категория может быть представлена и в виде Black and (White or Yellow). Она объясняет особенность грузинской системы базисных терминов цветообозначения и некоторые, так называемые, "исключения" из теории Б.Берлина и П.Кейя. С этими категориями связаны и определенные изменения в эволюционных закономерностях, которыми характеризуются лексикон базисных терминов цветообозначения. В этом аспекте рассмотрены пути эволюции категории White в грузинском и мегрело-лазском от общегрузинско-заскского White or Yellow, а также категорий Brown и Grey для современного грузинского.

Թ. ՌԵՎԱՆՈՒՄՆԱԿ

"**ԵՍԵ**" Ծնոթագրություններ Բյուզանդական ճանաչողության համար հայտնի
 համար Երևանյան շրջան

3.2.3. ზრდიანის მრავალხრივ საფუძვლებზე მონოგრაფიაში "Proto-
 -Indo-European Trees" 112, 1391, "მუხის" პროფილი ინტერპრეტაციის ფორმის
 ძიებისას ზრდიანის: "ფართო განვითარება და ევოლუციური ინტენსივიზაცია" "მუხისადაც"
 დაკავშირებული უძველესი კულტურის მოვლადებისა, ეგრე პოპულარული პარალელის
 ნებისმიერ სხვა ხის სახეობაში შედარებით, რაც ავსტრალიანებში, რომ
 "მუხა" იყო ერთ-ერთი საფუძველი, ღებამ (the underlying themes)
 პროფილი-ინტერპრეტაციის კულტურისა, სიცოცხლის ბაზისური სიმბოლო, ღებამ მ-
 ღებამ და მშინდა საიდუმლოსი. "მუხა" იყო კვანძი სიმბოლური დაკავშირებისა
 ხეობა სახეობის სემანტიკურ სისტემაშია და რელიგიური რწმენის, რიტუალურ-
 ღებამური კულტურის სისტემაშია ბოლოს 1131.

ბასაველები და ადრესაველები "მუხა" და ხეში მცხოვრები მშენებანი, უძველესი, ნარმარული ხის სკლია, რომელმაც გამოიარა საუკუნეები ურთ-
სიანული და მაჰმადიანური რელიგიების ბაგონობისა, თავდაპირველი მწიგნობ-
ისების უცვლელად შენარჩუნებით - იღებო: III, 3541.

"მუხან" მშენებელ ხეივანზე მდებარე მინა ავტოსადგომი. დაახლოებით 1930-1940 წლებში აშენდა. მშენებელი არის იოსებ ბერიძე. მუხანის სახლიდან დაახლოებით 100 მეტრზე მდებარეობს "მუხანის სახლი" (1930 წ.). მუხანის სახლიდან დაახლოებით 100 მეტრზე მდებარეობს "მუხანის სახლი" (1930 წ.). მუხანის სახლიდან დაახლოებით 100 მეტრზე მდებარეობს "მუხანის სახლი" (1930 წ.).

[illegible]

ხედა მსახურების ნაშთი ამის დღემდე შემონახული ე.წ. ხატის ფურცლი, თუ ხე, რომელიც შეუვალად ითვლებოდა და ნაირის მოჭრებაჲ ვი არ შეიძლე-
ბოდა; ასეთი ადგილები საქარაუკეთოში მრავალა: რკინი, ფეხები, მუხ-
რანი, "ბიბ მუხა" (ფრინის ხეობაში), ქერძები (საინტელი), მჭურჭლელი
(ქუთაისის მახლობლად), კოჩქელა (იკორხის მახლობლად), ლაშარის ვიწრო
და სხვ.

შეუვალ იყო არა მხოლოდ საღებო ხე, არამედ იმას შეკვრილობდა:
ვაჭირების დროს ხეს მიმართავდნენ საფარველად. ხალხურ ექსპერიმენტში, ავტო-
მობილ "მუხასა ბეჭი მინდო, მჭო პანია ჭარაპა". აფხაზეთში, ვინც ჭაფ
მინდო ჭეცს შეაფარებდა, მუხი ავტომატი, ხელშეუხებელი იყო. ეს ხესი
იყოფნენ კავკასიის მთის სხვა მოგვებმა: ყაზარქო, ჩეჩენი, ექსპერიმენტი,
მსმა და სხვ.

მუხის ფოთლების კვარი ქარაუკეთი ირანმეცნიერებში შეინიშნება [1].

ესეა ენათმეცნიერება "მუხის" აღნიშვნები ძირითადი პავსი-
რებით ქარაუკეთი ენებში, რა ფილოლოგიური პარალელები ეძებნება ქარაუკეთ-
იურ ენათმეცნიერებაში.

მ. ჯამბურჯიძის და ე. ივანოვის ცნობილი ფონეტიკური გამოკვლევაში
[1], ყველა ძირითადი ინფორმაციის პირობების მონაცემების ვაჭარის-
ნებში საერთო-ინფორმაციის საფუძვლის აღგებია:

1. $t-e/oru$ - $t-re/oru$ - ფუძეები, "ხის" მნიშვნელობით (პოტი-
რე პირობებში "მუხა"). ეს უკანასკნელი მნიშვნელობა პაპსტრუბოლია ურ-
თის მხრივ კელტურში, მუხრე მხრივ, ძველ ბერძნულში, მავრიტურში, აღმა-
ნურში, სოლო პირველი მნიშვნელობა - "ხე" (როგორც "მეცნარე", ისე მასა-
ლა - "მერქანი") - ხეობაში, ჭიხარულში, ირან-ირანულ-ბერძნულში, ბალტურ-
სლავურ-გერმანიკურში. ამჟამად მუხივი პავსიკურება "ხე" ~ "მერქანი"
მნიშვნელობებისა ახსნილია აღნიშნული სიტყვის უძველესი ინაქტიური კლ-
სისაღი კუთვნილებით. აღნიშნული ნუმიის ლექსიკონი მნიშვნელობებს: -
"ხე", "მერქანი", "მუხა" უკავშირდება მუხის მერქნის ლექსებშიდან გამო-
მდინარე მნიშვნელობათა ჯგუფი: "მაჟარი", "მეფარი", "მეცნარე", "მეცნარე",
"ხანმედი" [12, 14], [7, 613].

აქვე შეიძლება მთელი კომპლექსი მნიშვნელობებისა: "ერეკელი" ~ "მეცნ-
არე" ~ "სანდო" ~ "ნეობა", პაპსტრუბოლი უმთავრესად ვერმანულ ენებში
და ბოლოს, მნიშვნელობა "რეზინა" წარმოგვიჩენილი ძველ ინდოევროპულ, პრ-
სლავურ [12, 14]; [7, 613].

2. $p[th]erku$ - $p[th]eru$ - ვახლავი მუხრე საერთო-ინფორმაციის ფუ-
ძე იმავი "მუხა" მნიშვნელობით, ამჟამად "აქტიური კლასის" სიტყვაა,

არასრულს არ ჰყვება "მეჭრენის" მნიშვნელობით, პაპასტურებში კი კარგად
ინტონირებული-გერმანიკურები, ძველი ინდო-ევროპული ფუძის სემანტიკას უკა-
ვშირდება ფორმები, მნიშვნელობებით: - "მთა", "კლე", "ფიანო მთა"
(კლუტში, ძველი გერმანიკური, ძველი ინდო-ევროპული, ხელმწიფი). საერთო ინდო-ევ-
როპული ეს ორი ფუძე *k^hl^h - -ით და *k^hl^h -ს ვარდებ, რომ
ერთი ფორმის ვარიანტებია ვანსაკუთრებით კარგად ჩანს "ქუქა-ქუხილის
ქმეზის" ძველი ინდო-ევროპული სახელწოდებებიან *k^hl^her (k^hl^h)^u-n-,
რომელიც უკავშირდება "მუხის", "კლეის", "ქვის" სახელწოდებებს და ნა-
შარბობია *n -o- სუფიქსით აღნიშნული ფუძეებისგან 17,6151. ეს კარ-
გითი იხსნება უძველესი ნარბოვებებით "ელაბე", რომელიც ანაგრებობა
უზარმაზარ მუხებს მთების მწვერვალებზე.

მუხა ძველი ინდოევროპელების მიერ ნიშნავდა რომელიც ასრულებდა
მომხმობს უძველესი საამშენებლო ტერმინოლოგია, სხვადასხვა სახეობის სა-
ხელწოდებები. მელონების ვანტიზაციისაშენს ვანსაკუთრებული მნიშვნელო-
ბა ექონლა მუხის ფუძეს, რუს. საერთო ინდო-ევროპულიდან "რუს"
მნიშვნელობით აღგებულია *k^oelH - ფუძე 171.

როგორც აღვნიშნეთ "მუხის" სახელწოდებას ბევრ ენაში უკავშირდება
მიწათმოქმედის ნარბოვებების ფორმა კომპლექსი 111,1101, ამიტომ ხშირად
აგრეთვე აქვს "მუხის" აღნიშნული ძირებზე ჭაბუხს წყლების ფუძეებს, რაც
ხორციელდება ან ამ ძირების სრულიად სხვა სიტყვით (ხშირად არანაშენი
ეტიმოლოგიისა) შენაცვლებით, ან იმავე ძირების ფონეტიკური სახელწოდებით.
პირველის მაგალითად გამოყვება ბალტიკური "მუხის" ძველი Perkū - Pärkū-
-/Percu- - ფუძეების ახალი ფუძეებით შენაცვლება: ლათ. Aušolas
ლათ. užuolės პრუს. ansonis - "მუხა" 17,6151.

ასევე, საერთოევროპული *Perk^u - შეიცვლიდა რუსული ძრ , ძვ.რუ-
სული ძრ ფუძეებით. ასევე, რუსული "მუხის" აღნიშნული არანაშენი
ეტიმოლოგიის სიტყვა tūlჲ და სხვ.

ფონეტიკური სახელწოდებების მაგალითს ნარბოვებებს "მუხის" აღნიშნულ-
ნი ინდო-არქული ფორმების ვარიანტი ვახდენდება. ძირ. ძველი ინდო-ევროპული Parjā-
nya- და pārijāta - "სამთების ბე". ასევე, პანკაბინი pargai'ს
"მუხის სახეობა", კერძოდ პაპასტურებში "მუხის" სხვა სახელწოდებები
(მთა ბორის "მთის მუხისა"): kars, karš, karšu , ძირ. პრუსული karige
"ცირელი, ვნაეი", გერმან. *karkūs - "კორში", "ქუჩები", "კერპი",
"ქუჩების ვრდია", : ძვ.ინგლ. hærge "კერპი", ძვ.გერმან. hary(g)-,
ძვ.ინგლ. hærge "ქუჩების ვრდია", "მსხვერპლებების აგრეთვე" 112,
150,8,321.

ერე-ერე უძველესი მაგალითს "მუხის" აღნიშნული სახელზე ჭაბუხ და-
გრებული შენაცვლებისა ნარბოვებებს *k^hl^h - ფუძე, პაპასტურებული გერმა-

ლაზ. *kurka ; ძველ ქართულში პასტურობა ამ ფუძის gurka-, kurka- ვარიანტებში. მეგრულში ფუძე პაკარკულია. ქართული და ბანური ფუძეები პაკავებშია აწმ. ჩიქობავამ [51].

ჩვენი ამრიგ, *kroko-, *kurka - ფუძეები ბანურში ქართული ნასეს- ხები უფროა, ვიდრე შესაფუძისობები, რაც შეეხება საერთო ქართულ-ბანური ქრონოლოგიური პერიოდისთვის ნავარაუდევ *cigan- ფუძეს "მუხა" მნიშ- ვნელობით, ალტერნატივა ქართველურ ელასა მორის არსებული მუსტი, რეკულა- რული ფონეტიკური შესაფუძისობების მიხედვით და უპავეს საერთო ქართულ- ბანურ ძირს წარმოადგენს.

საიდან მოდის თითქმისა ცალკე პარზენილი "მუხის" აღმნიშვნელი ჯირა, ჯირა, ჯიჰრა - სვანური ფორმები?

ვიდრე საკუთრივ ამ ფუძეების ანალიზს შევუძლებოდა, ვავიხსენოთ ძვე- ლი ქართულიდან კარგად ცნობილი "ძელ"-ფუძე - "ხის" მნიშვნელობით ("პამო- ვილა ძელსა, შესაქმნა" 41, 13; "უკუთუ ძელსა ნეღისა ამას უფოფენ, ვძელსა რაამელ ა უფონ", 1.23, 31; "ძელსა ბედა ალაშაღელს" ჭამ. სწავლან. 70, 17 და სხვ.).

ახალ ქართულში მოხდა ამ ფუძის სემანტიკის შევიწროება, პაკვარვა ძი- რითაში "ხის" მნიშვნელობა და იხმარება ოდენ "ძელის" მნიშვნელობით. მეგრულში "ძელ"-ის მუსტი ფონეტიკური შესაფუძისია ჯა-, მრ. რიგებში ჯალ-; ლაზურში -(ნ)ჯა-/მჯა-, მრ. რიგებში (ნ)ჯალ- თრქვან "ხის" მნიშვნელობით. პაკავებშია უკუფენის ნ. მარს. ჭ. კლიმონი, ჭ. ფენიხი და მ. სარჯვალაძე საერთო ქართულ-ბანური პერიოდისთვის აღაგვნიენ *jel- - ფუძეს. ქარშ. ძელ-, ძელ-ი "ხე" (ძვ. ქარშ.): მეგრ. ჯა-, ნჯა-"ხე"; ჯალ-ეფ-ი, "ხეები", ჟ-ჯალ-ე-ში-ი "ძელია" (ვაზის ჯიში); ჩე-ჯა "აღვის ხე" (სიფუცა-სიფუცო: "თეფრი ხე"): ლაზ. ჯა//ნჯა//მჯა, ჯა//ნჯა/მჯა "ხე"; ჯალ-ეფ-ე "ხეები" 19, 31.

ეხლა რაც შეეხება სვანურში "მუხის" აღმნიშვნელ ჯ-ნ-რა, ჯ-ი-რა, ჯ-ი-ჰ-რა ფუძეებს. პავიფოთ ბოლოდან. სუფიქსი - რა, მცენარეთა სახელებ- ბისათვის პამახასიათებელი სვანური პაბოლოებაა. მაგ. ქარშ. ნიფ-ე-ი-ი: მეგრ. ნიფ-ურ-ი / ნიფ-რა: სვან. ნიფ/ნიფ-რა; ქარშ. რეხილა: მეგრ. გხი-ურ-ი / გხი-ურ-ი: სვან. გხი-რა (გხი-რა-რა/გხი-რა; ქარშ. ვაკალი (ნიგოზი): მეგრ. ნედი: სვან. ვაკ-რა/ვაკ/რაკ; ქარშ. თელა (თელაქა): მეგრ. თე: სვან. თმ-რა/თმ-რა; ქარშ. იფანი: მეგრ. ლაქი/ლანჯი: სვან. იფ/იფნა, ლაქ-რა და სხვ.

ეს თანხმობის ჩარევა (ჯ-ი-ჰ-რა), ეს ფონეტიკური მოვლენა, პამახასიათ- ებელია სვანურისათვის. პარსა ჯ-ნ, ჯ-ი ფორმები, რომელიც სვანურში შესულია

ბანური ჯა - ფუძის ფონეტიკურად სახეცვლილ ვარიანტებს უნდა წარმოადგენდეს. სვანურში ფუძის განსხვავებული ვარიანტებია ადვილად აიხსნება, ზეგანობისა და სხვა, რად "მუხასან", რადრც მინდა ხელთან დაკავშირებული უძველესი მითოლოგიური წარმოდგენების გამო ხდებოდა მისი აღმნიშვნელი სახელის ფონეტიკური სახეცვლილება (იხ. მემო). ან სხვა ფუძის შენაცვლება (იხ. მემო). სწორად შესაძლებელია ქართულ ენაშიც ფონეტიკურად მსგავსი მოვლენის აღმოჩენა. სვანური ფუძის ვრცელი ხმოვანიც ამის მიმნიშვნელად (ინდიკატორად), რადგან კომპენსირების რეგულაციას მოკვამნი.

ამრიგად, "ხის" აღმნიშვნელი უძველესი ფუძის უნდა ჰქონდეს "მუხა" მნიშვნელობა. ქართულში და ბერძნულში რადრც იქნა "ხის" მნიშვნელობა (ახალ ქართულში უფრო ვიწრო - "ძელი" მნიშვნელობა), ხოლო მისი მთელი მნიშვნელობა - "მუხა" შემორჩა ბანურიდან სვანურში ძველი ჯ-ბ-რ, ჯ-ბ-რ, ჯ-ბ-რ ფუძეებში.

1. ბერ. "ბელი" - "ბელია" - მაგარ მერქნიანი ხე; "ბელია" - "ბელია" - "ბელია" - "ბელია" [7, 613].

6. ენოლოგიური ძეგლები

ლიტერატურა

1. ვ. კოტეხიშვილი, 1961, "საღებური პოეზია", თბ.
2. ა. მაყაშვილი, 1961, ბოტანიკური ლექსიკონი, თბ.
3. ჯ. ფენიჩი, ბ. სარაქვიაძე, 1990, ქართული ენა და ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბ.
4. ა. შანიძე, 1947, ეტიმოლოგიური ძეგლი, "ჩვენი მუხა",
ესე სამეცნიერო სესია, 29.X. - 3.XI, მოხსენებათა კვანძები,
თბ.
5. არნ. ჩიქობავა, 1938, ჟანრ-ტიპურ-ქართული მეთარეობის ლექსიკონი,
თბ.
6. ივ. ჯავახიშვილი, 1960, ქართული ენის ისტორია, I, თბ.
7. Гамкрелидзе Т. В., Иванов В. В. Индоевропейский язык и индоевропейцы. Реконструкция и историко-типологический анализ праязыка и культуры, т. I-II. Тбилиси, 1984.
8. Иванов В. В., Топоров В. Н. Исследования в области славянских древностей. М., 1974.
9. Климов Г. А. Этимологический словарь картвельских языков. М., 1964.
10. Малия Е. М. Народно-изобразительное искусство Абхазии (Ткани и вышивки). Тбилиси, 1970.
11. Фрезер Д. Д. Золотая ветвь. М., 1986; Фольклор в ветхом завете. М., 1986.
12. Friedrich P. Proto-Indo-European Trees, The University of Chicago and London, 1970.
13. Langer S. K. Philosophy in a new key. New York. The New american Library (Mentor), 1951.

Иванишвили М. К.

მიწა "дуб" и его картвельское соответствие

К грузинско-заскскому хронологическому уровню реконструируются: основа **ciqa* - со значением "მიწა, quercus", основа **ku* - "желудь" (в некоторых диалектах "მიწა, quercus") и сюда же относится, очевидно, груз. **kurka* - "косточка плода".

Сванские основы **ira*, **zira*, **zihra* - со значением "მიწა, quercus" рассматриваются как исходящие от общегрузинской основы **zel* - ("деревцо", "брусочек"), закономерное фонетическое заскское соответствие которого **zel* -> **ja* - основа.

၆. ဂုဏ်သိက္ခာဝိဒဂုဏ်

ඉඟ්කොලාපිටිය පාසලාලයා ජාලිතප්පාලන ලාපනය
පාලනාලන

ფრინველეობის ნაძირებას ალმინიუმის უძველესი და ყველაზე მისაღებ მინერალიზაციის სიღრმისა და რაოდენობის მიხედვით განიხილონ. იგი დაახლოებით 2-3 ნაწილს შეადგენს.

მ ა რ მ ე ვ ე ს. მინიშნულებას ი. ა. ბუღაძე ასე განმარტავს: "ნაშრო-
ბი, შვირი, ბარცხი", "მარტუენი მამნი (ჭარისა და პაძესა) აწრუდსა
აქუთიონი" შუბ. [1, 7]. "ჟანაპიარენ მარტუენი მამნი ჟიონიერ შიძისა"
მ. იოთ. 39, 3; "ქადაბმან (მფრინველმან DE) შიკრიბნისა მარტუენი"
მმ. 23, 37". [1, 217], "და რამეჲ სიღმანესა პოესა ჟავისა ჟვანისა სა-
ხელი და ვურიჭმან ბუჲ ჟესი, სიპაც პაიხნეს მარტუენი ჟესნი; სიკუ-
რხეველი შენი, უფალ ძალთაჲ, მუჲჲო ჩემი და ღმერთ ჩემი". [25,
83, მ 4, 220]. ვისრამიანშიც მარტე აღნიშნავს ნაშრობს ხან ნეკარდნი-
სა, ხან ღმისა, ხან შველისა [14, 39, 3; 205, 16; 109, 19].

ს.ს. ორბელიანთან ეს სიტყვა მარჯვ/მარჯივ/ ფორმით არის წარმოდგენილი და ასევე განმარტებული: "მთავრ ყოველთა ფორმებელთა მარჯვ უმოდება, მწერით ვიღრე იწარმა და ორბელიან; არამედ მამის მარჯველთა უმოდებინს ქველ; ყვავთა, ყოწანთა და მიხსანათა /სა/ - მაჰალა; ჯოჯოხთა, კაკაბთა და მიხსანათა /სა/ - ლაჰი; მათა, იხთა და მიხსანათასა - ჭუჭუღი; სავათთა, ნეროთა და მიხსანათასა/ - მეოღი; ქადაბთა, ჟარმაბანთა და მიხსანათასა - ქიქილი; ჭრებთა და ჭერეჭთა და მიხს. - ქუხრი; მწყურათა - ჩოჩორი; სირთა და მერცხალთა და ჩიჭათა - მარჯვი, მწერთა და მუშათა - ჯუმიღა; მარჯვენი ფორმისანი ვაწყოებისათვის აღუწერიათ.

7A126, IV, 4441. ზოგჯერ ასევე განმარტავს მარჯვეს ნ. ჩუბინაშვიდი: "შვილი მფრინველთა ორბით ვიღრე მწერადი 1 მათ. 23, 37; ლუკ. 2, 24; ფსალ. 83, 3 და [46, 9]. ПОНЕЦ, არამედ რმველთავე მოკვამათ მეოღი სავათარნი სახელები, ვითარ: ქველ უმოდებინს მარჯველთა ქოქათა, მავარებრთა, არქივთა, მიმინოთა და მიხსანათა; მაჰალა - ყვავთა, კაკაბთა და კვავთათა; ლაჰი და რლაჰი - სოხობთა, კაკაბთა და სხვ.; მეოღი - სავათთა, ნეროთა და მიხსანათა; ქიქილი - ქადაბთა, იხებოთა, ჟარმაბანთა და მიხსანათა; ჭუჭუღი - მათა, იხთა და მიხსანათა; ხუხრი - ჭრებთა, ჟერეჭთა, ქუხრითა და მიხსანათა; ჩოჩორი - მწყურთა; ჯუმიღა - ჟუმიღათა და კვავთათა მწერი" [45, 268].

სამხრეთ კავკასიის რეგიონის განვითარების პროგრამის
მიმართებით, ვხედავთ, რომ სტრატეგიის მიხედვით, რეგიონის

ფარმაცინიკონი, ღვინოშენი, ანტიკონი, სურბან-საბას ივანე-არაქუნი, იოვანე ბაქრაქიონი. ამ ძეგლებში მ ა რ ტ ე ე ს ეხვედრით ნაირგვარნი ფრინველის - ბევარების, ჭარბი, ფასკუნის, ჭრინის, კაკბის, მჭრელის, ქაშის ნაშიერის აღსანიშნავად; აგრეთვე ცხოველის - პაშის ნაშიერის აღსანიშნავად "პაშის მარტვის ისე ვაწერდნან, რომე მუშპარს ასძავ-ლიან" [16, 147, 19-147, 20]. აგრეთვე ბეღიონისა [26, 204]. და გველის ნაშიერის აღსანიშნავად [43, 111, 113, 418].

ამრიგად, ძველსა და სამუდარ ქართულნი მარტვი ნაშიერის აღმნიშვნელი გვაროვნელი ცნება, აღნიშნავს ცხოველის, ფრინველის, მჭრელის ნაშიერს. ბევრჯე მისი მნიშვნელობა განსაზღვრავს. როგორც პავლინაძე ცხ-ველთა ნაშიერის მნიშვნელობა ქართულს უკვე სურბან-საბა ორბელიანთან აღარ აქვს.

ქველ-ის მიხედვით იგი ფრინველთა და მჭრელთა ნაშიერის აღმნიშვნე-ლია "ხალხი ირავა ერმანელში, როგორც ფუტკრის მარტვი" [37, V, 60].

ახალი ქართულნი მჭრელის ნაშიერის აღსანიშნავად იგი უკვე ღიშქის აღარ იხმარება. ამას ასახავს მისი განმარტება ბ. ფოჩხაშას ნაშრომში "ფრინველთა ნაშიერი" [34, I, 261].

მ ა რ ტ ე ე ს. გიგეშიძეს პაპასტრედილი აქვს მეჭურვილი როგორც ქართულიდან ნასესხები სიტყვა, მნიშვნელობით птенец, детеныш [19, 277]. ამ სიტყვას აქვს მესხეთისებრი მეჭურვლა და ჭანურში. ჭანურში "მოთა" ნიშნავს "მეღიშვილს, ცხოველთა ნაშიერს და ფრინველთა ბარტყს". საფი-ქრებელია, რომ "მოთა" ადამიანის შვილსაც ნიშნავდა ჭანურში. ამას მო-წმობს ათინურში ხმარებული ბოგომოთა "ქალიშვილი".

"ვერუქ ჯამოჯ თნამს ჯუჯულიში მოთალი-თი რო მეში მოთალი-თი-ის ვამოქავს ჯუჯულის ბარტყსაც და თაგის ბარტყსაც" [44, 30]. მეჭურვილი ეს სიტყვა მხოლოდ ადამიანის მიმართ იხმარება: სულა-მოთა: შვილი-მეღი-შვილი. ა. ჩიქობავას ჭანური და მეჭურვილი მასალა ქართული მესხეთისის ჭარბზე აქვს მოგანილი [44, 30]. ქართული და მეჭურვილ-ჭანური მასალა ერმანელთან პავსკიშირა ქ. დომბაშიძემ [20, I, 263-268].

ამრიგად, სავრთ - ქართულ-ჭანურის ღიშქე აღიკვეთა ^{მ ა რ ტ ე ე ს} - ბოჟაძე "ნაშიერის" მნიშვნელობით. ეს უნდა ყოფილიყო როგორც ცხოველთა, ფრინველთა და მჭრელთა, ასევე ადამიანის ნაშიერის აღმნიშვნელი სიტყვა. როგორც განმარტებაში მარტვი ვარგავს ადამიანის ნაშიერის აღმნიშვნის უნარს - ისტორიულ ქართულში იგი ამ ფუნქციით აღარ დასტურდება, - მე-ბევრჯე ძველიდან ახალი ქართულისკენ - ცხოველის ნაშიერის სემანტიკასაც ვარგავს, ხოლო განამედიროვ ქართულში მჭრელის ნაშიერის აღსანიშნავად იშვილად იხმარება.

ახალ ქართულში ფრინველთა ნაწიერების ვაგრცელები ყველაზე მეტად
მოეს მარცხე უფრო აწის ვაგრცელები, ვიდრე მარჯვ. მეტად მარჯვ
მას მტლიანად არ გამოუყვანია ხმარებთან, მაგრამ, როგორც ვნახეთ ამ სი-
ფუცის მნიშვნელობა დაკვირვება შენაშენ და ხმარების არც მცირეობა.

მ ა რ ც ხ ი მოეს ფრინველთა ნაწიერების აღსანიშნავად ყველაზე
ვაგრცელები სიფუცა. ს.ს.ორბელიანი მარცხს ასე განსაზღვრავს: სიწი
მარჯვ [26, IV, 100]. ი.აბულაძის ექსპიკონში ეს სიფუცა მარცხე-
ნილი არ არის. ნ.ჩუბინაშვილის განმარტებით: "მარცხე - მარჯვ მფრინ-
ველთა, ანუ წყრილთა ცხოველთა" [45, 149].

სამუაღ ქართულში მარცხე ფართოდ იხვეწს ვაგრცელებს. ვახუშტმა:
შაჰ-ნამეში, ამირანპარეჯანთანში, გარამანთანში, დიდიმანქანთანში,
რუსუპანთანში, მელის ნივში, ქსნოთ კარამბანთანში, სამკურნალ ნივში,
ნივში სააქიმოში, არჩილიანის "გაბასება მეომრებისა და რუსთაველისა-
ში", სურხან-საბა ორბელიანის თხზულებებში, იოანე მავრაციონთან". ამ
ძველებში იგი იხმარება: აღკვეთის ყვარის, სიმუხრის, ვაჟყვანის, მფ-
ცხლის, ფასკუნდის, მავარდის, ჭარბის, ავერის, ბერდის, ღერახის,
ჭრევის ნაწიერთა აღსანიშნავად.

სამუაღ ქართულიდან მოცულებული მარცხე ძალიან პრეპუტული სიფუცა
ხდება. ჩვენს მასალაში იგი გამოიყენება იმ ფრინველთა ნაწიერების აღსა-
ნიშნავად, რომელთაგანაც ს.ს.ორბელიანს სპეციალური სიფუცები აქვს
მოცული. ამიტომ, იგი შევადარო ფრინველის ნაწიერის მნიშვნელობას
იქნეს. მისგან მინაჟ არის ნაშარბოები: იმარცხა, რომელიც ს.ს.ორბელია-
ნთანაც არის დასახელებული [26, VI, 226].

როგორც ვხედავთ, მარცხე უკვე სამუაღ ქართულში მარცხე ცვლის.
სამუაღ ქართული დიფერაციის ძველებში ისინი ურთიანელოდ გვარდით იხმა-
რება. ჩვენ მესაპარებლად შევისწავლეთ მათი ვაგრცელება ამ ძველებში და
ასეთი სურათი მივიღეთ: საბასთან მარჯვ 18-ჯერ ვახუშტმა, მარცხე 10-
ჯერ, შაჰ-ნამეში მარჯვ 6-ჯერ, მარცხე 12-ჯერ, გარამანთანში მარჯვ
2-ჯერ, მარცხე 4-ჯერ, სხვა ძველებში მათი ხმარების თითო-ორჯად მავა-
ლითა. შეიძლება ითქვას, რომ ამ სიფუცების ხმარების სიხშირე ჩვენს
მიერ შეესწავლილ ძველებში დაახლოებით ურთიანელოა.

ძველში მარცხე განმარტებულია როგორც "ნივებისა (და საერთოდ ვა-
რელი ფრინველის) მარჯვ" [37, I, 983].

მარცხე ვაგრცელებლია ქართული ენის დიალექტებში "მეიქანი მარ-
ცხები შეიქვერნენ ღვარძის" [46, 315, 19]. "განინახა მოლის ფასკუნდი,
რო უნდა მესჭამოს არწივის მარცხები" [39, 68, 24-25]; საყურადღებოა,

ძუძუმწოვარება და ფრინველთა (ჟარბა ქაშისისა): კამბეჩი ბაჭალა... ჩიფი ბაჭალა [30, 361]. როგორც ვხედავთ იგი მცოდნეს ნიშნავს, ძუძუმწოვარება და ფრინველთა ნაშვირსაჲ. ვხვდებით აგრეთვე კახურში, ხვესურულსა და წი-
ვა-აფშურში, როგორც ჩანს, ქართულიდან არის ნასესხები წიგნ-აფშურში
[35, 761].

ქულა - "ქოჩა, შავარდენთა, მიძინოთა და ჭანჭიანთა მარტვეთა
ქოჩების" - ჭანჭიანთა ს.ს.ორბელი [26, 116, 239-40]. ასევე ჭანჭი-
ანთა ნ.ჩუბინაშვილი [45, 406], ხოლო ბ.ფოჩხაძის ჭანჭიანთა "ქულა ახლარ-
გამოჩევილი ნაბჭუბულიანი წიწილასა" [34, 1, 264], პ.ვაჩაგურიძე
[9, 142], ქ.ძონდინიძე [47, 408], ქველ-შიც იმერული პირველთაგანის შას
ასევე ჭანჭიანთა: "საბჭარს ვაგრები ცოცხა მალალი ჰქონდა და მათვე
ასევეა და ვაძმოსება ჩვენი ქულა წიწილებისაგან დიდს უნარს ითხოვდა"
[37, VII, 371].

ქულა პარასტურბულია საშუალო ქართულში და თანამედროვე ქართულში:
მაგალითად "მუ მათხუა, პასიან ქულბსა წიფლისასა.." [16, 659, 1].
"ნახა ყოჩანმა ქულა მათქვე მომავალი.." [27, 111, 88, 4], "(მოლაქური)
არაოდა ბუბში მხებოშარე ქულა მარტვეს". [37, VII, 371].

თანამედროვე ქართულში ქულას, როგორც ფრინველთა ნაშვირის აღმნიშ-
ვნელსაბელს ნაკლებად იყენებენ, მისი ადგილი დაიკავა მარტვესა და წიწი-
ლამ.

ჩა მიმართება უნდა იყოს ქულას მნიშვნელობებს შორის. ქულა "შაშის
გუნდის" მნიშვნელობით არის სომხურში [4, 11, 1580], როგორც ჩანს, ეს
სიტყვა ნასესხებია სომხურიდან, ხოლო მარტვის მნიშვნელობით განვიხილო
ქართულში.

ჩიჩორი - ს.ს.ორბელიანის ჭანჭიანთა "მძე/ვ/რის მარტვეს" ნიშ-
ნავს. [26, IV, 321], იგივეა მოცემული ქველ-შიც [37, VII, 533-534],
ნ.ჩუბინაშვილი კვადრებს ორმაჲ ჭანჭიანთა "მარტვე მძეურისა // (თხბ.)
მუჭურე ვირისა" [45, 432], როგორც ვხედავთ, ჩიჩორი წარმოადგენს ფრინ-
ველის ნაშვირსაჲ და ვირის ნაშვირსაჲ. ფრინველის ნაშვირის მნიშვნელობით
ნაკლებად ვხვდებით ლექსიკონებში, უფრო მეტად ვხვდებით პირველთაგანის ნა-
შვირის აღმნიშვნელ ფორმინად. დროთა განმავლობაში ჩიჩორის მნიშვნელობა,
როგორც ფრინველის ნაშვირისა, იკარგება, რაზედა ვირის ნაშვირის აღსანი-
შნავად.

ძველ და საშუალო ქართულ ლექსებში, რომლებიც ჩვენ ამ ლექსასწილის
შევისწავლეთ, ეს სიტყვა არ შევხვდებით.

ჯუნი - ს.ს.ოზგეძლის განმარტებით "ჯუნი ეწოდების მარტვესა ტყეისათა და მარტვესა მწერისათა" [26, IV₂, 444], ი.აბულაძესთან, ჯუნი, როგორც მარტვე მტყეისა, მარტოპყენილი არ არის. ნ.ჩუბინაშვილთან - "მარტვე ტყეისა, ქედანთა, ჯუნიჭთა და მისთანათა" [45, 473], ხოლო ქველ-ში [37, VI₁₁, 1527], ეაჟა-ფშაველასთან [13, 342] და ბ.ფოჩხუასთან [34, I, 265] ა.მარტორისოვთან [21, 255], ხუნი მხოლოდ მტყეის მარტეს აღნიშნავს.

ხუნი, ვხვდებით ნუასაჟუნიის ძველებში "იყავ, ვით ტყეი, უმანკო, უფრხილით ბენსა ჯუნებდა..." [12, 65, 276], "...აღმარა მან ხუნი ტყეისა და აჭმევრის მას ფეჭესა..." [17, I, 26, 8]; ფრთოდ არის გაერყელებული თანამედროვე რიადქეებშიც: ფშაურში, ჯავსურჯში, ჯავახურში.

სინსილა - ქველ-ის მიხედვით "ფრინველის ან ქვეწარმავლის ახლად-გამოჩვეული მარტვე, - მარტვი ან წიწილა. ვეღის სინსილა" [37, VI, 1057], ბ.ფოჩხუას ეს განმარტავს "ახლადგამოჩვეული მარტვე", [34, I, 261]. ვხვდებით აგრეთვე ქარაღუზ რიადქეში ძალიან პატარა, მოღუჯის მნიშვნელობით "რა სინსილა ვოჭია, რა სინსილა ბავშვია, რა სინსილა წიწილიაო, ყველა-ფერზე ვეღოქვია, რაც პატარა არი. აუ სინსილა ღვეში არ არი, ოჩხიდან ვერ გამოძვრება" [7, 381], ჯავსურჯში "... იმას ეწერნამ მასრიცა არწივმა სინსილითაო" [42, I, 75, 182, 71].

სხვა ფრინველთა ნაწილებების აღმნიშვნელი სიტყვების მსგავსად სინსილა იხმარება ბავშვების, ქვეწარმავალთა, ფხოველთა, ღვებთა ნაწილებებისა და პატარა ეგზემპლარების აღსანიშნავად.

წიწილი / წიწილა - ს.ს.ოზგეძლის განმარტებით "ქაფის მარტვი" [26, IV₂, 380] "ფარმამანჭთა და მისთანათა მარტვეთა ეწოდების წიწილი..." [26, IV₁, 444], ნ.ჩუბინაშვილი [45, 453] და ბ.ფოჩხუა [34, I, 261], იმავე განმარტებას იძლევა ი.ეფენიძის მიხედვით წიწილა / წიწლა, წიწია ნასესხები ბევრჯერ [19, 379].

ჩვენ მიერ შესწავლილი მასალიდან წიწილი ვხვდებით საშუაო ქარაღუზში: "... ღორმეფს ქაფის საშამლე წიწილებს ეიყრი..." [28, I, 125, 81], "მოვიდა მაღლირამ ძერა, ვრთს წიწილას რასჯიდა, აიყვანა" [23, 46, 131], "... ვითა წიწილა ძერასა ბეაჭერა ლაქებს ქვერასა..." [8, 21, 31].

წიწილას მნიშვნელობით რიადქეებში იხმარება:

წიპა, წიპა - ივგოლურში [30, 233].

წიპა - ფშაურში [41, 452].

ბიპია - "ახლანდელმთრეული გუგუ" [37, VII, 1136].

ბიორა - "ნაბოლარა ბიბილა, რაბიელი სურ ბივის" [7, 500];

ბრიპი - "პაგარა ბიბილა" [6, 167].

გუგუში ბიბილას აღსანიშნავად კუკულის ხმარებენ [13, 345], კუკუ - სპარსული კუკუ "ბიბილა" იხმარება ქაბიშინის დასაძახებლად, "კუკუკუ" - გასიმოძრა ნაჭის ძახილი" [37, VII, 1612].

კუკუ/კუკუ - "კუკუ არს მარტვენი ბაგა, იხვა, კარაპა. და გრეკი ნაგა მტრინველი მარტვი" [26, IV, 408-9], ასევე ნ.კ. ბინაშვილთან [45, 470]. ბ.გოჩხუას სინონიმებში მიაჩნია კუკუ, კუკი, ბუბი [34, I, 261-265].

გვებრძოლ ამ სიტყვას მეტრულ-განურშივ. განურში კუკუ ბიბილას (ქაბილის ნაბიურს აღნიშნავს): ნ.მარის ჩვენებში კუკუ "ხეუროს"; ეს სიტყვა არაშეუღებლად დასტურდება; გვებრძოლ ვიწურში. იგივე სიტყვა გვაქვს ქართულში; მეტრულში ეს სიტყვა ქაბიშინსა (და ბიბილას) მოხმობისას ზეგვებრძოლ: კუკუ/კუკუ...

არქაიზმში იხმარება ბიპილი, ბიპილა კუკულის ნაცვლად: ბიპილი¹ ნიამ 11 20 21 ბიბილი ბივის..." ეს ბიპილი - ბიბილი - ...ბიბილი ბივი - ხმის მიმართებით ჩანს. ბიბილა განურშივ გვაქვს - გვერს ნიშნავს; აქედანაა, აღბა, გვერს ბიბილა - გვერს ნაბიურის აღსანიშნავად შემოწმებულია განურში ბიბილა..." [44, 100].

კუკუ ქაბილის ბიბილას ნიშნავს ივნილურში [30, 239], ხევსურულში [42, 277, 682, 22], რიგ დიალექტებში - გურულში [10, 668], ჯავახურში [15, 172] იმერულში [10, 674] იხვისა და ბაგის ვარდა ირანურის ნაბიურსაც აღნიშნავს, დასკვნის ნაბიურს - ქართულში [10, I, 645].

კუკულის აღნიშნული სიტყვა აგრეთვე გოგო, გოგა [11, 63].

კუკი 1. "ირანურის ნაბიური. შემოგვეჩვია ნაბიური (ქორი), გავიჩვია და კუკი, 2. იგივეა, რაც კუკუ ბაგის კუკი" [37, VII, 1296], გვაქვს მოგონებები სახელები - კუკი, კუკი [37, VII, 1296], კუკი [7, 510].

კუკი გვებრძოლ ივნილურში "ბიბი ირანურის კუკი" [30, 381, ნოვა-ოგურში [35, 785] ნასესხები უნდა იყოს ქართულიდან. ქართულ დიალექტში ირანურის ნაბიურის აღსანიშნავად გვებრძოლ კუკი... "ჩვენი ირანური კუკი უნდა გვებრძოლ კუკი ბიბილი აქამდე მოგვრისი" [7, 260], ხოლო რაჭულში კუკულის სახელი; "კუკულებს აყამე რამე" [29, 129].

ჭაჭის დიდი ინფორმაციისა და ექსპერტის "ორი კრებული პარკები, რომლებიც იყვნენ
ქართული, უნდა ჭაჭი კვლევებში პარკები, მუშაობა, ქაშისა, ნახევარი არ
გამამიჩიკა" [7,510].

სინილი, ნიბილი, ჭაჭილი, ნუბილი, ჯაჭილი - უნდა რიგის მუშაობა-
რით კომპლექსის ქმნის: ჭაჭილი ახლო პასს ამ კომპლექსთან მუშაობისთვის.

ლიტერატურა

1. ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისი, 1973.
2. ვ. ავალიშვილი, მკვლევართა თბილისიდან იერუსალიმამდე, გამოცემად მოამზადა ელ. მელქიშევიჩმა, თბილისი, 1967.
3. არჩილიანი, ვაძაასება ღვიმურაგისა და რუსთაველისა, II, თბილისი, 1937.
4. ე. ბ. ალიბაი, თანამედროვე სომხურის განმარტებითი ლექსიკონი (სომხურ ენაზე), II, ერევანი, 1976.
5. ვ. ბერძე, ჯავახური დიალექტის სალექსიკონო მასალა, თბილისი, 1981.
6. ვ. ბერძე, სიგყვის კონა, იმერული და რაჭული ზეშაჟა, თბილისი, 1986.
7. ი. ბერძეშვილი, მ. მესხიშვილი, ე. ნოზაძე, ქართული დიალექტის ლექსიკონი, თბილისი, 1982.
8. ბესიკი, თბილერბაი, ჭექსი, მენიშენებში, ლექსიკონი ად. ბარამიძისა და ვ. თოფურიას რედაქციით, თბილისი, 1962.
9. ვ. ვაჩიკილაძე, იმერული დიალექტის სალექსიკონო მასალა, თბილისი, 1976.
10. ი. გიგინეიშვილი, ვ. თოფურია, ი. ქავთარაძე, ქართული დიალექტოლოგია, ვ. თოფურიას რედაქციით, I, თბილისი, 1961.
11. გუგული, მემოიშერული და ლეჩხუმური ლექსიკონები, ქართული ენაჟა ლექსიკა, თბილისი, 1938.
12. დ. გურამიშვილი, დავითიანი, თბილისი, 1955.
13. ვაჟა-ფშაველას მცირე ლექსიკონი, შუამკრინა ალექსი ჭინჭარაშვილმა, თბილისი, 1969.
14. ვისრამიანი, ჭექსი გამოცემად მოამზადეს, გამოცეცეცა და ლექსიკონი დარბეს ად. ვაზარიაში და მ. თოფურია, თბილისი, 1962.
15. ღვიმურაგ I, თბილერბაჟა სრული კრებუი, ჭექსი, გამოცეცეცა, ლექსიკონი ად. ბარამიძისა და ვ. ჯაკობიას რედაქციით, თბილისი, 1934.
16. ღვიმურაგ II, თბილერბაჟა სრული კრებუი, ვ. ჯაკობიას მინასიგეცეცეცა, რედაქციით, ლექსიკონი და მენიშენებში, თბილისი, 1939.
17. იოანე მატონიშვილი, კალმასობა I, თბილისი, 1936.
18. ე. კოტეგიშვილი, მინი სააქიში, თბილისი, 1936.
19. Кипшидзе И. Грамматика мингрельского (иверского) языка. С.-Петербург, 1914.

20. ქ.ღმთაბიძე, მარჯვ. და მისი მანური შესაფუძვნი, საბ.მეცნ.კანც.
მოამბე, I, თბილისი, 1961.
21. ა.მარტოროსოვი, ქარბული ენის ჯავახური რიკილეტი, თბილისი, 1984.
22. ა.მარტოროსოვი, ჟ.იბნაიშვილი, ქარბული ენის კახური რიკილეტი, თბი-
ლისი, 1956.
23. მელის ნიჭნი, ქრესტ. II, შერგენილი სოღ.ყრბანეიშვილის მიერ, თბილი-
სი, 1949.
24. სტ.მენბეშაშვილი, ქიბიყური იექსიკონი, თბილისი, 1943.
25. მესხური ხელნაწერი, ნიჭნი III, ჭექსტი ჟამოსაცემად მოამბადა
ვღ.როზანაშვილი, თბილისი, 1983.
26. ს.ს.ორბელიანი, თბილეშანი, ჟამოსაცემად მოამბადა ი.აბულაძე,
IV₁-IV₂, თბილისი, 1965-66.
27. ს.ს.ორბელიანი, თბილეშანი, აღ.შარბიძისა და ე.მეჭრეველის რეპაქ-
ციით, II₁-II₂, თბილისი, 1962.
28. ს.ს.ორბელიანი, თბილეშანი, სიბრძნე სიერუისა, მოჭბაურბა ევროპაში,
ჟამოსაცემად მოამბადა ს.ყრბანეიშვილი და რ.შარბიძე, თბილი-
სი, 1959.
29. რაჭული რიკილეტის იექსიკონი, შერგენილი აღ.კობახიძე, თბილისი,
1987.
30. ნ.როსტიაშვილი, ინტიკური იექსიკონი, თბილისი, 1978.
31. რუსუბანიანი, ილია აბულაძისა და ივანე ჟიჭინეიშვილის რეპაქციით,
თბილისი, 1957.
32. მ.ჟანასკვერელი, სამკურნალო ნიჭნი (კარბაბინი) მიხეილ სააკაშვილის
რეპაქციით, თბილისი, 1950.
33. ჭემანჭი, შაჟნავაზიანი, ჟ.ილენიძის და სოღ.იორბანეიშვილის რეპაქციით,
თბილისი, 1935.
34. ბ.ჭოხუა, ჟანაშვიტოვე ქარბული ენის იქსტრანჭიული იექსიკონი,
I, თბილისი, 1987.
35. პ.ქაბაჭიძე, ნ.ქაბაჭიძე, მთავ-ჭეშერ-ქარბული-რუსული იექსიკონი, თბი-
ლისი, 1984.
36. ქანანელი, უსწოთ. კარბაბინი, ჭექსტი დამუშავა და ნინასიჭყვაობა
დაურბო ექ.ი.ჭოჭოჭიშვილი, თბილისი, 1940.

37. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ანნ. ჩიქობავას საერთო რედაქციით I-VII-VIII, თბილისი, 1950, 1962-1967.
38. ალ. ლონგი, ქართული კილო-მეზამა სიტყვის კონა I-II, თბილისი, 1974-1975.
39. ალ. ლონგი, ქართული მრავლობა და ევგენიები, თბილისი, 1948.
40. ჟარამანიანი, ჭექსიტი გამოსაგება მრავლობა, წინასიტყვაობა და ექს-სიკონი დაუტყუა ალექსანდრე ვახარიათ და სარკის ცარიშვილი, თბი-ლისი, 1965.
41. ა. შანიძე, მხატვრები, მისი კილოთა ლექსიკა, I, თბილისი, 1984.
42. ა. შანიძე, ქართული ხალხური პოეზია I, ხვესტური, თბილისი, 1931.
43. შაჰ-ნაზის ანუ მეფეთა წიგნის ქართული ევსიები III, ჭექსიტი გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაუტყუა რ. კობიძე, თბილისი, 1974.
44. ანნ. ჩიქობავა, ჭანურ-მეგრული-ქართული მეგარებითი ლექსიკონი, ჭილისი, 1938.
45. ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი რუსული მარჯმანიტურთ ალ. ლონგის რედაქციითა და გამოკვლევი, თბილისი, 1961.
46. მ. ძიძიკური, ქართული რილეტების ქრესტმათია ლექსიკონიტურთ, თბი-ლისი, 1956.
47. ქ. ძოწენიძე, გემომეგრული ლექსიკონი, თბილისი, 1974.
48. მ. ხონელი, ამირანპარეგანიანი, გამოსაგება მრავლობა გამოკვლევა და ლექსიკონი დაუტყუა რ. ათანელიშვილი, თბილისი, 1967.

Н. У. Гобеджишвили

Лексика, обозначающая потомство птиц в грузинском

В статье рассматривается терминология, обозначающая птенцов в со-временном грузинском языке. В результате привлечения материала древне-грузинского языка и диалектов, данных других картвельских языков (мег-рельско-чанского, сванского) устанавливается история данных терминов. При заимствованных терминах указываются языки-источники. В ряде слу-чаев делается попытка проследить за изменением семантики того или ино-го термина как в диахроническом плане, так и в диалектах.

რეკონსტრუქციები

**“მაგრაძე” კავშირის მნიშვნელობის ანალიზისათვის
(რეკონსტრუქციის მნიშვნელობის მიხედვით)**

თანამედროვე სემანტიკის განვითარებაში გამოავლინა ენობრივ ერთეულებად შესწავლის რიგი ახალი ასპექტები. მაგალითად, ხდება რამდენიმე იმ მეთოდოლოგიური საშუალებებისა, რომელთა მეშვეობით შეიძლება განისაზღვროს მნიშვნელობა, ზოგი მნიშვნელობის არსის რამდენიმე რა სხვა ([24], [25], [27], [30], [33]).

სიტყვის რეკონსტრუქციის მნიშვნელობა შედგება არა ერთგვარი კომპონენტებისაგან, არამედ ნაწილობრივად, რომელიც ეკუთვნის სემანტიკასა და პრაგმატიკას. მკვლევართა უმეტესობა სემანტიკას უწოდებს ინფორმაციას საგანზე იმ კლასის შესახებ, რომელსაც ასახელებს ნიშანი. უფრო ზუსტად, ინფორმაციას საერთო ზღვრების მეორე საგანზე კლასის შესახებ, ან ექსტრა-ენობრივ სიტუაციაზე კლასის შესახებ, რომელიც ინფორმაციას მასში მომდინარეობს ზღვრებისა და მათი გამაერთიანებელი ურთიერთობაში მიმართ. ხოლო ნიშნის პრაგმატიკას უწოდებენ ინფორმაციას, რომელიც აღიქმის მონაცემების ან შეფასებების ადრესატის დამოკიდებულებას იმ სიტუაციისადმი, რომელზეცაა ლაპარაკი [17, 56]. ი. ა. პრესნიანი სიტყვის რეკონსტრუქციის მნიშვნელობას განსაზღვრავს ასე: "...სიტყვის რეკონსტრუქციის მნიშვნელობაში იკვლიან იმ ნიშნის სემანტიკა (სამყაროს ელემენტების წარმოდგენა) და პრაგმატიკის ის ნაწილი, რომელიც მომდინარეობს იმ განმარტების მოპირაპირებაში" [17, 62]. იგივე მოძალადე ჩარჩოს შესახებ მომდინარეობს ა. სემანტიკა და მ. მალისაგან. ამ იდეის შემდგომი განვითარება ეკუთვნის ა. ვეპრინსკის, რომლის მიხედვით მოძალადე ჩარჩო ახლავს ნიშნის მიერ ნიშნისა და გამოხატვის მოძალადე ჩარჩოს დამოკიდებულებას გამოხატვის მიხედვით. მანვე დაადგინა სათანადო მოძალადე ჩარჩო სი და განსაზღვრა მოძალადე ჩარჩოს ჩარჩოს რელი რეკონსტრუქციის განმარტებაში ([17, 33], [33]).

აქვე დავადასტურებ “მაგრაძე” კავშირის რეკონსტრუქციის მნიშვნელობა? და აქვე, რას წარმოადგენს იგი? აქვარა, რომ კავშირის მნიშვნელობის ნაწილი არ შეადგენს სემანტიკა გეოგრაფიკული სახელი. “მაგრაძე” კავშირის მნიშვნელობა მჭიდროდ კავშირდება, ერთი მხრივ, კონტექსტს, მეორეს მხრივ,

მკვლევარნი აღნიშნავენ, რომ რეკონსტრუქცია სხვადასხვა კლასების მნიშვნელობა სხვადასხვა პრინციპზეა აყენებული. მაგალითად, რეკონსტრუქციის სიტყვების მნიშვნელობა უფრო სემანტიკური, ხოლო არაპირდაპირი უფრო პრაგმატიკული. პირველობისათვის დამახასიათებელია სემანტიკური მნიშვნელობა, მეორეობისათვის - კონტექსტური [18, 7].

მოლაპარაკის ან აპრესაციის დამოკიდებულებას გამონათქვამში წარმოგვნილი ფაქტისაჲში, მსჯელობისაჲში.

არსებობს კავშირის მნიშვნელობის პარკენის არაერთი ცდა ([23], [26], [28], [29], [32] და სხვ.). მაგრამ კვლევის ეფექტური მეთოდისა ჯერაც არაა პარკენილი. მკვლევარნი აღნიშნავენ ამ საკითხის სირთულეს: "ერთი შეხედვით, პარალოქსალურად ჩანს, რომ ეს თეორემა სემანტიკურად მარტივი ურთეულები "მეფად რთული აღმოჩნდა კვლევისათვის" [26, 51].

ჩვენი ნაშრომის მიზანია 'მაგრამ' კავშირის მნიშვნელობათა განმარტება და სათანადო კონტექსტების აღწერა. მასალად გამოყენებულია 'მაგრამ' კავშირის რთული თანხედრილი წინაპარებები თანამედროვე ქართული პრობლემური ნაშრომებში.

'მაგრამ' (პრავდატურ-ლოგიკური)

მაგრამ, . . .

1. 'მოსკვა წვიმა... საყვოლებს უიწვეთ, ვბრუნავთ, ვვინა სახე მოვარდოთ როგორმე, მაგრამ ვანა ერთი მხრიდან მოვის ეს თხერი, ყოველი მხრიდან ვვიშხაპუნებს, პატიდანაც კი' [4, 211].

2. 'მოპკილეს რაღაცა უნოთა ექვსა, მაგრამ ლაპარაკი არ ვაყალი, მრძანება ვავუეოთე და ყურმილი პავუკიდე' [13, 260].

S_I -ში 'ვვინა... მოვარდოთ' (1), 'უნოთა ექვსა' (2) გამონათქვას სურვილის მოპარებას. ეს მნიშვნელობები ქმნის S_I -ში რ აღტერნატივი იმ-პროკაიას:

- 1) მოქმედება შესრულა ($\Rightarrow$ 'სახე მოვარდოთ', 'მოპკილემ ჟქვა').
- 2) მოქმედება არ შესრულა ($\Rightarrow$ 'სახე ვერ მოვარდოთ', 'მოპკილემ ვერ ჟქვა').

'მაგრამ' $+S_2$ ამ აღტერნატივას ხსნის, ირჩევს მეორე ვარიანტს.

იმპოკაიასში ამ შემთხვევაში იკვლისხმება მოქმედების მიზანი. 'მაგრამ' $+S_2$ ქმნის S_I და S_2 შორის სემანტიკურ რეოლს - შედეგი - მიზეზი: ' S_I -ში პასახული მიზანი არ შესრულა, რადგან S_2 '. ეს სემანტიკური რეოლი, ე.ი. პარკენილი იმპოკიტიური (ლოგიკური მიმარტებები (შედეგი - მიზეზი) შეიძლება მივიჩნიოთ 'მაგრამ' კავშირის მნიშვნელობის ნაწილად.

აწის ჟ არა 'მაგრამ' კავშირის მნიშვნელობაში პრავდატური ნაწილი, ე.ი. ვკლისხმობს ჟ არა კავშირი მოლაპარაკის დამოკიდებულებას აღწერილი ფაქტისაჲში (S_I -ში ან S_2 -ში). იმისათვის, რომ ეს ნაწილი იცოს, მივმარტოთ 'მაგრამ' კავშირის კითხვით წინაპარებებს, 'მაგრამ'

კავშირები კიბეებით წინადადება, ფაქტურად, კიბეებს კი არ შეიცავს, არამედ გამოხატავს მოლაპარაკის დამოკიდებულებას S_I -ში აღწერილი ფაქტისადმი. მაგალითად: 'მავეში უნდა მივიღეს რეგულაციები, მაგრამ მივა?' 'მაგრამ' კავშირი ამ შემთხვევაში გამოხატავს მოლაპარაკის დამოკიდებულებას: 'მე ვფიქრობ, რომ მავეში არ მივა რეგულაციები', ან 'მე არ ვარ პარამეტრი, რომ მავეში მივა რეგულაციები.' ან 'მე ვარ პარამეტრი, რომ მავეში უნდა მიხედოვო რეგულაციები, მაგრამ მივიღო?' შესაძლებელია ორი ალტერნატიული ინტერპრეტაცია: 1. 'მე ხშირ ვიცი, რომ მავეში არ მივიღო რეგულაციები,' 2. 'მე პაუზებუდი ვარ, რომ მავეში მივიღო რეგულაციები.' ე.ი. ყველა შემთხვევაში ამჟღავნებს ავტორის დამოკიდებულებას იმისადმი, რასაც ის ვაუწყებს.

მხრებით წინადადებაში 'მაგრამ' კავშირი ისევე, როგორც კიბეებით წინადადებაში, გამოხატავს მოპირებას, თორემ ეს არის მტკიცების მოპირება. ავტორი პარამეტრულია, რომ მოქმედება არ შესრულდა ან შესრულდა. ჩვენს შემთხვევაში 'მაგრამ' კავშირის მიმდევრობა შეიძლება მივიჩნიოთ ასეთი განმარტება: 'მოლაპარაკე (ავტორი) ამტკიცებს, S_I -დან გამომდინარე მიზანი არ შესრულდა, რადგან ადგილი ჰქონდა რაღაც ფაქტს (S_2).'

შენიშვნა. ჩვენ ვამბობთ, რომ 'მაგრამ' + S_2 ქმნის რთულ წინადადებაში სემანტიკურ რთულს, რომელიც ექსპლიციტურად ასეთი იქნება: '...ვიცნობა სხვა მოვარდით როგორმე, მაგრამ [ვერ ვარიდებ, რადგან]...'. 'მაგრამ' იმპლიციტურ დონეზე ვარსებობს და აერთიანებს ერთსა და იმავე გზას მტკიცებით და უარყოფით ფორმადი ერთ შესიცვებაში. ასეთი ექსპლიციტის დონის მხარს უჭერს ა.ე.შ.შ-ის მოსაზრებას, რომ ნებისმიერი თანხმობით კონსტრუქცია ფაქტობრივად შესიცვება [33, 243]. ასეთი ექსპლიციტის ავრთხე მხარს უჭერს ჟ.დ. ჩიკის მოსაზრებას, რომ შეუძლებელია წინადადებაში მიზნის ან არსებითი სახელების შეერთება: "სემანტიკის დეალსაზრისით უძიკებისა შეუძლებელია განვიხილოთ როგორც მიმართება ორ ან მეტ გზას შორის (ან სხვა შემთხვევაში, ორ ან მეტ არსებით სახელს შორის), რომლის მიშეობით რამდენიმე გზა ან არსებითი სახელი იძენს მანამდე სტატუსს ან მარტოობითებას' [31, 228].

ჩვენ განვიხილოთ მაგალითები, სადაც S_I -დან გამომდინარე იმპლიკაცია ვარსებობს მიზანს. ასეთი განვიხილოთ მაგალითები, სადაც 'მაგრამ' კავშირის მოქმედების არეში ხდება არა S_I -დან გამომდინარე იმპლიკაცია (რომელიც მას არ ვაჩნია), არამედ S_I -ის პრესუპოზიცია ($P(S_I)$).

4. 'სხვა ადგილას ვიცნობთ ესოდენი სიმრავლე წარუვადა ერთ მუქა ქარბედი დამხდურებს, მაგრამ კავკასიონის ძეგლი ვასასვლელ ვიწრობში

ქარხვედები ისე მოხერხებულად იყენენ ჯანსაღებურნი, რამე ამ კაცს იოლად, შედეგად ასი მხედრის ჯამილადება და უკუქცევა' [1, 152].

"ნაღვალა" მინის ფორმა გამოხატავს კონკრეტულ მოქმედებას და ვარაუდის მოძალატას, რომელიც ეკუთვნის მოლაპარაკებს. სწორედ ამ მინას და შესრულებას 'სხვა ადგილას' უკავშირდება $P(S_I)$; 'ამ ადგილზე (აქ) ყოველთვის ესოდენმა სიმრავლემ არ ნაღვა ერთი მუჟა ქარხველი სამხედრო-ბი; ეს P უპირისპირდება ბინაარსობრივად S_I -ს, ფაქტობრივად [19, 152]. ამ სემანტიკურ კომპონენტს გულისხმობს ავრთხე 'მაჟრამ' კავშირი. იგი ივარაუდება როგორც შედეგი მიზეზ-შედეგის ლოგიკურ მიმართებაში, რომელსაც გულისხმობს კავშირი. ამდენად, 'მაჟრამ'-ის განმარტება ასეთ სახეს მიიღებს: 'მოლაპარაკე ამტკიცებს: ვინაიდან S_2 ამიტომ არის X '.

5. 'ეს პოლიტიკური იმდენად საფუძველი იყო, რამე შეიძლება მოხერხებულად ქარხმად კინაღამ პატრიკა ხალხმა, მაჟრამ სტუდენტები აფარნენ ვორბ-ნოს' [41].

S_I -ში 'კინაღამ' ნაწილად ქმნის P -ს: 'ხალხს უნდა პავრიკა, მაჟრამ ვერ პავრიკა' ამ P -ში მიზანოდ არის წარმოგვიწილი და უარყოფითი შედეგი. 'მაჟრამ' კავშირით შექმნილი სემანტიკურ რეგული გამეორებადობა შედეგის ბინაარსი: 'მაჟრამ ვერ პავრიკა'.

თუ ყველა ბერძნობილი მაჟალიში იმპლიციურ სემანტიკურ კომპონენტში იკვლიხდება S_I -ში შემაჯალი მინა, ქვემოთ მოყვანილი მაჟალიში იმპლიციურ სემანტიკურ რეგული (როგორც მიზნისას, ისე შედეგისას) კი არ იკვლიხდება S_I -ში ნახსენებში მინა, არამედ ის სულ სხვა ბინაარსს გულისხმობს. S_I -ის აზრი მთლიანად ვასაყები ხდება მხოლოდ S_2 -ის კონტექსტში. ამ იმპლიციურ სემანტიკურ კომპონენტს ქმნის 'მაჟრამ' კავშირი.

6. 'ვრიკოლი ჯარით პავრევენა ჯამილადებელს, მთები ჯაპიარა, მაჟრამ გვიანდა იყო' [6, 132].

მიზანს იმპლიციურად გულისხმობს 'პავრევენა' მინის კორელაციი 'პავრია' მინა, 'მაჟრამ' კავშირი ქმნის იმპლიციურ სემანტიკურ კომპონენტს: 'უნდა პავრიოს ჯამილადებელს, მაჟრამ ვერ პავრია? მაშასადამე, 'მაჟრამ' კავშირი თითქმის ორი მიმართულებით მოქმედებს. ის ქმნის S_I -ის იმპლიკაციას, რომელიც აუცილებელია მისთვის, ხოლო მეორე გულისხმობს მის უარყოფას როგორც შედეგს. ამის მიზეზი მოცემულია S_2 -ში.

7. 'ვაჟმა მონაკბეი კომი ჯაპაავო, ღვარის პახამბამებაში ჯაპავო. ლმებს, მაჟრამ ლოლისქვამი უკვე იქ აღარ იყო' [14, 8].

იმპლიციური სემანტიკური კომპონენტია: "...გადავცო ღობეს, [რომ
უნახა ღობისქვეშა, მაგრამ ვერ ნახა, იმიტომ რომ...].

მაშასადამე, მოგონილი მაგალითების მიხედვით 'მაგრამ' კავშირის
მნიშვნელობის განმარტებას შეაძენს ექსპლიციურად წარმოდგენილი მოლა-
პარაკის სამოკიდებულება და შედეგ-მიზეზის მიმართება იმპლიციურ კომპო-
ნენტსა და S_2 შორის:

'მოლაპარაკე ამტკიცებს: 1. S_I -დან გამომდინარე, მიზანი არ
შესრულდა, რადგან ადგილი ჰქონდა რაღაც ფაქტს (S_2); 2. ვინაიდან
 $y(S_2)$, ამიტომ არის X (შედეგი);

მიზანს უბეჭვს წილად გამონახუებს (იმპლიციურად ან ექსპლიციურად)
სურვილის მოძალადის შექმნე იქნება $+V$.

მაგრამ_{1,2}

ამ ჯგუფში, სადაც მიზნის სება ან მიზნის სემანტიკური კომპონენტი
არ ფიქსირდება, ადგილი აქვს სხვა სახის მიმართებებს იმპლიციურ და
ექსპლიციურ კომპონენტებს შორის, ჯერჯერ 'შედეგის' მაგარტებული მიმართება
აქვს შენარჩუნებულია. ამ სხვა სახის იმპლიკაციებს ($Impl$), რომელიც
გვყავს S_I -ს შედეგება ეწოდება პრავდატური. ის გამონახუებს მოლაპარაკის
სამოკიდებულებას, ან პასუხას, ან რეაქციას რაიმე ფაქტზე. ხოლო ფიქსირ
ფაქტი ან მოხსენებულია S_I -ში, ან ივლისხმება, რომ იგი ყნობილია მსმე
ნელაშვის (მკითხველისათვის). ამ $Impl(S_I)$ ქმნის 'მაგრამ $+S_2$ ' -ის კონ-
ტექტი. S_I და $Impl(S_2)$ შორის მიმართება გვლისხმობს მიზეზს და სადაპა-
უიო ნორმალურ შედეგს.

8. 'მეტიეს დამუშ ავკრძალა სტუმრის ოთახში შესვლა, მაგრამ მივი
ყურადღების გამონახუებას მაინც ახერხებდა...' [10,113].

$Impl(S_I)$ აქვს პრავდატური მნიშვნელობა, წარმოადგენს ავტორის შეფა-
სებას. ამ შეფასების მიზეზია S_I : ვინაიდან S_I , ამიტომ 'ყურადღების
გამონახუება ძნელი იყო.' ე.ი. S_I -სა და $Impl(S_I)$ -ს შორის მიზეზ-შედე-
გის მიმართებაა. S_2 -ში მოცემულია რაღაც ფაქტი, 'მაგრამ' იმეორებს
 $Impl(S_I)$ როგორც S_2 -ის პირდაპირივე სემანტიკური კომპონენტია $P(S_2)$
მაშასადამე, ამ რეჟრ-წინადადებაში ურთი და იგივე სემანტიკური კომპონენ-
ტი ივლისხმება სამჯერ.

'მაგრამ'-ის განმარტება ასევე იქნება: 'მოლაპარაკე ფიქრობს:
 X (=მივთარეობა, ფაქტი, მიმართება) ან არ უნდა იყოს, ან X -ის განხორ-
ცილება რეჟრია, მოლაპარაკე ამტკიცებს: ადგილი აქვს $X(S_2)$.'

9. 'საწვდომარი ძვირფასი არ იყო, არც ქუდი ღირდა რაბიერ, მაგრამ მე-
იძღვრება აქ ნოემბრის ნახევრამდე პატრონილიზაცი და მაშინ უფრო რამ-
ჭირდება' [14, 78].

S_I შეფასებისა; S_2 მოძალატის, ვამხატავს მოლაპარაკის ვარაუდს.
 S_I -ის იმპლიკაციები იკვლიან იმდენად ავტომატურად რომელიც მომხდარი-
სადმი. S_I -ში შეფასება წარმოადგენს რთულ ფაქტორს. ავტომატური ნორმა-
ლური რეაქცია მასზე უნდა იყოს: 'მე არ უნდა ვნახოდე საწვდომის და
ქუდის პარადოქსი.' 'მაგრამ' კვლისხმობს არანორმალურ რეაქციას: 'მაგრამ
მე შენაწვდომი და ამის მიზეზი მოხსენებულა S_2 -ში.' ე.ი. იქმნება სემან-
ტიკური კვანძი, რომელიც კვლისხმობს მოლაპარაკის საფარად ნორმალურ
რეაქციას და არანორმალურ შედეგს.

'მაგრამ'-ის განმარტება გეომეტრიკულიან შეფარებით კატეგორიულია:
'მოლაპარაკე ფიქრობს: უნდა იყოს X . ადვილი აქვს $\bar{X}$, ვინაიდან $Y(S_2)$ '

ე.ი. 'მაგრამ'-ის კავშირის სფერო ამ შემთხვევაში მოქმედებს ორი
მიმართულებით - მარცხნივ და მარჯვნივ. პირველ შემთხვევაში (N 8),
'მაგრამ' აკავშირებს $\text{ImpI}(S_I)$ და S_2 ; მეორე შემთხვევაში (N 9) - ორი იმ-
პლიკატორ კომპონენტს, $\text{ImpI}(S_I)$ და S_2 -ის იმპლიკატორ მტკიცებას, ხოლო
უქსპლიკატორ S_2 წარმოადგენს იმპლიკატორ კომპონენტის მიზეზს.

მაგრამ (პრეპოზიცი)

გეომეტრიკული მაგალითებით 'მაგრამ' კავშირის რელი საკმაოდ რთულია
და სათანადოდ მისი მნიშვნელობა მაქსიმალურად დაფიქსირებულია. იგი მოწინა-
დრომას იღებს რთული წინადადების სემანტიკურ სტრუქტურაში, ქმნის მის
შუალედურ რთულს. მაგალითად, S_I -ში ხსენის იმპლიკაციების აღფრთხილებას,
იმიტომ $P(S_I)$ და ვარაუდობს მიზეზ-შედეგის ცოცხალ მიმართებას $P(S_I)$
და S_2 შორის და ა.შ. წინადადებათა ამ ჯგუფში 'მაგრამ' კავშირის სემან-
ტიკა გაყვანილია წარმოადგენს. ჩვეულებრივ, ამ წინადადებაში ფიქსირებულია
რელი ფაქტორი და მოცემულია ავტომატური პასუხისა, შეფასება (უფრო სწორად
შეფასება-შეფარება), კვანძოვანი ანუ იმ ფაქტორისა და სხვა სახის
კლასიფიკაცია. შესაძლებელია, ავტომატური ასეთ წინადადებაში ასახვად
არა თავის, არამედ სუბიექტის ან პერსონის პარადოქსულობას ანუ იმ
ფაქტორსადმი. შესაძლებელია, წინადადებაში იყოს ფაქტორი - მიზეზი და ფაქტორ-
შედეგი, რომელიც არ უსადავება მოვლენათა ნორმალურ მსვლელობას. ამ შემ-
თხვევაში S_2 -ში უნდა იყოს ამის ამხსნელი გარემოება.

მაგრამ 2. (ნორმის აცდენილი)

1. 'მაგრამ გაძვირდა მაშინ ვარსის კარის შენახვა, მაგრამ მაინც
შეანჯრივს და უფალადი პავლა წამოიღეს' [15, 11].

2. 'Միմանի մեղանաթ միջնայրի ար ոցո, մագրամ ժեղցի մանց մե-
նցեղոդանի հանթա...' [1,166] .

3. '... շմեղարո լամի թցեթոթա, մագրամ լամին զոնցեղոն թցեթոթո
չըր չոթց թանրհեթոթ ցա թցեթոթոնսթան' [3,39] .

Հանսկցեղ մագրամեթոթո (N 2,3) ոկցե, ռոցոթ թցեթոթոնի մա-
թալոթոթո (N 8,9) Impl(S_I) լմնին յոթցեթոթո. ցցեղա մագրամեթո Impl(S_I)
թանրհեթոթն սցեթոթոն թանցեթոթ, ռոթցեղոց շնթա ցոթցեղոցո մոցեղեթոթա հեց-
եղեթոթոցո, թցեթոթոցո թանցեթոթոթոն թոթո, S₂ -ոն թոնսարոն լամոնոնս-
ոթո թցաթցեթոթո.

'մագրամ' -ոն թանթարթեթա սկեթո թանթեթա: մոլաթարսկ թցաթցեթոթո
մոթանոցո զաթցո ան թանցեթո (S_I) մոցեղեթոթա թցեթոթոցո թանցեթոթոթոն զցեթո-
թանցեթոթո ան մոթցեթոթա լոթցեթոթո թանցեթոթոթոն մոնցեթոթո ան արոն
նոթմալոթո.

4. 'աշ սոցցեթաթո թցաթցն ոթո թթ, յոթո-մոթոն մոթցեթոթո, մամոն
ոթոց թ -ն մոթցոն զմոցեթո, յոթո - լսցեթո, մոթցեթո - ժոցեթո, մագրամ
անց յոթո ան թամոթոթոն' [8,10] .

5. '...նաթոթոթոթա թա մոթցեթոթոթոթո սկեթո թցեթա թցեթցեթոթո.
(մոթարթեթոթոթո թցեթոթցեթոթա, մագրամ մոթարթցեթոթո ան յոթոնցեթոթա լամոթցեթոթո)
[12,049] .

S_I -թո սոթցեթոթա ռոթցո զաթցո, S₂ -թո-ամ զաթցոն թցեթոթցեթոթո մարթո-
ցո զաթցո, 'մագրամ' -ոն մոնցեթոթոթա թցեթոնսթոն մոլաթարսկոն յոթոցոնս ամ
մարթոցո զաթցոն մոմարթ: մոլաթարսկ թցաթցեթոթո, ռոթ մոլաթարսկոն թցեթոթա-
թոնսթո ռոթցո զաթցոթոն թանցեթոթոն մարթոցո զաթցո նոթմալոթո ան արոն.

յո ոթո թանսարթցեթոթա թցեթոթոթա սկե թցաթոթոնոթ: մոլաթարսկ թցաթցեթոթո,
մոթանոցո զաթցո, ան թանցեթո, ան ռոթցո զաթցոթոն թանցեթոթոն
մարթոցո զաթցո (S₂) ան արոն նոթո յոթո մոցեղեթոթա թցեթոթոցո թանցեթոթոթոն
զցեթոթոնսթո, ան մոթցեթոթա լոթցեթոթո թանցեթոթոթոն մոնցեթոթո ան մո-
լաթարսկոն թցեթոթոնսթո.

մագրամ 2.2 (սոթցեթոթոթո)

6. 'սոցցեթոթո հեթոն ցոթոթցեթոթո յոթոնցեթոն մոթցեթոթոն, մագրամ
յո մանց յոթոնս յոթոն (gesamtakt), ռաթ մաթ լսցեթոթոթո. մեղանոթոն
լմնին թա յոթոթոց (սոմլոթոթոթո) սոթման մոթոնոթ' [5,77] .

S_I -թո մոցեթոթո. զաթցո, S₂ -թո - ամ զաթցոն թցաթոթոթոթո մո-
լաթարսկոն (սցեթոթոն) մոթո. S_I -ոն թոնսարոնոն թանցեթոթոնոթո, ռոթ

შესაძლებელი იყო სხვაანაირი კვალიფიკაციის ('არ არის ურთიანი აქტი', 'რამდენიმე აქტისაჲან შეიძლება'). ე.ი. აღტრნაფიქრი კვალიფიკაციები-
დან მოღაპარაკე ამტყიყებს ურ-ურთს. 'მაჲრამი'-ის ჯანმარტება: 'შესაძ-
ლებელი აღტრნაფიქრი კვალიფიკაციებიდან მოღაპარაკე ამტყიყებს მხოლოდ
ურთს.'

მაჲრამი 2.3 (შეპარება - შეფასების)

7. 'სურ სხვაა წმინდა ურფიქრი ინტერესები რიდი ფოქარის, რმეღიყ
მკონიყა მბად იყო მამულისაჲის სისხლი რაჲთხი, მაჲრამი კლასობრივი
ინტერესები მაინყ ყველაფერზე მაღლა რასა' [6,92].

8. 'მაჲმეჲები ყველჲან კარტები არიან, მაჲრამი აქაურებმა ჯანსა-
კუთრებელი მბამეჲიღება რაფოჲეს.' [4]

ჯანმარტება: მოღაპარაკე ჯვაჲჲყებს: 'S₂' შეფასების შევალაპირისი
Y-ს უპირატესობა ეძლეჲა X-თან შეპარებში

მაჲრამი 3 (ყარიელი)

მაჲრამი 3.1 (უპირატესობა შევალაპირისი)

ამ ჯჲჲფში ჯაჲრთონებელია წინაპარებები, რმეღაჲ ძირითად
წინაარსს შეპარენს ვიღაცის (მოღაპარაკის, სუბიექტის, პრესაჲის) ორი
საპირისპირი რამოჲიღებუღება რაჲაჲ ფაქტებისაჲი. ორიფ წინაპარება -
კომპონენტი ეს ინფორმაცია რემატყილია. ვიღაცის აზრი S₁-ში ექსპლიყ-
ფირაჲა ჯამოხატული, ხოლო S₂ -ში მოყვებულია მისი საპირისპირი მნიშ-
ვნიღება, რმეღიყ ჯარტულიღება ან სხეა მოპარობი, ან შესაძლებელია სი-
წინიღური ან კვაპისინფორმირი შესიფყვებო იყოს ჯამოყებული.

1. 'სჲეროჲა მადჲას, რმე ყოველიფე ეს მართალი იქნებოჲა, რარჲან
მაძმას სიღამაზე რა ჯონიღრება მან სხეაზე ჯეჲ იყოჲა, მაჲრამი მაძმას
ჲვრშიყ ხში სხეაზე ღრმაჲ იყო ჲახეღული ახალყიხელი რა რთჲო რაიჲერებ-
რა, რმე ეს ჲური მისჲვის ასე მადე ჲაყიღებოჲა' [1,63].

'მაჲრამი'- ის ჯანმარტება ამ შემთხვეჲაში ასეჲი იქნება: 'მოღა-
პარაკე ჯვაჲჲყებს სუბიექტის ორ საპირისპირი რამოჲიღებუღებას სხეაჲასხეა
ფაქტებისაჲი: მადჲას სჲერა X, მადჲას არ სჲერა Y; ჯანმარტების ასეჲი
სახე უახლოება ა.ჲეჲიყას მიღრ შემოთაჲაჲებულ and ჲაჲირიანი მან-
წყობიღი კონსტრუქციების ინტერპრეტაციას [33,243].

2. 'პირველად არე რაიჲერებოჲა, მაჲრამი უცხოჲაში ჲაჲარებულ წლებზე
ისეჲი მშვიდი რა რაჲაჲერებელი ხში ყვეოჲა, ეჲჲი უმად ჲეჲანტებოჲაჲ'
[10,179]. ჯანმარტება: მოღაპარაკე ჲაჲაჲყებს პრესაჲის ორ საპირისპირი
რამოჲიღებუღებას ურთა რა იმაჲე ფაქტისაჲი: ჲეჲენ არ ჲჲერაჲ X, ჲეჲენ

ბეჭდით X.

3. 'მა ვიცო, რომ არსებობს ყოველივე იმის საპირისპიროდ აზრი, რაც აქ იქნება ვადმოცემული, მაგრამ ჯერ აირთა კავთვორიული ზემა, რაა ჯე-
მარითი და რა - არა' [5,132].

ვანმარტება: მოლაპარაკე ვაგუზეებს ergo -ს საპირისპიროდ ვადმოცემუ-
ლებას სხვადასხვა მოსაზრებისაღმ: მოლაპარაკე იცის X, მოლაპარაკე
არ იცის Y.

ყველა მოგონილ მავალითში ვანმარტება ევრება ორი ნაწილისაგან -
1. პრავმატური, სარაც მოცემულია ან სუბიექტის, ან ადრესატის, ან ზეითონ
მოლაპარაკის ორი საპირისპიროდ ვადმოცემულება. სხვადასხვა ჟაქებებისაღმი
(მოსაზრებისაღმი), ან ურთა და იმავე ჟაქებისაღმი; 2. წინაარსობრივი.
წინაარსობრივი ნაწილი ემხვევა რაქლი წინადადების S_1 და S_2 სუბანტიკურ
კომპონენტებს, ხოლო პრავმატური - რაქლი წინადადების მოვალურ ჩარჩოს.
ამდენად, 'მაგრამ' კავშირს არ ვააჩნია საკუთარი მნიშვნელობა. ის რაცლი-
ლია მნიშვნელობისაგან. მას აქვს მხოლოდ სინტაქსური ჟუნქცია.*

მაგრამ 3.2 (კონსტრუქციული)

ამ ჯგუფის წინადადებში ახლოსაა ზემოქადასახელებულთან, ოლორ აქ
პრავმატური მნიშვნელობა - მოლაპარაკის პოზიცია (სხვა არ მონაწილეობს)
მხოლოდ იმპლიციურად იკურისხდება, ვამოცო რამდენიმე ჯგუფი:

1) ადგილი აქვს ჟაქების კონსტატაცია. ამ კონსტატაციას საფუძვლად
ქდევს შევარების მომენტი. მეორე ყოველთვის ვანსაზღვრება პირველის მი-
ხედოთ.

ა. მოვარი - კერძო. კერძო, რაქორც ნესი, ვანსხავებულისა მოვარი-
საგან:

4. 'წინანთა აქ მოყვანილ იერარქიულ რიგებს, ჩვეულებრივ, ყალიბური
რიგის ფონებში იმეორებენ, მაგრამ არსებობს ვადახრებიც' [7,102].

* ჩვენი რაკვირება ესადაება არაერთი მეცნიერის რასკვნებს, რომ წინადა-
დების კომპონენტთა მნიშვნელობები ნაწილობრივ ემხვევა ურთიანთს
[16], [20], [22]. მოკიერთ ემხვევაში ვამოტრებელი მნიშვნელობის
მაგარბელი კომპონენტი ზეიმეტი ხდება და ადგილი აქვს ამ ელემენტის
ელემენტობაყიას: "Лексема, содержащая сему, выраженную в другом
компоненте высказывания, становится избыточной с точки зрения выра-
жения соответствующей информации. У такой лексики на первый план
выступают строевые функции, в то время как ее собственное семанти-
ческое содержание бледнеет, стирается" /22, 391/.

6. მოვლენათა შედარება - შეფასება სხვადასხვა პოზიციიდან:

5. 'მუშრეები არაერთხელ დაამარცხეს ხმელთაშუა, მაგრამ ჯერ უფროსი არც ერთ ხომალდს არ ვაუმარჯვნიო მათთან სამოქალაქო ბრძოლაში' [2,89].

2) მსჯელობა ერთსა და იმავე საკითხზე, მაგრამ განსხვავებული (ან საპირისპირო) მიმართულებით.

6. 'მე მარტო "ლატარი" უფრო ძველი ფორმას, მაშინ როდესაც "ლატარი" პროგრესული ასობილაციით იქნება მიღებული, მაგრამ შესაძლებელია პირიქითაც ვივარაუდოო...' [9,52].

3. სხვადასხვა პირის (სუბიექტის და მოლაპარაკის) შეფასება.

7. 'ელიოტი წერს, მალარმე მარკმანში უფრო ვასავებიაო. რა ღმერთა, ვასავებია, მაგრამ ის უკვე მალარმე აღარ არის, რადგან ღმერთი მალარმეს ღმერთი გამოირცხავს "ვავებიას" ამჟამად პრინციპს' [5,19].

ყველა მოვლენილ მაგალითში S_2 კომუნიკაციურად უსრულთა და 'მაგრამ' კავშირი კონსტრუქციულია. ამ წინადადების მიხედვით 'მაგრამ'-ის განმარტება შესაძლებელია ასეთი იყოს:

მოლაპარაკე ვაუტყუებს:

1. ადგილი აქვს X ფაქტს და მისთან განსხვავებულ (ან საპირისპირო) Y-ს; ან ადგილი აქვს X ფაქტს სხვადასხვა ვითარებაში;

2. შესაძლებელია ორი საპირისპირო მსჯელობა ერთსა და იმავე საკითხზე;

3. არის შეფასება სუბიექტის და შეფასება ობიექტის. ეს განმარტება, ფაქტურად, წარმოადგენს მანქანობილი წინადადების მოძალადე ჩარჩოს (იხილეთ, როგორც 3.1). 'მაგრამ' გაცხადებს მნიშვნელობისაგან, ის მხოლოდ კონსტრუქციულ ფუნქციას ასრულებს.

ყველა ამ შემთხვევაში შეიძლება 'მაგრამ' კავშირის ანულობა, მე მის აუცილებლობას არ განპირობებს სხვა ფაქტორი - წინადადების ამოწმ-რივი დამოკიდებულება, კომუნიკაციური უსრულობა, ღმერთი შედარებლობა და სხვ.

მაშასადამე, განხილვის მიხედვით შევძელით დავასკვნათ, რომ კავ-შირის მნიშვნელობა არ არის მძვარი. იგი მაქსიმალურად დატვირთულია, მე შეიძლება პრავმატური და მინიმალისტური (ლოგიკური) ნაწილებისაგან (მაგრამ). პრავმატური ნაწილი გამოხატავს მოლაპარაკის, ადრესატის ან სუბიექტის დამოკიდებულებას რეალურსადმი (ფაქტობრივად, მოსამართლისადმი და ა.შ.), ან მათ მიერ რეალურს შეფასებას, აღფრთხილებას. ხოლო მინიმალ-

სობრნივი ნაწილი წარმოადგენს რთული წინადადების იმპლიციტურ სემანტიკურ კომპონენტს, რომელიც ქმნის სხვადასხვა სახის (ძირითადად, პირობა-შე-
დევის, შედევი-მიზეზის) მიმართებას. მინაარსობრივი ნაწილი გოველთვის
აუცილებელი არ არის (მაგრიამ₂). შესაძლებელია კავშირი გაცოიდი იცოს
მნიშვნელობისაჟან და ჰეონდეს მხოლოდ სინტაქსური ფუნქცია (მაგრიამ₂).
კვანასკნელი არ ნიშნავს, რომ მას საერთოდ არ ჯააჩნია მნიშვნელობა.
ჯააჩნია, მაგრამ ის იმეორებს რთული წინადადების მოძალტურ ჩარჩოს და,
ფაკულტატიურად, რთული წინადადების სემანტიკური სფეროტურის ელემენტებს.

ლიტერატურა

1. აბაშიძე ვრ., ლაშარელა, თბილისი, 1969.
2. აკიაშვილი ნ., სერვანტესის ცხოვრება, თბილისი, 1973.
3. ელიშვილი მ., ძმანო კახელი / თბილისი, 1975.
4. ინანიშვილი რ., ცისფერი ვორცალი, თბილისი, 1968.
5. კვასელაძე მ., პოეტური ინტერპრეტა., თბილისი, 1977.
6. მაღრაძე ე., ვრიგორი ორბელიანი, თბილისი, 1975.
7. მელიქიშვილი ი., მიმართების მარკირება ფონოლოგიაში, "მეცნიერება", თბილისი, 1976.
8. ნიჟარაძე ივ., ძველი ბერძნული ენა, თბილისი, 1965.
9. ჟღერტიყა. ქართულ ენაში ფონეტიკის საკითხები., თბილისი, 1965.
10. რურუა ი. მშის ფურე, თბილისი, 1977.
11. ქორქია რ., შინაგარეობი - მნათობი, 1978, № 12, გვ.50.
12. ჩიქობავა არნ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ტ. 1, თბილისი, 1950.
13. ციციშვილი ვ., სიფვარული სისხლის მკვებების ფრთს., თბილისი, 1978.
14. ნუგეშისკირი ნ., ნოველები, რომანი, თბილისი, 1977.
15. ჯავახიშვილი მიხ. არსება მარაბრეკი, ტ. IV, თბილისი, 1961.
16. Апресян Ю.Д. Об одном правиле сложения значений. - "Проблемы структурной лингвистики", 1971. М., Наука, 1972.
17. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. М., Наука, 1974.
18. Арутюнова Н.Д., Падучева Е.В. Итоги, проблемы и категории прагматики. - "Новое в зарубежной лингвистике". Вып. XVI. М., Прогресс, 1985, с.3-42.
19. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт. М., 1988.
20. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка. М., 1955.
21. Богуславский И.М. Исследования по синтаксической семантике. Сферы действия логических слов. М., Наука, 1985.
22. Гак В.Г. К проблеме семантической синтагматики. - "Проблемы структурной лингвистики. 1971". М., 1972, с.367-395.

23. Карлсон Л. Соединительный союз *but* -- "Новое в зарубежной лингвистике", Вып. XVIII. М., Прогресс, 1966.
24. Лайонз Дж. Введение в теоретическую лингвистику. М., Прогресс, 1978.
25. Машинный перевод и прикладная лингвистика. Вып. 8. М., 1964.
26. Пеллетье Ф. Дж. -- Новое в зарубежной лингвистике". Вып. XVIII. М., Прогресс, с. 318-335.
27. Принципы и методы семантических исследований. М., Наука, 1976.
28. Санников В. З. Значение союза *но*: нарушение "нормального" положения вещей. -- Известия АН СССР. Серия лит. и яз., т. 45, № 5, 1986, с. 433 - 444.
29. Семантика служебных слов. Пермь, 1982.
30. Сосеция Э. Г. Анализ систем терминов родства (По материалам картвельских языков). Тбилиси, Мецниереба, 1979.
31. Чейф У. Л. Значение и структура языка. М., Прогресс, 1975.
32. Lakoff R. It's, and's and but's about conjunction. -- Studies in Linguistic semantics. New York etc. 1971, p. 115-149.
33. Wierzbicka A. *Lingua Mentalis. The Semantic of Natural Language.* Academic Press. Sydney etc, 1980.

Д. А. Григорашвили

К вопросу значения союза *magam* "но" (На материале сложносочиненных предложений)

Значением сочинительного союза *magam* "но" признается толкование, которое состоит из двух частей -- прагматической и смысловой. Прагматическая эксплицитно представляет отношение говорящего, адресата или субъекта действия к чему-то (факту, предположению) или их оценку чего-то. Смысловая часть толкования учитывает логические или иного рода смысловые отношения между имплицитными компонентами, имплицитными и эксплицитными компонентами семантической структуры сложносочиненного предложения.

Выявились три группы значений союза *magam* : 1) прагматико-логическая, 2) прагматическая и 3) пустая.

1) Прагматико-логические значения.

1. Говорящий утверждает, что цель, которая была поставлена ^Т (имплицитно или эксплицитно), не была достигнута, так как имел место факт / s_2 /.

2. Говорящий уверен, что имел место факт X (имплицитно), так как имел место факт Y / S_2 /.

3. Говорящий считает: X (= положение, факт, отношение) или не должен быть, или осуществить X трудно. Говорящий утверждает: X имеет место / S_2 /.

4. Говорящий считает: должен быть X. Говорящий утверждает: имеет место X.

2) Прагматические значения

1. Отступление от нормы. Говорящий сообщает: приведенный факт, или заключение, или выделенный из сложного факта простой не является нормальным с точки зрения естественного развития событий, или с точки зрения логической последовательности, или с точки зрения говорящего.

2. Альтернативное. Из возможных альтернативных квалификаций говорящий утверждает лишь одну.

3. Сравнения - оценки. Говорящий сообщает, с точки зрения оценки преимущество дается Y / S_2 / по сравнению с X.

3) Пустое

1. Эпистемическое или точки зрения. В эту группу объединились предложения, основным содержанием которых являются эксплицитно выраженные два противоположных отношения кого-то (говорящего, субъекта, адресата) к чему-то (к одному и тому же факту или к разным фактам). Толкование союза в этих предложениях также состоит из двух частей - прагматической и смысловой. Прагматическая часть толкования совпадает с модальной рамкой сложносочиненного предложения, а смысловая совпадает с семантическими компонентами S_1 и S_2 . Таким образом, толкование союза не является оригинальным, а совпадает с значениями других единиц. У союза в этих контекстах нет своего значения. Поэтому у союза остается лишь синтаксическая функция.

2. Конструктивное. Предложения этой группы близки к вышеупомянутым. Толкование S_2 в предложениях этой группы коммуникативно, но не завершено. Союз имеет конструктивную функцию. Во всех этих предложениях союз *magam* факультативен, но может стать обязательным, если его обязательность обуславливает какой-то другой фактор - смысловая зависимость, коммуникативная незавершенность, лексический состав предложения и т.д.

собрание

1. Ахвледиани В.Г. Имя числительное в бухарском арабском диалекте. Сб. "Семитская филология", I. Тбилиси, 1987; с.21-26.
2. Баяер Г.М. Язык южноарабской письменности. М., 1966.
3. Brockelmann C. Grundriss der vergleichenden Grammatik der Semitischen Sprachen, B.I, Berlin, 1908.
4. Gordon C.H., Ugaritic Handbook. Roma, 1947.
5. Gray L.H. Introduction to Semitic Comparative Linguistics, New York, 1934.
6. Lowenstamm S.E. The Numerals in Ugaritic. Proceedings of the International Conference on Semitic Studies. Jerusalem, 1969.
7. Moscati S., Spitaler A., Ullendorff E., Soden W. An Introduction to the Comparative Grammar of the Semitic Languages, Wiesbaden, 1964.
8. Soden W. Grundriss der Akkadischen Grammatik. Roma, 1952.

В.Г.Ахвледиани

Заметки о числительных семитских языков

В семитских языках функционируют вполне сложившиеся десятичные системы имен числительных. Эти системы дают возможность реконструировать прасистему на уровне протосемитской языковой структуры. В угаритском языке и бухарском арабском диалекте засвидетельствованы числительные, выпадающие из вышеуказанной системы и оформленные в двойственном числе; эти числительные суть: в угаритском tltm "6 - дважды три", ttm "12 - дважды шесть" и $\text{arba}^{\text{en/in}}$ "8 - дважды четыре" в бухарском арабском. Специалисты считают подобные образования архаичным, первичным типом. В статье высказано противоположное мнение, состоящее в том, что указанные несистемные образования являются параллельными и более поздними формами. Основанием для подобного вывода служат следующие обстоятельства: а) большое расстояние во времени между оформлением tltm "6 - дважды три" и ttm "12 - дважды шесть", б) малое число примеров, г) трудно предположить, что грамматическая структура языка - категории рода и числа сложились раньше, чем система числительных.

რძი, მამა-მამა არის მოვლენა, რძელსაც მამა იხრება, ე.ი. რძე-
ლამ იმ ხმოვლის ელფერს, რძელიმაც იგი არის ვახმოვანებული. მამის
რასუსტება შეიძლება გამოიწვიოს მამის წინამთავარი თანხმოვნის ხმოვან-
ება.

მამის მერბილუბისა მხედველობაში მიიღება მისი პოზიციის სიტყვა-
ში ან სიტყვათა მიხედვით, ასევე ვახმოვანებულია იგი ზუსტად.
მინდობილად აქვს, აქვს, მისი წინამთავარი თანხმოვანი ხმოვნისა
მე უხმოვნო.

არ-ასტარაჰი მამიშვიტისა ვახმოვანებისა მამის მერბილუბის
შეიძლება შეიძლება: 1. რძელსაც მამა ვახმოვანებულია, 2. მამა უხ-
მოვნა, 3. მამა ვაჟი (ვაჟი), 4. სიტყვაში თავმოყრილია ორი
მამა, 5. ვახმოვანებულია მამაც და მისი წინამთავარი თანხმოვანი,
6. მამა ორი სიტყვის მიხედვით.

მე მამა ვახმოვანებულია და მას მოსდევს ვაჟი ან ღოგი, მაშინ
მამის ხმოვანი ვაჟისა შესაბამისად ვაჟს ან ღოგს, ღოგი კი შეი-
ძლება მამა და ვაჟი იხრება, მაგ.: *أَبِي، عَاطِيَة، مَرْوَة، نَبِي.*
ასევე გვიჩვენებს შემთხვევები მრავალადა, ზემოთ კი, აუცილებელი არაა.
[1,31]. მე ვახმოვანებული მამის წინ ამოიჩვენება სწორი ან სუსტი თან-
ხმოვანი, მამის მერბილუბა შეიძლება მოკვეთილად ვახმოვანდეს, მამ-
ის ხმოვანი ვაჟისა გვიჩვენებს წინამთავარი თანხმოვანზე, ღოგი კი მოიკვე-
ტება. მაგ.: *دَوْ مَرْع، أَبُو يُوْب، بَيْل، سِي، شِي، وَجِي.*

მე უხმოვნო მამა ამოიჩვენება ვაჟი (ვაჟი), სიტყვის ბოლოს,
აგრძელი ექნება რაღაც (ხმოვნის ღვისების მიქნე ვაჟისა გვიჩვენებს, რძე-
ლი თან ახლავს ვაჟი მიქნე თანხმოვნის წარმოქმნას) ან იშვიათ
(თანხმოვანს ანიჭებს რამის ან ქვარის ელფერს).

რძელსაც ვახმოვანებული მამის წინ არის პირის წინისა გვიჩვენებს ან
ღოგი, მაშინ მამის ხმოვანი ვაჟისა გვიჩვენებს ან ღოგს, მამა კი
მოიკვეთება, მაგ.: *اتبعوا امره، اتبعوا امره، اتبعوا امره.* მამის
ხმოვანი ვაჟისა წინამთავარი სიტყვისა ან ღოგს, ღოგი კი ელფერის
მამა და ვაჟი იხრება მამაში. მაგ.: *أَبُو، أَوْ، أَيْت - أَوْ، أَيْت - أَوْ، أَيْت - أَوْ.*
მამის ღოგი იხრება. მე მამა იქნება რამისა ან ქვარისა, მამის მერ-
ბილუბის ეს ღოგი არ ვახმოვანდება, მაგ.: *أَبُو، أَيْت - أَوْ، أَيْت - أَوْ.*
ან *أَبُو، أَيْت - أَوْ، أَيْت - أَوْ.* - ის ნათქვამი იქნება - *أَبُو، أَيْت - أَوْ.*
აქ რამაც და ქვარაც აუცილებელია [1,36]. ამ შემთხვევაში აგრძელი აქვს

იბრუნი (მოწვევით) მოვლენას. შესაძამისად ლოცვი ან ემევი ენაგვრ-
ბა ჰამბას, შეძრევი კი ხეობა ორი მანხვედნილი ლოცვის ან ემევის გვინა-
ცია.

მე ემევი ან ლოცვი ძირეული მანხმეგვრება, მაშინ ჰამბას ხმოვნი
ჟაჟანაგვრება მინამაჟალი სიფევის ემევის ან ლოცვი არ ხეობა, მაგ.:
تَصْرَبُ عَلَىٰ آبَا , ضَرْبُ عَوْثَةٍ
ენამევინიერებს ჰამბას შერბილება ჟაჟანაგვრება მინამაჟალი, მაჟალითა,
სიზაჟალითა ლოცვის, რომ სიფევიში نَبِيٌّ და نَبِيَّةٌ ჰამბა აჟიღი-
ბლად უნდა იღოს მანმოგვნილი. სიზაჟალითა ეს მინამაჟება ჟანმევიგვრება
ეჟანაჟალი, საჟალი نَبِيٌّ გვინის მასჟალი მანმოგვნილია ჰამბით:
السَّبْعُ النَّبِيُّ (მევივი მინამაჟალიგვრება). [1,35].

აღწერილია ჰამბის შერბილების ისეთი შემხვეტავა, რომესაც ჰამბის
ხმოვანი ჟაჟანის მინამაჟალი სიფევის ჟანმოჟანგებუ მანხმოჟანგა, ლოცვი
კი ამოჟანგება, მაგ.: قَالَ اسْمَاءُ , قَالَ اسْمَاءُ
ხეობა ისე, რომ ჰამბა ამოჟანგება ჰამბის ხმოვნი მინამაჟალი მანხმოჟან-
გა ჟაჟანაგვრების ჟანგებუ, მაგ.: قَالَ اسْمَاءُ , قَالَ اسْمَاءُ
არაბი ენამევინიერები უფრო სწორად ჰამბის შერბილების პირევი ჟანაჟანს
მიიჩნევენ, მიუხედავად იმისა, რომ მსჟავსი შემხვეტევი ჟანმევიგვრის
მანმოჟანგებენ. უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ მე მინამაჟალი სიფევის მანხმო-
ვანს მოსგვს იგრაბის (მეჟინის) ხმოვანი, მაშინ ჰამბის ხმოვნი ჟაჟა-
ნაგვრება არ მოხეობა, რაჟანაგვ იგრაბის ხმოვნი ხეღევიგვრება
[1,37].

ხმოვნი კიხევილი სუფიქსის ჰამბის მოკვეთის (حَف) შემ-
ხვეტევი, რაც მათი ხმოვნი ხმარებოთა ჟანმოგვრევი.

რასაგვრებაში მიჩნეული გვინის იმევიგვრევის ფორმაში მეორე ძი-
რეული ჰამბის შერბილება, მაჟამი ამ შემხვეტევიში მაჟიჟი ჟანხმოვნიერ-
ება يَبْنِي . მეჟევიში, ეს იმას ნიშნავს, რომ ჰამბა აჟიღილად
ჟანხმოჟანგებოთა ჟანჟი, ხოლო მინამაჟალი მანხმოჟანს აჟიღილად აჟეს
ხმოვანი -ი (ქესა). მინამაჟიგვ შემხვეტევიში يَبْنِي يَبْنِي
გვინის შერბილება არ მოხეობა.

რაც შეეხება ჰამბას (უხმოვნი ჰამბას), რომლის მინამაჟალი მან-
ხმოვანი უსაჟიჟ ჟანხმოჟანგებოთა, შერბილების მიჟინი შეიძლება შეიგვ-
ლოს სუფიქსი მანხმოვნი, ემევი ან ლოცვი, მაგ.: زَفَات > زَفَات
فَرِيَّت > فَرِيَّت , خَبَات > خَبَات , نَشَات > نَشَات
აჟ საჟმე ჟაჟეს ფორევიკი მოვლენასთან, რომელიც اَجَالَ (ჟანა-
გვრების) სახეოთა ცნობილი. ჟანჟიანი ჰამბა იღებდა მხოლოდ აღიღი,

ჰამზის ხმოვნის წინამდებარე უხმოვნო მანხმოვანზე ვადასაცვლებს შეძირვ, მათ: **المَرَاة**.

ვაჰჰი. (ჰაჰმაჰი) ჰამზა მოკვეთება და მის ნაჰჰარა ჩნდება რავ-
ში ან იბმში. აჰ ჰამზის წინ აღმოჩნდება ალიფი, მაშინ ჰამზის მოკვე-
თისას იქნება სუფხა ჰაჰმა, რადგანაც ალიფის ძრწას არ წარმოიქმნება
არც რავში და არც იბმში. აჰჰი ალიფის მოძიევნო ჰამზა შეიცვლება ისევ
ალიფით, მაშინ ურთიანეთს. შეხვედრას ორი ურთიანური ბჰჰა, რაც აუცილებლად
ხრის ურთ-ურთის მოკვეთას. აჰ ჰამზა არის ბრალივით ბრუნვაში შენევიან-
ნი, მაშინ იგი ბოლოკიპური აჰარ იქნება, რადგან შენევიანი იცვლება ალიფ-
ით, **11,431** **عسايا, حيا**.

ჰამზა შეიძლება შეზღუდვას იმ შემთხვევაშიც, როდესაც იგი ვახმოვან-
ებულა და წინ უსწრებს ასევე ვახმოვანებულ მანხმოვანს. **11,441**. ასეთ
შემთხვევაში ჰამზა იცვლება ვავით ან ჰოთით, იმის მიხედვით, აჰ რომელი
ხმოვანი უსწრებს წინ, მათ: **مُؤَبَّل**. საფურადღებოა ისიც, რომ აჰ ჰამ-
ზას წინ უსწრებს **ال** - ალფი, მაშინ ჰამზა შეიძლება შეიცვალოს რ-
ში, მათ: **الأرض** - **الأرض**, **الأرض** - **الأرض**. ამასთან, **ال**
ხმოვანი არ ვადასაცვს **ال** - ალფის რშიც, უხმოვნობა შენარჩუნებულია.

სიტყვაში ორი ჰამზის შეხვედრის ძრწას აუცილებლად იკვეთება ურ-
თი, შეფერილად ვასლიანი ჰამზა. არის შემთხვევები, როდესაც ორი ჰამზის
მანხმოვანისას აუცილებელი ხდება მეორე ჰამზის შეცვლა ჰოთით ან ვავით,
იმის შესაბამისად წინამდებარე მანხმოვანი ქუსრიანია აჰ პაშიანი, მათ:

أَوْجِد ორი ჰამზა შეიძლება მოხვდეს ურთი სიტყვის შივნი და
ორი სიტყვის მიჯნაზე. მაშინ აუცილებლად უნდა იყოს ვახმოვანებულ
მხოლოდ ურთი, პირველი ან მეორე. აჰ პირველი ჰამზას ვახმოვანებულ,
მაშინ, იგი მარჯვს მეორე ჰამზას, ე.ი. აჰ პირველი პაშიანია, მაშინ
მეორე იცვლება ვავით, მათ: **أَوْجِد** აჰ ქუსრიანია, მაშინ - ჰოთით,
მათ: **أَوْجِد** და იცვლება ალიფით აჰ პირველი ჰამზა ჟამპიანია, მათ:
أَوْجِد ამრიგად, იბმის ვით ხდება მეორე ჰამზის შეზღუდვა (**أَوْجِد**)

11,511. მაგრამ აჰ პირველი ჰამზა უხმოვნობა (სუქსიანია), მა-
შინ მეორე ჰამზა იცვლება სუსტი მანხმოვნით, მხოლოდ იმის მიხედვით, აჰ
რომელი ხმოვანი აქვს წინამდებარე მანხმოვანს. შეფერილად ე, იცვლება
ჰოთით, რადგანაც მისი წარმოშობის ადგილი უფრო ახლოსაა ჰამზის წარმოშ-
ობის ადგილთან, ვიდრე ვავისა **11,551**.

აჰ ორივე ჰამზა აღმოჩნდება ვახმოვანებულ, მაშინ რაღა ბოროს, ორი
ჰამზის მანხმოვანის შევიდან აცილების მიზნით, ჩნდება ალიფი, მათ: **أَوْجِد**

А.Г.Жордания

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ НЕКОТОРЫХ ФОНЕТИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ ЕГИПЕТСКОГО И СУДАНСКОГО ДИАЛЕКТОВ АРАБСКОГО ЯЗЫКА

В суданском диалекте (СА) засвидетельствовано наличие двадцати шести согласных, пяти гласных и двух дифтонгов /20, 1-5; 7, 299-308/. В египетском же диалекте (ЕА) представлены двадцать пять согласных, пять гласных и два дифтонга /19, 10; 15, 3, 9-10; 4, 15-28/.

Система согласных ЕА

1. ' (хамза) ЕА - глухой смычно-взрывной глоттальный. Наблюдается ослабление хамзы во всех позициях /3, 16/. Например: emta 'когда', meva 'вечер'. Ослабление (в смысле выпадения) касается этимологической хамзы. У вторичной хамзы в ЕА (являющейся рефлексом ʕ) взрывная артикуляция сохранена: le'etu 'я нашел его', sid' 'правда', dilwa'tu 'сейчас'.

2. h - глухой глоттальный щелевой. Иногда теряется в конце слова или в паузе: ē < ēh 'что', fī fīh 'имеется' /16, 178, 200/.

3. ḥ - глухой фарингальный спираント: eḥna 'мы', toḥna 'отправились мы'. Перед ḥ часто появляется (в конце слова) ʔ /10, 15/, например: rīāḥ 'ветер', malāḥ 'соль'.

4. ' (Айн) - звонкий фарингальный щелевой согласный. Томиш считает ' сонорным /19, 33/. После ' Айна появляется ʔ, например: ba'ʔda 'после', 'aḥdel 'Адиль' (имя собств.).

5. ǧ - велярный звонкий щелевой согласный: bitaǧtagil 'работает', ǧuǧb 'работа' /14, 122/.

6. ḥ - глухой велярный щелевой согласный, напр.: aḥud. В конце слова перед ḥ может появиться ультракраткий гласный ʔ. Примеры: faḥāḥ нарушение условия, baḥār 'море', 'Нил'.

7. ǧ - звонкий смычный велярный согласный, эквивалент общеарабского ǧ: Спитта считает ǧ архаичным вариантом ǧ, сохранившимся в ЕА /17, 5/. ǧ - сонорный, постпалатальный, близок к ǧ /14, 55/. Ахмад Теймур именует этот звук "Джимом египтян" и сравнивает с к /18, 78/.

В Верхнем Египте эквивалент этого звука ǧ/du. При контакте с эмфатическими согласными и r в ЕА отмечается и ǧ, например: oḡbāǧ 'плеть', ǧārī 'мой сосед' /19, 32; 12, 93-99/. ǧ является лишь вариантом ǧ.

8. ʔ - постпалатальный глухой, смычный согласный, неаспирированный /I7, I3; I9, 3I; также - и наши наблюдения над информантами из Египта/: kām 'столько', bafakkart. 'я думал' /I5, 323/.

9. -y - медиопалатальный звонкий шелевой согласный, например: suḡaḡuag 'ребенок', 'āyiz 'я хочу' /I5, 214/.

10. ʕ - глухой шелевой препалатальный согласный. Иногда чередуется с а: ḡagara/sagara 'дерево'; ʕemāl/ʕmāl 'левый'.

11. r - звонкий альвеолярный согласный. Так же, как и при фарингальных согласных, в конце, перед r- появляется ʕ /I7, 9/. Например: naḡeṛ 'победа', bikēṛ. 'девушка'. r имеет также и эмфатический вариант, например: maṛra 'один раз', rāḡel 'мужчина' /I9, 48, 49/.

12. l - латеральный звонкий альвеолярный согласный, палатализованный. Эмфатический l, имеющийся лишь в слове allāh 'аллах', иногда передается посредством l /I6, I63/, например: wallāh 'клянусь', al-lāh/allāh /I9, 26/.

l > l имеется в соседстве с эмфатическими: ḡalṭa 'ошибка', en-ṭalab 'обучается', tafaddal 'пожалуйста' /I9, I39, I45/.

13. t - глухой смычный согласный, дентальный; t - неаспирированный /I8, 38; I7, 4/. Примеры: tisallah 'отдать в ремонт', emta 'когда', inta 'ты' /I6, 268, 269/. Посредством t в ЕА передается и общеарабский t: talāta 'три', ta'lab 'лиса' /I5, I20/.

14. d - звонкий смычный дентальный согласный: ma'andīs 'у меня нет' /I6, 228/. Посредством d в ЕА передается и общеарабский d: dīb 'волк', dahab 'золото' /I5, 204, 210/.

15. s - глухой дентальный согласный, сибилянт: saḡāyir 'сигареты', sikka 'дорога'.

16. z - звонкий дентальный сибилянт: zēt 'растительное масло', zaḡuak 'как поживаешь?'

17. s - глухой эмфатический дентальный: wāṣil 'прибыль', siḡḡi-tak 'твое здоровье'.

18. ḡ - звонкий эмфатический дентальный: diḡik 'засмеялся' /I5, I99/, ḡalma 'темная' /I6, 201/.

19. ṭ - глухой эмфатический дентальный согласный. Эмфаза ṭ в ЕА ослаблена /I7, 4/. Примеры: faṭūr 'завтрак', 'alaṭūl 'прямо' /I5, I20/.

20. n - смычный назализованный дентальный согласный: astanna 'я иду', enna 'мы' /I6, 267/. n слабоназализован.

21. f - глухой лабио-дентальный шелевой согласный: ṣuft 'я увидел', faḡḡimu 'объясни ему' /I5, 71/.

22. b - звонкий смычный билабиальный согласный. Налицествует и эмфатический вариант b /I9, 23/. Примеры: btitkallim 'говоришь'

/16, 186/. bāp 'дверь'. Иногда имеется оппозиция значений (bāp), например: rabbī 'боже!' - rabbī 'воспитывай!'

23. m - смычный носовой билабиальный согласный. Примеры: 'uddām 'перед', mīlād 'рождение'.

24. w - звонкий шелевой губо-губной согласный, несколько ослабленный, например: 'ahwa 'кофе' /15, 186/, wāhed 'один', walad 'сын',

(ž - звонкий препалатальный согласный. Употребляется лишь в редких европейских заимствованиях /10, 16, 17/, например: žilatī 'мороженое', ruža 'губная помада', aržantīna 'Аргентина').

25. q - язычковый (увулярный) согласный. Сохранен в ЕА исключительно в литературных заимствованиях, например: al-qāhira 'Каир', al-qur'ān 'Коран' /3, 16/. В сельской местности имеется согласный g (эквивалент городской вторичной хамзы). В одном случае g > k: bakara 'корова' /18, 76/.

Гласные ЕА

В ЕА наличествует 5 гласных (i, a, ā/e, o, u) /3, 17; 4, 15; 17, 34/. Встречаются как долгие, так и краткие и ультракраткие гласные.

1. Гласный a, ā при гортанных и части небных неизменен: gār 'он идет', gālī 'дорогой'. При эмфатических веляризация более заметна, a > ā, ā > ā, например: dārab 'ударить'; при зубных, губных, переднебных отмечаются аллофоны ā/e, ā/ē /19, 47-59/. Примеры: sāna 'год', gāra 'бежать'. Общеарабские i, ī в соседстве с h, 'r переходят в e, ē, например: sehr 'волнобство', -'elm 'наука', šāṭer 'храбрый' /19, 49/. ē может быть и рефлексом дифтонга au/eu: bēt 'дом', gēb 'карман'.

2. При эмфатических происходит веляризация, например: tīn 'длина', šīrī 'лишь' /15, 215, 217/.

3. u, ū сохраняет свою артикуляцию при дентальных и лабиальных согласных, например: tūb 'кирпич', ... šūḡauar 'ребенок'.

4. o, ō часто при гортанных и r, например: howwa 'он', ḡobār 'пыль', ma troḡḡe 'не приходишь' /19, 53/. Иногда ō является рефлексом общеарабского дифтонга aw: uḡm 'день', šōz 'банан'.

Из ультракратких гласных в основном употребляется ī /15, 13/. ī, ā отмечаются перед местоименными суффиксами, ē имеется в префиксе mi (при некоторых дентальных и фарингальных согласных), например: šūftā-ha 'ты увидел ее', šēḡaṣṣed 'Мухаммад'. В некоторых случаях учащается выпадение ультракоротких гласных /16, 66; 15, 198/.

Дифтонги ЕА

В ЕА имеются дифтонги ау, ау, например: awlād 'сыновья', kuwayis/kuwayis 'хороший' /I6, 28I/.

Система согласных СА

- I. ' (хамза) СА. Наблюдается чрезвычайно редкое употребление хамзы (во всех позициях) /20, I/. Можно отметить один-два примера слов с хамзой: Ну 'abyad 'это белое' /20, 7/, 'aḥad 'бзял' /20, I/.
2. н. Примеры: haraḥ 'беспокоить' /7, 307/, bēt 'amha 'дом ее матери' /II, 74/.
3. Һ. например: hassa 'aḥsan 'сейчас лучше' /20, 7/, ḥabaḥi 'абиссинец' /20, 25/.
4. ' (Айн), например: ḡa 'iḡ 'показной', 'чванливый' /7, 305/, ya 'ni 'значит' /20, 5I/. Иногда в середине слова 'Айн является рефлексом исторической ' (хамзы), например: za 'al 'спросил' /20, I/.
5. ǧ. Примеры: be-ǧannīkū 'вашим обедом' /II, 74/, ǧazzāla-ǧ-ḡām 'газель Сирии' /II, 79/.
6. Һ. Примеры: washān 'грязный' /20, 9/, al-ḥartūn 'Хартум' /20, I9/.
7. к. Примеры: kuwayis 'хорошо' /20, 7/, ṣuakīd 'глупый' /7, 307/.
8. у. Примеры: ḥaya 'жизнь' /20, I5/, ḡiṣayir 'короткий' /20, I9/.
9. ǯ. Примеры: ḡi 'ēḡan 'волосы' /II, 79/, ḡana 'счастливая судьба' /7, 30I/.
10. г. Примеры: aḥmar 'красный', kabīr. 'большой' /20, 7/. г не имеется в СА /20, 2/.
- II. Л. Палатализован в СА. Эмфатический l имеется в словах al-ḡāh. l > l в соседстве с эмфатическими, но не сопровождаемыми другим гласным, например: la 'нет' /20, 7/, ṭalab 'искал', ṭalīb 'ищущий' /20, 3/.
12. t. Должно быть, неаспирированный. Пример: kitāb 'книга', attarīf 'определённый' /20, 9/.
13. d : mandīl 'носовой платок', ḡiddan 'очень' /20, 7, 35/.
14. z. Примеры: hassa 'сейчас', darīs 'урок' /20, 57, 29/.
15. ʒ. Примеры: ṭarabēza 'стол' /20, I5/, nabazna 'нам' дают прозвище' /II, 75/.
16. ʒ, например: ḡamīs 'рубаша' /20, 7/: ṣuḡār 'маленький' /20, 23/.
11. ʒaḡḡarḡarḡa ʒaḡḡarḡa

17. *ḍ*, например: *maḍrūb* 'избитый' /20, 33/, *min faḍlak* 'пожалуйста' /20, 37/.

18. *ṭ*, например: *ṭawīl* 'высокий', 'длинный' /20, 13/, *ṭalāg* 'развод' /II, 81/.

19. *ẓ* - звонкий эмфатический дентальный согласный. Примеры: *ẓarīf* 'конверт' /20, 23/, *be-ẓ-ẓabt* 'точно' /20, 67/.

20. *n*. Назализованный согласный /20, 3/. Примеры: *bunt* 'репутация' /7, 303/, *wēnu* 'где он?' /20, 51/.

21. *r*. Примеры: *inti fahma* 'Ты понимаешь?' /20, 7/, *ruff* 'грубый' /7, 301/.

22. *b*. Примеры: *badri* 'рано' /20, 31/, *ba'ab* 'трудный' /20, 35/. Эмфатический вариант *ḅ* не отмечается в СА.

23. *m*. Назализованный согласный /20, 3/. Примеры: *ḡalam* 'карандаш' /20, 19/, *amsik* 'возьми' /20, 37/.

24. *w*. Несколько ослабленный губо-губной звонкий согласный /20, 3/. Примеры: *warag* 'бумага' /20, 7/, *awlād* 'сыновья' /II, 75/ (*> aulād*).

25. *g* - звонкий смычный велярный согласный. Близок к эмфатическим, во всяком случае, напряженный. Эквивалент общеарабского *q* (увулярного согласного). Примеры: *azrag* 'синий' /II, 77/, *baḡar* 'крупный рогатый скот' /II, 77/.

26. *ḡ* - звонкий препалатальный согласный, смычный. Часто приближается к звуку, среднему между *ḡu* и *du* /20, 2/. Примеры: *ḡāḡat* 'вещи' /20, 21/, *ḡudād* 'новье' /20, 27/.

Гласные СА

В СА имеется 5 гласных (*i*, *a*, *ā/e*, *o*, *u*) /20, 3-5/. Эти гласные могут быть как долгими, так и краткими. Имеется и ультракраткий гласный *ə*.

1. Гласный *a*, *ā* : при эмфатических веляризован, например: *tāhīr* 'чистый' /20, 5/; при зубных, губных, передненёбных имеются варианты *ā/e*, *ā/ē* : *ākit* 'молчащий'; при остальных согласных *a*, *ā* неизменен: *baḥt* 'очастье'. Иногда отмечается *e* вместо *ā* /II, 79/.

2. *i*, *ī* например: *minn amīs* 'со вчерашнего дня' /20, 35/, *dī* 'эта', *niḥna* 'мы' /20, 41/. О возможной веляризации *i* при эмфатических в СА сведений не имеется.

3. *u*, *ū*, например: *kutār* 'многие' /20, 53/, *umh* 'мать' /20, 71/.

4. *o*, *ō* - в основном, это рефлекс общеарабского дифтонга *aw*, например: *uḡm* 'день' /20, 57/, *zōl* 'народ' /20, 77/.

5. ɛ- часто рефлекс общеарабского дифтонга ау/еу; например: mitēn 'двести', wēn 'где' /20, 25/.

Дифтонги СА

В СА имеются дифтонги ау, аw /20, 5/. Например: gīṣauwīr 'короткий', ḍauḡa 'узкая', 'тесная' /20, 19/.

ВЫВОДЫ

1. Система согласных ЕА и СА весьма сходна: а) в ЕА и в СА наблюдается ослабление или же редкое употребление этимологической хамзы; б) в обоих диалектах имеется и эмфатический l, имеющийся лишь в одном слове, а также - в соседстве с эмфатическими; в) в обоих диалектах утрачены междузубные согласные; г) в обоих диалектах имеется ḡ : в СА - регулярно, а в ЕА лишь в верхнеегипетском говоре; в обоих случаях ḡ имеет и вариант ду.

2. Система гласных ЕА и СА сходна, лишь в ЕА чаще употребляется ультракраткий i.

3. Дифтонги СА и ЕА сходны по употреблению.

4. В этих двух системах согласных есть и некоторые различия:

а) в ЕА не отмечается эмфатический z, кстати, весьма редкий в СА;

б) в СА не отмечаются эмфатические b, g, имеющиеся в ЕА;

в) в СА не отмечается ḡ, весьма редкий и в ЕА (употребляется лишь в иностранных заимствованиях);

г) q, наличествующий в редких случаях в ЕА, а также вторичная хамза (эквивалент общеарабского q), можно сопоставить с g в СА. g, как эквивалент общеарабского q, имеется в "сельских" диалектах различных арабских стран, в том числе и в верхнеегипетском говоре ЕА; таким образом, можно отметить лишь более частое употребление g в СА, при более редком употреблении g в ЕА;

д) g как обычный эквивалент общеарабского ḡ на территории Дельты в Египте является близким к gu, в то время как ḡ на территории Судана является близким к du; может быть, du в СА можно считать палатализированным вариантом g.

5. На основании вышеприведенных параллелей можно считать ЕА и СА близкородственными системами в фонетике.

6. СА, должно быть, является развитием "сельской" части говоров ЕА с дальнейшим расхождением ввиду независимого развития (даже с иноязычными контактами) населения Дельты и сравнительно "чистым" существованием СА; особенно касается это проблемы наличия b, g в ЕА и z в СА.

Литература

1. Ромашев Б. Некоторые вопросы словесного ударения в современном арабском языке. Арабская филология. М., 1968.
2. Саад А. Маслук. Акустическая характеристика арабского консонантизма и вокализма (акд). М., 1975.
3. Шарбатов Г.Ш. Современный арабский язык. М., 1961.
4. Шарбатов Г.Ш. Выражение времени в современном египетском диалекте. Арабская филология, М., 1968.
5. Altoma S. The Teaching of Classical to Speakers of Colloquial in Iran: Harvard University, 1957.
6. Altoma S. The problem of diglossia in Arabic. Cambridge, 1969.
7. Bell G.W. Some Examples of Arabic Slang used in the Sudan: Sudan Notes and Records. Khartoum, 1953, 34, с.299-308.
8. Birkeland H. Growth and structure of the Egyptian Arabic Dialect Oslo, 1952.
9. Harrel R.S. The phonology of Colloquial Egyptian Arabic. New York, 1957.
10. Harrel R.A. Linguistic Analysis of Egyptian Radio Arabic. Cambridge, Mass., 1960.
11. Hillelson S. Songs of the Baggara: Sudan Notes and Records. Khartoum, 1929, 12, с.73-83.
12. Martinet A. La palatalisation 'spontanée' du g en arabe: Bulletin de la Société de linguistiques. Paris, 54, 1959.
13. Meillet A. Linguistique historique et linguistique générale, 2. Paris, 1936.
14. Monteil V. L'Arabe Moderne. Paris, 1960.
15. Mitchell T. An introduction to Eg. Coll. Arabic. London, 1956.
16. Oliverius J., Vesely R. Egypt'ska hovorová arabština. Praha, 1965.
17. Spitta-Bey W. Grammatik des arabischen Vulgärdialectes von Ägypten. Leipzig, 1880.
18. Taymūr A. Mu'jam Taymūr al-kabīr fi-l-alfāzi-l 'amiyyat. Al-qāhira, 1971.
19. Tomiche N. Le parler arabe du Caire, Paris, 1964.
20. Trimmingham J.S. Sudan Colloquial Arabic. London, 1946.
21. Vollers K. The modern Egyptian dialect of Arabic. Cambridge, 1895.

3) വകുപ്പിന്റെ പട്ടികയിലെ മറ്റൊരു വകുപ്പിലെ മറ്റൊരു മന്ത്രിയുടെ
 ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടു. മറ്റ് മന്ത്രിയുടെ ശ്രദ്ധയിൽപ്പെട്ടു.

ചന്ദ്രനാഭിനാഥ പരിവർത്തനം 5-ാം ഭാഗം. 2

[illegible]

მასალა ამოკრებულია ე.პ. ლიპინის თანამებრძოლ სომხური ენის ჟანმარტყ-
ბითი ლექსიკონიდან და შედარებულია პრ. აჭარისის უნივერსიტეტის ლექსი-
კონთან. ავტორთა პოეტური სომხური ენის ჟანმარტყბითი ლექსიკონთან,
რ. ბ. ბარსელიანის "რთხილგაღიჯი, რთხილგაღიჯი და ჭეშმინდოვანი" ლექსიკონ-
დან.

2. Եւրոպայի ժողովուրդները, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի ժողովուրդները, որոնք ապրում են Եւրոպայի ժողովուրդներում:

3) ამ ძირებიან წარმოთქმა არსად არ არის მოცემული. საფარაუთოა, რომ ^{YSH} დაბოლოებული ძირებში Y-სა და სტონის შორის ა არ წარმოთქმის. და
პლასტიკურ სომხურში ამ ფონის ძირები ფუძეგაყვანებში არ იყო.

⁴ ნაწმენდებია მოცემული კვანძის კვანძობითი ფრაგმენტები.

g gaz - ցանաղ, gas Թոռոցեցի կա՛, gaz - Զոռոց ց-
աղար;

gas - ցաղ, gaz - ցաժո, goz, gzel [gaxel]

g os - ցոցո ցոցո, gos < gōs ցաժոժոցո, gos < gōs

ՅԱՅԱ յԱՅԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ:

j gaj

č' goč'

γ gac, guč, geč

Թոռոցեցի կա՛ gos / gēs

ξ gič, guč < goyč

g geč < gēs - ցեժո, geč - ցեժո (ոճաճեցի քանակը և քանակը),
guč, goč.

ՅԱՅԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ:

g —

k' gog [gok']

k —

ž gež - ցոլաժոց, gež Թոռոցեցի կա՛ gyuž - ցոլաժոց, gož,
gažel.

x —

ՊԱՐՈՐԹԱՆԻՍ:

h gih - Թոռոցեցի կա՛ ge' gah, goh, geh

ԹՈՐՈՐԹԱՆԻՍ ՍԵՐԱՆՈՒԹՅԱՆ:

ř gar < garin-Թոռոցեցի, ցաժոց, goř - Թոռոցի, guř.

ԵՄԿԱՆԱԿԱՆ ՍԵՐԱՆՈՒԹՅԱՆ:

r gir, ger < gēr ԵՄԿԱՆԱԿԱՆ, ցաժոց ger- ԵՄԿԱՆԱԿԱՆ

ՃԱՅԿԱՆՈՒՅԱՆ ԵՅԵԿԻՄԻ ՍՈՒՆԱԿԱՆԻՍ

- 1 gul, gol- ձմրոտ, gol - ցողման, gol - ցողոտ, gil - խառնուրդ
լի, gil - շրջանային ժամանակ, ինքնուրույն խառնուրդ,
gal.

ՃԱՅԿԱՆՈՒՅԱՆ ՍՈՒՆԱԿԱՆԻՍ

y goy

Գ₁ - արևի խառնուրդի ցող խառնուրդի կ', մասին Գ₂ խառնուրդ-
լի ժամանակ խառնուրդի:

b —

p' k'ap', k'ep'

p k'ip'

ժամանակային կip

m k'am

խառնուրդ, խառնուրդ, k'am-խառնուրդ

(ժամանակային խառնուրդ)

ՃԱՅԿԱՆՈՒՅԱՆ ՍՈՒՆԱԿԱՆԻՍ:

v k'av < k'aw, k'iv < k'iw
k'ev.

Փ —

ՃԱՅԿԱՆՈՒՅԱՆ ՍՈՒՆԱԿԱՆԻՍ

d —

t' k'it'

z —

n k'av < k'aw, k'iv < k'iw, k'an, k'un k'en < k'en.

ՃԱՅԿԱՆՈՒՅԱՆ ՍՈՒՆԱԿԱՆԻՍ:

j —

c' k'ec'

c k'ec - խառնուրդ (ժամանակային խառնուրդ), k'ec - ժամանակային խառնուրդ, խառնուրդային խառնուրդ, խառնուրդային խառնուրդ, խառնուրդային խառնուրդ.

k'ec - խառնուրդային խառնուրդ, k'ec - խառնուրդային խառնուրդ.

z k'es k'o-ն. խառնուրդի խառնուրդ.

s k'is - խառնուրդային, խառնուրդային: k'os - խառնուրդային, k'os - խառնուրդային խառնուրդ, k'os - խառնուրդային խառնուրդ.

ՀԱՅԿԱ ՄԱՏՈՒՅԵՐԻ ՊԱՏՈՒՄ:

յ k'aj, k'uj

ծ' k'16', k'o6', k'u6' միտաբանություն k'uյ

Վ —

Մ —

Կ k'kel [k'a kel]

ka6 մոմ, k'a6 քաղաք, k'a6
քաղաքացիական իր ինքնակազմ, մեծագույն սոցիալական
միջոց, k'as - միտաբանություն k'ars, k'as - մեծ
k'e6 - քաղաքացիական իր, k'o6 - քաղաքացիական
մաս, k'o6 < k'o6 - ծագում, k'16 - ինքնակազմ
սոցիալական.

ՅԱՆՈՒՅԵՐԻ ՊԱՏՈՒՄ:

Զ —

կ' k'ak', k'ok'

քաղաքացիական իր, k'ok' - քաղաքացիական
քաղաքացիական, k'uk' - քաղաքացիական իր
մեծագույն միտաբանություն իր ինքնակազմ, k'uk' - քաղաքացիական
մաս, մեծագույն միտաբանություն իր ինքնակազմ.

կ k'ak

ձ k'a2, k'e2 - քաղաքացիական իր, k'o2 < k'o2,

k'u2

ռ k'ex - ինքնակազմ միտաբանություն ke2.

ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒՄ:

ժ k'ar, k'or - լատին (քաղաքացիական իր), k'or - լատին
k'er լատին k'ayr - ինքնակազմ միտաբանություն.

ՄԱՏՈՒՅԵՐԻ ՊԱՏՈՒՄ:

ր k'er, k'or, k'ar

ՆԱԽԱՐԱՅԱՆ ԺԱՅԿՈՒԹ ՆՈՐԱՆՇԹԱՆ:

1 k'il, k'ol- թուրքացի զորմաս, k'ul - մոռոզեղյուս moxir,

ՆԱԽԱՐԱՅԱՆ ՆՈՐԱՆՇԹԱՆ:

յ —

Գ₁ - յրևան մարտիկ, ցուցարար k Գ₂ Եղորդում ողորմ. մա-
յրանքի միջոցով

b kub - մոռոզեղյուս kat'sa, kub Եղորդում,

p' kap' kip' մոռոզեղյուս kip, kop'

p kap-յանքի, kap - մոռոզի մասնիկ, kop,
kip, kpnel [kəpnel]

m kum, kam, kam < kamn, kam, kem.

ԲԱՆՈՒՆԱԿԱՆ:

d kod - յորդ, kod մոռոզեղյուս kot.

t' kat' < kat'n-րի, kat'- Եղորդ, kut'- յորդի մասնիկ, kut'kit'.

t kut, kot - թուրքացի զորմաս, kot - մոռոզի յո-
ղորդ, ket < kēt - մառնապարհի զորման, ket < kēt, kit
մոռոզի ճեղք, kit - մոռոզեղյուս ket, ket մոռոզ-
եղյուս gab .

n kin, kon, kon մոռոզեղյուս ծոն

ԼԱՅՈՒՆ ԲԱՆՈՒՆԱԿԱՆ:

v kov, kiv < kiw, kav < kaw, kvkval [kəvkəval].

Պ —

ՆՈՐԱՆՇԹԱՆ ԵՐԱՆԱԿԱՆ:

յ

Ժ kič, kač, kuč-մոռոզեղյուս kic.

ճ kič, koč, keč, kač.

Ջ kuž - յան, kuž - յան, kiz < kizn թուրքացի զորմաս,
kez < kēz kizel < kēz

Ջ kašel, kaš թուրքացի զորմաս, kes < kēš.

ՀԱՅԿԱ ՆՄՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ:

՚յ —

ք koթ < kծթ - ԵմաԺաԺցոԹոս, kuծ ԺԵԹԼԹԹ ԵՌԾԵԿԱԾԵԿԱՆԵՅԻՇԵԿԵԺԵԺԻՈ
kեկծal [kəծkəծal] .

ծ kaծ, kuծ, koծ, kiծ.

չ kuչ, kaչ - ԹՈՒԼԵԺԵԿՐԻ ԳՐԻԹԵՅԱ, kaչ, kiչ ԲԱԲԱՆԳՅՐԵԺՆԵՐԱ ԺԵԹԼԹԹ
ԺԱՏԵԿՈՒՆԹԱՆ, ԹՈՒԼԵԺԵԿՐԻ ԳՐԻԹԵՅԱ.

ք kos - ԹՈՒԼԵԺԵԿՐԻ ԳՐԻԹԵՅԱ, kuծ - ԹՈՒԼԵԺԵԿՐԻ ԳՐԻԹԵՅԱ.

ԵՂԱԿԱԾՈՒՆ:

գ kag

կ' kk'el[kək'el], kik'

կ kok

լ keլ, kol, kul, kaլ.

ք kox, kax, kex

ԳԱՏՈՆԵՐԱԿԱՆ:

հ kah

ԵԹԵՐԹԵՐԱԿԱ ՆՄՈՒՆՈՒՄ:

բ karuol, kar, kur, kur < kūr-n,

kral[kəral]- ԵմաԺաԺցոԹոս, koթ, keթ.

ՃԱՅԿԱՆՆԱՆ ՆՄՈՒՆՈՒՄ:

ր kar, krahoł[kərahoł] < kir, kur, kur.

korčel < koթ, kor, kir, ker, kapel, kar, kreł[kəreł].

ՃԱՅԿԱՆՆԱՆ ԺՅՈՒԹՅՈՒՆ ՆՄՈՒՆՈՒՄ:

լ kul, kas, kui - ԹՈՒԼԵԺԵԿՐԻ ԳՐԻԹԵՅԱ, kil - ԹՈՒԼԵԺԵԿՐԻ
ԳՐԻԹԵՅԱ.

ՃԱՅԿԱՆՆԱՆ ՆՄՈՒՆՈՒՄ:

յ koy, kayan < kay.

ბ_I - აჩის წყვილუკის მჭიდრი უკანა ზ, ბ₂
მიმოღება იყოს:

საბოლოოებთან:

b —

p' —

p —

m muł — მიმოღებულობა alav.

საბოლოოებთან:

v vał — მიმოღებულობა abet'.

ფ —

საბოლოოებთან:

d —

t' lat' — მიმოღებულობა ank'

t —

n łan, łan, პოპულარული ფორმა, łan მიმოღებ-
ბულობა. run.

საბოლოოებთან:

j —

c —

o —

z łaz — აჭარბანთან პოპულარული აჩ აჩის, აჭარბანი უმოღებ
szag-ს, მარსუტანის ღერის პოპულარული ფორმა.

s łas — პოპულარული ფორმა, łas მიმოღებულობა zut.

საბოლოოებთან:

y —

č łoč — მიმოღებულობა xoy

š —

ž łžłžł

š łuš — მიმოღებულობა p'ep'ur, łus მიმოღებულობა t'rcun | t'a rcun.

łas — მიმოღებულობა kexš

അനുമാർഗ്ഗം:

'S —
k' —
k 2ok
l —
x —

[illegible]

—

വിജയനഗരം ഗവൺമെന്റ്:

1

ഡാക്ടറുമാർ പരിശോധിക്കുക (3.37.900000)

1 -

സ്വാഭാവികവും അനുഭവപരവും:

r —

α_1 - არის წყვეტულის ერთ ფაქტორივითი პარამ x , α_2 შეიძ-
ლება იყოს

പ്രകൃതിദത്തമായതുകൊണ്ട്:

6

p' xep'or < xep', xap' - ჰეპორება მხრობ სიყვანისაღიანებე-
ბებში xap'anel < xap', xup' < xupn, xp'el [xap'el],
xab [xab']

p xp - քաղաքացիական քոր - քրեական
xopop - քրեական քopal.

in xam, xom, xmel [xamel] < xum.

१७६५५८७९५६:

d xod - მიმდინარეობს kttoc [katatoc]

t xit', xt'el [xt'el] < xt'anal [xt'anal], xet', xot', xut'.

t xit, xot, xotel

ԱՅՈՐ ԲԱՇԽԱՆՈՐԱՆ:

v xav < xaw, xiv - քաղցթյուն ցորմա

n xin, xan, xan, xananal

ՄԵՆԱ ՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆ:

j xic, xec, xec' xec', xuc, xoc.

o xao, xobic x obic xic.

z xzal [xəzal], xaz, xoz, xuz - Ժողովրդական պահպան

s xis, xas, xosk', xus Ժողովրդական xys < xms, xusel < xoya,

ՄԵՆԱ ՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆ:

j —

o xof, xaf

o xib, xeb

z xif, xial [xəial], xef, xeb, xaz-քաղցթյուն ցորմա.

z xaf - Ժողովրդական xaf, xaf < xafn.

ՄԵՆԱ ՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆ:

g —

k —

k kax, kox

z koxel, kax, kex, kux

z kox - Ժողովրդական kex, kux

ՄԵՆԱ ՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆ:

h xoh, xoh Ժողովրդական mitk'.

ՄԵՆԱ ՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆՆ:

i xer, xatel, xot - Ժողովրդական xre.

საკონკრეტო დავალებათა შესახებ:

1 xlel[xalel], xil, xal, xol - არაფართობიანი მრავლობითობა
xoyl, xul

საკონკრეტო დავალებათა შესახებ:

1 xer, xarel, xer, xer, xir, xor, xoh[xor]

საკონკრეტო დავალებათა შესახებ:

1 xoy

ამრიგად, სამეურის მქონე ვეღარი გ არ ვახდებია:

ა) მქონეობა (როგორც სამეურის, ასევე მფლობელობის)

ბ) ვეღარობა (გარდა ზ -ის).

გვაქვს გამოთვლისები, რომლებიც იხსნება:

ა) ნახსენებია: xub, xid, xaj

ბ) ძირითადი ხმოვანი რიგებისგან წარმოშობადი: xaxel[xaxel] < xia

სამეურის გრუბრებისგან ვეღარი გ არ ვახდებია:

ა) მქონეობა (როგორც სამეურის, ასევე მფლობელობის)

ბ) მარტივი გრუბრები

გ) ფარდობითობა

დ) საკონკრეტო სონანტობა

გვაქვს გამოთვლისები, რომლებიც იხსნება:

ა) რიგებისგან წარმოშობადი: x'oc, k'ac, k'ux

ბ) ნახსენებია: k'aj, k'ac

მარტივი გრუ ვეღარი გ -ის რამდენიმე ურთიერთდაკავშირებული ძირითადი მეთოდი
მანხმეობა არ შეიძლება იყოს:

ა) მქონეობა

ბ) მონაცემების მიხედვითი მფლობელობა

გ) ურთიერთდაკავშირებული მფლობელობა

Հնչյուն չամոնաչրոններ, համընդհանուր ունենում:

ա) նախնական: kod, kuz, kuz, kuš

ბ) ռոմանտիկական: kiz < kizn, kas, kaš, kiš, koš, kuš.

գ) ժողովրդական: kizel < kēz, kiz < kēz.

դ) ժողովրդական: kas-el

Երկուսն էլ չեն հանդիսանում ժողովրդական, և չեն հանդիսանում ռոմանտիկական, և չեն հանդիսանում ժողովրդական, և չեն հանդիսանում ռոմանտիկական, և չեն հանդիսանում ժողովրդական, և չեն հանդիսանում ռոմանտիկական.

Է - չեն հանդիսանում ռոմանտիկական, և չեն հանդիսանում ժողովրդական.

Երկուսն էլ չեն հանդիսանում ժողովրդական, և չեն հանդիսանում ռոմանտիկական, և չեն հանդիսանում ժողովրդական, և չեն հանդիսանում ռոմանտիկական.

ա) ժողովրդական

ბ) ռոմանտիկական: Երկուսն էլ չեն հանդիսանում ժողովրդական.

գ) Երկուսն էլ չեն հանդիսանում ժողովրդական.

Հնչյուն չամոնաչրոններ, համընդհանուր ունենում:

ա) ժողովրդական: xab[hap']

ბ) ժողովրդական: xosk' < xos, xus
ժողովրդական: xus, ռոմանտիկական: xiws -բան, xusel < xous.

գ) նախնական: kas, kaš

դ) ժողովրդական: xusatel

ե) Երկուսն էլ չեն հանդիսանում ժողովրդական, և չեն հանդիսանում ռոմանտիկական. CVCSVS
և չեն հանդիսանում ժողովրդական, և չեն հանդիսանում ռոմանտիկական.

Н.Г. Саганелидзе

Односложные корни с начальными велярными
в современном литературном армянском языке

В работе представлены результаты анализа односложных корней с начальными велярными, с учетом происхождения. Установлены следующие структуры: CV, CVQ (структура CVCS в происхождении дает CVCSVS).

Выявлены согласные, сочетающиеся с начальными велярными в качестве вторых в корнях типа CVQ.

ОБ АРАБСКИХ ЗАИМСТВОВАНИЯХ В ИТАЛЬЯНСКОМ ЯЗЫКЕ

Как известно, с завоевания арабами средиземноморской части Европы начинается качественно новый этап взаимоотношений культур Востока и Запада. Арабское господство в Средиземноморском бассейне, их пребывание на Сицилии оставило значительный след в лексике языков этого региона. Особо большое число заимствований воспринял сицилийский диалект, который (наряду с испанским языком) стал основным источником арабизмов в итальянском. Под арабским владычеством Сицилия находилась 250 лет и более. По словам Р.Т. Ланда: "При арабах здесь расцвели сельское хозяйство, торговля, архитектура, поэзия, филология, право, достигли высокого уровня общая культура и городская жизнь" /1, 258/. Смена арабского владычества на Сицилии во второй половине XI века властью норманов не повлияла на дальнейшее развитие арабо-сицилийской культуры. Этнические и конфессиональные различия не мешали совместному творчеству в хозяйственной и культурной сферах.

Характер арабо-итальянских языковых контактов определяется как собственно лингвистическими (различия типологического, генетического порядка, разная система письменности и т.д.), так и культурологическими критериями (в частности, взаимоотношение монотеистических религий — христианства и ислама).

Качественно иные культурно-исторические контакты, чем, например, в ближне- и средневосточном ареале (ср. особенно сильную позицию арабизмов во многих языках народов, исповедующих ислам), определяют особенности вхождения и дальнейшего функционирования арабизмов в лексической системе европейских языков. Поэтому изучение роли и места арабизмов в итальянском языке необходимо именно в этом контексте.

Э. Хауген в своей работе "Процесс заимствования" определяет три необходимых параметра заимствований:

1. Заимствованный элемент первоначально существовал в языке А.
2. заимствованный элемент появился в языке В лишь после того, как он вступил в контакт с языком А.
3. Заимствованный элемент не мог возникнуть в языке В в ходе его самостоятельного развития /2, 345/.

Для выполнения вышеуказанных параметров мы основываемся на данных этимологического словаря итальянского языка /3/. Из словаря для анализа выбраны более сотни установленных авторами лексических единиц арабского происхождения и дополнены материалом из других источников.

Подавляющее большинство арабских заимствований однозначны. Так, например, ит. *sultano* > ар. *sulṭān* "султан", ит. *mammaluoco* > ар. *mamlūk* "мамелюк", ит. *scieico* > ар. *šayḥ* "шейх", ит. *emiro* > ар. *imārat* "эмир", ит. *beduino* > ар. *badawīyū* "бедуин", ит. *henna* > ар. *hinna* "хна", ит. *moschea/meschita* > ар. *mašǧid* "мечеть", ит. *hashish* > ар. *ḥašīš* "гашиш", ит. *zafferano* > ар. *za'farān* "шафран", ит. *tazza* > ар. *ṭāsāt* "чаша", ит. *catrame* > ар. *qaṭrān* "гудрон", ит. *borace* > ар. *būraq* "бура", ит. *taffetà* > ар. *taftā* "тафта", ит. *azimut* > ар. *as-sumūt/as-samt* "азимут", ит. *zènit* > ар. *samt ar-rās* "зенит" и др.

Эти слова, в основном, обозначают особенности материальной и духовной культуры Востока (в данном случае арабского Востока), а также лексические единицы терминологического характера (исторические, ботанические, астрономические и др.). По составу эта группа слов неоднородна. Так, например, термины типа *imano*, *mammaluoco*, *emiro*, *beduino* и другие имеют статус историзмов. Они были заимствованы с актуальным конкретным значением, так как другие значения этих слов были (и остались) нерелевантными для итальянского языка. Следовательно, они имеют экзотическую окраску, находятся на периферии лексической системы и имеют соответствующую функциональную парадигму.

Исключение составляет слово *sultano* который наряду с основным значением "султан" в составе глагольного фразеологизма *fare il sultano* "быть деспотом" приобрел новое значение "деспот". Кроме того, путем суффиксации образованы слова с несвойственными для арабского языка значениями:

I. *sultana* - 1) мать султана, 2) жена султана, султанша, 3) оттоманка.

II. *sultanina* - оттоманка.

Анализ семантической структуры сравниваемых лексических единиц итальянского и арабского языков выявил следующие случаи:

а) лексическая единица арабского языка многозначна, в итальянском языке представлено одно значение:

ар. *ḥašīš* - 1) трава; сорная трава;

2) гашиш -----> ит. *hashish*, *hascise*

3) мертворожденный плод

4) хашиш (кушанье)

ар. *ta'rīf* - 1) ознакомление; объяснение

2) представление (кого-л.)

3) определение

4) тариф -----> ит. *tariffa*

В некоторых случаях значение заимствованной единицы укладывается в общую семантику многозначного арабизма, но при этом обозначает тот конкретный предмет или явление, которое не характерно для языка-источника:

ар. *suffat* - 1) каменный выступ, каменная скамья
2) полка, карниз
3) навес, укрытие

ит. *sofa*
sofa

ар. *nuqrat* - выемка, углубление, ямочка < ит. *nuca* - затилон;

б) однозначный арабизм, попав в новую языковую среду и активно включаясь в словообразовательную систему, обрастает несвойственными для языка-источника значениями. Так, например, ар. *ḥaššāšūn* (употребляется с артиклем ал-) в современном арабском языке существует как исторический термин "ассасины". В итальянском, напротив, лексема имеет богатую парадигму значений:

ит. *assassino* - 1) убийца; разбойник; 2) убийственный

ит. *assassinio* - 1) убийство; 2) насилие

ит. *assassinare* - 1) убивать (злодейски); 2) продавать за бесценно; 3) перен. губить, портить

ит. *assassinamento* - 1) убийство, умерщвление; 2) перен. уничтожение; разорение

или же ар. *ḡifrat* - шифр (для тайной переписки) > ит. *cifra* - 1) цифра; число; 2) условный знак; вензель, монограмма; 3) шифр; 4) метка (на белье).

Особенностью функционирования арабизмов в итальянском языке можно назвать наличие нехарактерных для языка-источника значений:

ит. *scitorro* - скучный разговор < ар. *ṣarāb* питье, напиток, сироп; вино;

ит. *zuccherо* - приятный, добрый человек < ар. *sukkar* сахар

ит. *lambisco* - рассматривать самым тщательным образом ар.

'anbīq - перегонный куб;

ит. *maschera* - маска (персонаж итальянской комедии масок), личина; притворство > ар. *maṣḥarat* - предмет насмешек; маска; маскарад

Весьма интересным, но крайне редким представляется случай, когда совпадает почти весь спектр значений полисемантических лексических единиц. В этой связи рассмотрим многозначный арабизм *divano* - 1) диван, тахта; 2) исл. диван (государственный совет); 3) диван (сборник восточных стихов), обладающий большой частотностью в своем первом значении как в итальянском, так и во многих европейских языках. В арабском языке *dīwān* омонимичен:

Закрепление нового слова в словарном составе языка как необходимой единицы, в основном, осуществляется с помощью его включения в деривационную систему языка. Участие в словообразовательных процессах способствует дальнейшему преобразованию одних номинальных единиц в другие и их вживанию в лексико-семантическую систему языка. Продуктивным способом морфологического освоивания арабизмов в итальянском языке является суффиксация, в результате которой происходит: I) внутренняя семантическая структурация, субкатегоризация части речи и II) транспозиция (в широком смысле).

I. В субкатегоризации части речи принимают участие следующие суффиксы:

- а) суффикс имен существительных, обозначающих род занятий:
-iere, -aio, -ista : doganiere - таможенник, mascheraio - продавец масок, cifrista - шифровальщик;
- б) суффикс имен существительных, указывающий на характерную черту лица с пренебрежительным оттенком -one : mascherone - 1) архит. украшение в виде гротескной маски; 2) обезображенное лицо;
- в) суффикс имен существительных субъективной оценки -ina :
cotonina - легкая хлопчатобумажная ткань;
- г) суффикс имен существительных со значением собирательности -eto :
aranceto - апельсиновое дерево;
- д) суффикс имен существительных с уменьшительно-ласкательным оттенком -ino :
azzurrino - бледно-голубой.

II. Транспозиция - обусловленный перемещением знака в новые синтаксические условия способ номинации, при котором новое значение обеспечивается как изменением позиции, так и аффиксацией. В результате транспозиции изменяется только синтаксическая функция исходного слова, в то время как его основное лексическое значение остается неизменным.

Анализ материала показал два типа транспозиции: вербализацию (с последующей субстантивацией) и адъективизацию.

Вербализация осуществляется путем присоединения глагольного форманта первого спряжения - are к основе имени существительного²⁾. В результате образуются переходные глаголы без изменения лексического содержания исходной именной основы:

lambicare	перегонять, дистиллировать	>	lambisco	перегонный куб
cifrare	шифровать, зашифровывать	>	cifra	цифра; число; шифр
mascherare	надевать маску; маскировать	>	maschera	маска
sciogliere	варить в сиропе; подслащивать	>	sciroppo	сироп

Знаменательно, что некоторые из вербализованных имен существительных с помощью суффикса *-mento* (*-mento* образует имена существительные мужского рода от глагола) "возвращается" в класс существительных, но уже с абстрактным значением действия:

ciframento - шифрование, зашифрование
mascheramento - маскировка
lambicamento - перегонка, дистилляция.

Адъективизация осуществляется путем присоединения следующих суффиксов имен прилагательных: *-oso*, *-one*, *-ario*, *-ale*, *-ato*.

Проиллюстрируем на следующих примерах:

<i>sciroposo</i>	1) сиропный; похожий на сироп; 2) сладкий
<i>zuccheroso</i>	1) сахарный; 2) приторный
<i>arancione</i>	ярко-оранжевый
<i>doganale</i>	таможенный
<i>tariffario</i>	тарифный
<i>cotonato</i>	1) ватный, набитый ватой; 2) хлопчатобумажный.

Представленный в статье материал заимствован итальянским языком в период непосредственных контактов с арабским (или опосредованно из языков Средиземноморского бассейна) и является ярким свидетельством истории взаимоотношений Востока и Запада.

Полная ассимиляция арабизмов (лексико-семантическая и морфологическая) обусловлена не только собственно лингвистическими факторами, но и экстралингвистическими. Так, например, наличие мусульманизмов и экзотизмов, освоенных лишь грамматически и, в большинстве случаев, функционирующих для обозначения исторических или исключительно восточных реалий, объясняется именно влиянием экстралингвистических факторов.

Арабизмы являются органической частью лексики итальянского языка и представляют немалый интерес для дальнейших исследований.

Примечания

- 1) Остальные члены синонимического ряда нами условно рассматриваются как исконно итальянские.
- 2) С помощью глагольного суффикса *-eggiare* от имени прилагательного *azzurro* - синий, голубой образован глагол *azzurreggiare* - синеть, голубеть.
- 3) При транспозиции не всегда сохраняется лексическое содержание исходного слова. Так, например, *lambicare* "перегонять, дистиллировать", но *lambicamento* "головомомка". Возможно, это значение образовано от глагольного фразеологизма *lambicarsi il cervello* "ломать себе голову".

Литература

1. Ланда Р.Г. Общность культурных традиций магриба и арабо-мавританской Андалусии. - В кн.: Проблемы арабской культуры. М., 1987.
2. Хауген Э. Процесс заимствования. Новое в лингвистике. М., 1972.
3. Battisti G., Alessio G. Dizionario etimologico italiano. Firenze, 1975.
4. Черданцева Т.З. Очерки по лексикологии итальянского языка. М., 1982.
5. Баранов Х.К. Арабско-русский словарь. М., 1985.
6. Скворцова Н.А., Майзель Б.Н. Итальянско-русский словарь. М., 1977.

М.С.Джикия

ТЮРКСКИЕ ЛЕКСЕМЫ В КАРТВЕЛЬСКОМ ОНОМАСТИКОНЕ

В языковом лексическом фонде значительное и весьма своеобразное место занимают антропонимы. В словарном составе любого языка присутствуют как изначально присущие ему, так и заимствованные имена собственные. Появление пластов иноязычных антропонимов связано с религией, политическим положением, литературным влиянием, культурно-экономической близостью и др. Поэтому так часты в грузинском еврейско-греко-римские имена, основной фонд которых распространен в связи с принятием христианской веры. А результатом многовековых исторических сношений являются семитские, иранские и тюркские антропонимы (касательно персидской онимии необходимо подчеркнуть особое влияние литературных памятников). Сравнительно поздний — XIX — XX вв. — слой русских и европейских заимствований.

Наряду с изучением картвельских собственных имен исследуются и укоренившиеся в грузинской практике иноязычные — греческие, римские, персидские, арабские имена. В данной статье выделены антропонимы тюркского происхождения.

Слова того или иного языка во время путешествия по разным языкам на протяжении веков теряют связь с первоначальными значениями и изменяются по нормам заимствующего языка. Иногда слово (имя) до того трансформировано, что для установления языка — источника возможны лишь только предположительные суждения. Это особенно касается имен собственных, коим и так редко свойственны ассоциации, так как в языке-заимателе иноязычные антропонимы воспринимаются простыми комбинациями слогов. Поэтому главным этапом в изучении собственных имен иноязычного происхождения нам представляется установление их лексического значения, выявление семантических параллелей в плане типологии и на основании этих данных их этимологическое объяснение. Знание значений компонентов производного антропонима обязательно и для правильности морфологического анализа.

Наибольшая часть тюркокой антропониимии — это ониимия арабско-персидская. Арабский выступал языком религии и науки и, как известно, в жизни стран Ближнего Востока он исполнял аналогичную латини роль. А проникновению персизмов способствовала высокоразвитая и весьма популярная персидская литература. Пути появления в грузинской орде многих арабских и персидских имен опосредствованы турец-

ким языком. Но нами такие антропонимы не рассматриваются, мы заинтересованы выявлением имен исключительно тюркского происхождения. С вариантами они составляют корпус до тысячи единиц. Эти имена нами собраны, выписаны из грузинских письменных памятников (XI-XV вв.), статистических описаний, антропонимических словарей, исторических документов, фонда рукописей. Большая часть этих имен, как например: /altuna/ < altın 'золото', /gozalbega/ < güzel beg 'красивый господин', /demurtaş/ < demir taş 'железный камень', /elgizi/ < el kızı 'дочь народа', /geldia/ < geldi 'пришел', /uzuna/ < uzun 'длинный', /korkmaza/ < korkmaz 'неустрашимый', /sarıkaplan/ < sarı kaplan 'желтый тигр', /uluxan/ < ulu han 'большой хан', /satılma/ < satılmış 'проданный', /karabudak/ < kara budak 'сильная ветвь', /sanırlıqulak/ < tanrı kulu 'раб божий' и др., сегодня не употребляются. Но они представляют добротный дополнительный материал для изучения тюрко-картвельских языковых и исторических отношений.

Проф. Н. К. Дмитриев отмечает, что в семью тюркских языков входят больше тридцати близкостоящих друг к другу языков, лексические элементы которых при заимствовании имеют почти одинаковые рефлексии. Это усложняет установление языка — источника. В этом процессе основными критериями являются, в первую очередь, историко-экономические отношения и территориальная близость. С этой точки зрения тюркские антропонимы усвоены из турецкого, азербайджанского и карачаево-балкарского и кумыкского языков. Булгарские антропонимы — результат хазарско-грузинских исторических взаимоотношений. То же можно сказать о печенегах, половцах. Безусловен след сношения с монголами.

В письменных памятниках анатолийско-турецкие имена засвидетельствованы с XII века и распространяются с XVI века. Азербайджанская антропонимика встречается в документах и статистических описаниях XVII-XVIII веков. Карачаево-балкарско-кумыкская анимия в основном засвидетельствована в сванском и горных диалектах грузинского языка. Этот пласт имен появился в результате тесных контактов тюркоязычных народов Кавказа с грузинскими горцами.

Следует также отметить, что в большинстве случаев употребление в грузинском тюркских антропонимов весьма интересно с точки зрения изучения тюркских же имен собственных, так как оно связано с доисламскими представлениями.

Займованные имена представляют собой интересный материал для сопоставления звуковых систем картвельских и тюркских языков.

Они весьма ценны еще и потому, что содержат важные сведения по исторической фонетике турецких языков. Антропонимы отражают все фонетические закономерности, сопутствующие заимствованию турецких слов в грузинском языке. В них проявлены основные фонетические различия огузских и кипчакских языков - звонкий и глухой анлаут (/temur/ и /demur/, /teñia/ и /denis/); соответствие также в анлауте /в /*u*/ /*ʷ*/ /berdi/ ~ /vertis/; /j/ ~ /ʃ/: (/jorya/ (но не как собственное имя) и /jurya/, /jigit/ и /ʃiyit/).

В качестве собственных имен встречаются имена существительные (balta 'топор', kaqa 'скала'), имена прилагательные (deli 'сумасшедший', küçük 'маленький'), личные формы глагола (döndü 'вернулся', dursun 'пусть стоит (=живет)'), причастия отрицательного аспекта настоящего неопределенного (doğmaz 'нерожденная', ürkmaz 'непугливый') и прошедшего времени (bilmiş 'знающий', satılmış 'проданный'), производные имена (topçu 'артиллерист', yaralı 'раненый') и др.

Сложные имена оформлены по правилу первого (atakişi 'отец человек', aygün 'луна солнце') и второго изафета (el gücü, sü beyi); большинство композитов - определение-определяемое (kara oğlan 'черный парень', kırmızı aslan 'красный лев'); именами могут быть и предложения. В именных словоформах встречаются подлежащее-сказуемое (beg verdi 'господин дал', ay doğmuş 'луна вышла (родилась)'), дополнение-сказуемое (yüz verdi 'лицо дал'; yal(e)berdik 'злому духу отдали') и др.

Некоторые из заимствованных имен представляют собой особый тип предложений турецкого языка со специфическим порядком слов: adım han 'имя мое хан', kulu beg 'его раб-господин'.

Семантика у большинства антропонимов турецкого происхождения достаточно прозрачна, т.е. легкопереводима. На этой основе из корпуса заимствованных имен выделились зоофорические имена (tilki 'лиса'; öküz 'бык'), этнонимы (tatar, türk), топонимы (kızlar, beşlan), слова, обозначающие родство (anakız, ata), разные признаки (bolak 'однорукий', kara 'черный'), процессы (karısı 'привратник', kürkçü 'скоряк'), социальные термины (beg 'господин', kul 'раб'), харизматические и теоформные имена (kösun 'пусть останется', /tağrı/ 'бог') и др.

Многие турецкие лексемы легли в основу картвельских фамилий. Это свидетельствует об исторической давности заимствований, так как патронимизация у картвелов процесс весьма древний.

Литература

1. Kemal Zeki Gencoosman. Türk isimleri sözlüğü.
Istambul, 1975.
2. Теория и методика ономастических исследований. М., 1986.
3. Системы личных имен у народов мира. М., 1986.
4. Баскаков Н.А. Русские фамилии тюркского происхождения. М., 1979.
5. ბ. ჯიქია, თურქული წარმომავლობის ანთროპონიმები ქართულში,
აღმოსავლური ფილოლოგია, III, თბილისი, 1973.
6. ი. ლენჩიძე, მთავარი გვარები (ხელნაწერი)
7. პირთა ანთროპომორფული ტიპიკონი, თბილისი, 1991 წ.
8. ა. ი. ლენჩიძე, ქართველური საკუთარი სახელები, ანთროპონიმთა
ტიპიკონი, თბილისი, 1967.
9. პ. ნიჭორიძე, სვანეთის საინფორმაციო ძეგლები, III, თბილისი, 1941.

А.Н.Павлова

 АКУСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ
 ПАЛАТО-АЛЬВЕОЛЯРНОЙ КАКУМИНАЛЬНОЙ
 АФРИКАТЫ zh /tsh/ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА

Данная работа представляет собой спектрографическое исследование палато-альвеолярной твердой шипящей непродыхательной аффрикаты zh /tsh/ китайского языка (пекинский диалект). Спектральный анализ был проведен в Лаборатории экспериментальной фонетики Института языка и литературы АН Эстонии на 52-канальном спектрографе (разработанном в Таллине) с диапазоном частот от 40 до 14000 Гц, который дает возможность получить одновременно динамическую спектрограмму и спектральные срезы.

Экспериментальный материал, состоящий из двусложных слов и однослогов (произнесенных в 4-х тонах), был наговорен тремя дикторами-женщинами, носительницами нормативного произношения.

В настоящей работе мы ставили целью: 1) исследовать спектральную и временную характеристики непродыхательной шипящей аффрикаты zh /tsh/ 2) выявить спектральные изменения, связанные с позицией zh /tsh/ в слове и с коартикуляцией; 3) определить особенности временных и спектральных характеристик, отличающие спектральную аффрикату zh /tsh/ от свистящей z /ts/.

Всего было проанализировано 28 динамических спектрограмм и соответствующее им число спектральных срезов двусложных слов с аффрикатой zh /tsh/ в начальной, интервокальной и постконсонантной позициях в сочетании с различными слоговыми гласными (а, е, и, i), а также 24 динамические спектрограммы и спектральные срезы односложных she, zhu, zhi в 4-х тонах.

Общая длительность палато-альвеолярной непродыхательной аффрикаты zh /tsh/ в произношении 3-х дикторов колеблется в пределах 50-125 мсек, из которых смычная фаза длится 30-80 мсек, а фрикативная фаза - 20-65 мсек. Сокращение общей длительности наблюдается в реализациях, где согласный занимает постконсонантную позицию (после альвеолярного /n/ и велярного /ŋ/) и интервокальную позицию в двусложных словах с редуцированным (т.е. произнесенным в нейтральном тоне) слогом. Что касается соотношения составляющих аффрикату смычного и шумового компонентов, то, как показал проведенный нами ранее

осциллографический анализ, твердые непродыхательные аффрикаты z /ts/, zh /tsh/ характеризуются наличием трех типов соотношения: 1) артикуляционные фазы примерно равны между собой по длительности; 2) фрикативная фаза длительнее смычной; 3) длительность смычной фазы превышает фрикативную /4, 161/.

В реализациях записанных нами дикторов отмечается как вариативность в соотношении артикуляционных фаз (дикт. I и 2), так и преобладание одного вида соотношения (дикт. 3). И все же, несмотря на всю вариативность длительности составляющих компонентов, в реализации шипящей аффрикаты zh /tsh/ более типичным следует считать третий тип соотношения (т.е. смычная фаза длительнее шума), тогда как для свистящей аффрикаты z /ts/ более характерно преобладание второго вида соотношения, где шумовой составляющей превышает смычный. Таким образом, при незначительных расхождениях в общей длительности свистящий или шипящий характер аффрикаты характеризуется определенным типом соотношения составляющих компонентов. Даже не принимая во внимание подробный анализ осциллографических и спектрографических записей, вышеуказанное можно выявить из сопоставления данных о крайних границах длительности компонентов, составляющих свистящую и шипящую аффрикаты, в произношении трех дикторов.

Таблица

Крайние границы длительности фаз аффрикат
 z и zh (в мсек)

Аффриката	Смычная фаза	Фрикативная фаза	Общая длительность
z	10 - 50	50 - 90	50 - 130
zh	30 - 80	20 - 65	50 - 125

На динамической спектрограмме спектр аффрикаты zh представлен в виде небольшого затемненного участка, в основном слабо выраженного, непродолжительного по времени звучания, но охватывающего широкий диапазон средних и высоких частот. На спектральных срезах мы видим не одну полосу усиления, как в свистящей аффрикате z , а две или три. В ряде случаев спектр представляет собой беспорядочные выбросы, едва фиксируемые ввиду малой интенсивности (см. рис. 2-1 - 2-5). Верхняя граница спектральной картины zh у дикт. I и дикт. 2 проходит на частоте 12500 Гц, а у дикт. 3 - на частоте 9700 Гц; нижняя граница у дикт. I и 3 проходит на частоте 1350 Гц, у дикт. 2 -

на частоте 2550 Гц. Большинство же локализаций аффрикаты у трех дикторов приблизительно охватывает область частот от 2550 до 9100 Гц, тогда как характерный для свистящей аффрикаты фрикативный шум расположен в более высокочастотной области спектра - 6750 - 12500 Гц.

В реализациях дикт.1 максимальные пики отмечаются на частотах 2850 Гц и 5750 Гц, у дикт.2 - на частотах 4050 и 7300 Гц, а у дикт.3 можно выделить частоты 3150 Гц, 3600 Гц.

Интенсивность шипящей аффрикаты zh в целом, по сравнению со свистящей z, меньше, что находит свое выражение в степени затемнения спектральной картины на динамических спектрограммах. Динамика интенсивности шума, имеющая восходяще-нисходящий характер у свистящей аффрикаты z, не находит своего отражения на спектральных срезах шипящей zh ввиду непродолжительности фрикативной фазы.

Рассмотрим характер перехода аффрикаты zh к последующим различным слоговым гласным.

На динамических спектрограммах слов qizha, jianzha, bengzha и в слове zha (в четырех тонах) аффриката zh не так четко разграничена с последующим гласным / а /, как это наблюдалось в аналогичной позиции у свистящей аффрикаты z, где гласный начинался лишь после того, как шум согласного исчезал. К тому же нижнюю границу шума z и спектр гласного / а / разделяет значительный диапазон частот (см. рис. I-1; I-2), тогда как область шумовой энергии zh в диапазоне частот 3000 - 4000 Гц сближается с F3 и F4 последующего гласного, а в некоторых реализациях не только сближается, но как бы перерастает в форманты гласного, образуя единую полосу усиления (см. рис. I-3; I-4). На спектральных срезах (больше в произношении дикт.1 и 2) наблюдается перекрытие во времени шумовой и голосовой частей. По определению Л.С.Ковалевой /3, 15/, вокалический тон активности, в сравнении с другими шумовыми согласными, преобладающий при артикуляции аффрикат, заключается также "в большем захождении, наложении пограничных сегментов гласного и согласного". Исходя из этого положения, в слове zha степень вокалической активности у шипящей zh больше, чем у свистящей z в слове za.

Влияние палато-алевольной какуминальной шипящей аффрикаты zh на F-картину гласного / а / выражается в значительных сдвигах его формант - понижении F1 и повышении F2, а у дикт.2 - и в повышении F3. При этом длительность перехода к стационарной части

гласного /а/ превышает длительность шума согласного, что указывает на продолжительность процесса жсарткуляции.

При сравнении F-картины гласного /а/ в позиции после свистящей и шипящей аффрикат следует отметить, что в позиции после свистящей з формантный переход в артикуляции всех дикторов выражен примерно одинаково (понижение F1 и незначительное повышение F2), тогда как после шипящей zh у каждого диктора - свои особенности формантного перехода. Особенности эти заключаются в степени понижения и повышения F1 и F2 гласного, близости частот F2 и F3 или - F3 и F4, а также в повышении F3. Помимо этого, при переходе к гласному наблюдаются различия в степени объединения пограничных сегментов и их перекрытия во времени.

Как нам представляется, различия в F-картине гласного /а/ отражают различия в расположении точки смыкания артикулирующих поверхностей, а также в укладе языка. К сожалению, отсутствие рентгенограмм не позволяет нам сопоставить акустические и артикуляционные данные, чтобы выяснить существующие между ними соответствия.

В спектре шума аффрикаты zh перед гласным /з/ (в словах zhō-uzhē, aūzhē.) по сравнению со спектральной картиной в позиции перед гласным /а/ значительных изменений не наблюдается. Отмечается лишь некоторое снижение нижней границы шума согласного (у дикт. I и дикт. 3) и изменение контура огибающей спектра (см. рис. 2-1 и 2-2).

Формантные сдвиги в структуре гласного /з/ в позиции после шипящей аффрикаты zh имеют ярко выраженный характер, что свидетельствует о длительности переходного процесса. Следует отметить, что в спектральной картине перехода от свистящей аффрикаты z к гласному /з/ формантный сдвиг не фиксировался (см. рис. I-7 и I-8).

В структуре гласного /з/ формантный сдвиг проявляется в значительном подъеме F2 и некотором снижении F3, идущих по направлению к локусу. Переход шума согласного в гласный у дикт. I и дикт. 2 осуществляется примерно на одних частотах (2550 - 3600 Гц и 2450 - 3150 Гц), что соответствует частотной полосе F3 гласного. Индивидуальную особенность произношения дикт. 3 составляет отсутствие в гласном снижения F3 при подъеме F2 к нижней границе шума согласного в диапазоне частот 1750 - 1950 Гц. На динамических спектро-

I Гласный заднего ряда выше средней ступени подъема /з/ является комбинаторным вариантом гласного /э/.

граммах у дикт. 1 и дикт. 2 можно проследить в рекурсии гласного /ɪ/ движение π вверх, что указывает на некоторую степень дифтонгоидности гласного. Последнее не характеризует реализации диктора 3.

Влияние огубленного заднего ряда верхней степени подъема гласного /u/ на структуру спектра аффрикаты zh весьма значительно. На спектральных срезах фиксируется резкое снижение частоты нижней границы шума (у дикт. 1 и 3 на 1300 Гц, а у дикт. 2 на 1550 Гц) и падение интенсивности составляющих. Изменение такого характера в спектре согласного перед /u/ уже отмечалось в специальной литературе на базе других языков /6, 86; 1, 103-104; 2, 85/.

На динамических спектрограммах едва просматриваются области концентрации энергии, в основном рассредоточенные по верхней и нижней границам спектра. В реализациях дикт. 1 и дикт. 2 в диапазоне 1350 - 1650 Гц шум согласного переходит в /u/, что почти совпадает с докусом F_2 и F_3 гласного.

Влияние шипящей аффрикаты sh на огубленный гласный /u/ гораздо сильнее влияния свистящей z . На динамических спектрограммах это прослеживается в подъеме F_2 и резком снижении частоты F_3 (см. рис. 1-9). Различия в формантных сдвигах, наблюдаемые в F -картине гласных /a/, /ɜ/ в зависимости от особенностей артикуляции диктора, отмечаются и у гласного /u/ в реализациях дикт. 3.

Спектрально-временная характеристика шума аффрикаты zh в позиции перед гласным /ɪ/, комбинаторным вариантом гласного /i/, отличается большей длительностью и особенностью перехода к гласному. Так, если шум согласного в позиции перед другими слоговыми гласными длится 20-40 мсек, то в данной позиции - 50-60 мсек. На динамических спектрограммах слов $zhizhi$ и слога zhi в 4-х тонах наблюдается наибольшее слияние аффрикаты zh с последующим гласным, что выражается перекрытием голосовой и шумовой частей.

Спектральная картина перехода свистящей аффрикаты z к последующему гласному /ɪ/ (комбинаторный вариант гласного /i/), где вся полоса высокочастотного шума согласного (6000 - 12500 Гц) перерастает в форманты гласного (см. рис. 1-13), весьма отличается от спектральной картины перехода шипящей аффрикаты zh к последующему /ɪ/. Данный переход осуществляется лишь в области спектра, близкой к нижней границе шума аффрикаты zh . Шумовая энергия в диапазоне 2550 - 3300 Гц у дикт. 2 и 2850 - 3900 Гц у дикт. 3 перерастает в F_3 последующего /ɪ/, расположенную в том же диапазоне частот (см. рис. 1-11, 1-12). У дикт. 3 к тому же наблюдается и переход шума в F

гласного / ʒ / в диапазоне 1650 - 2250 Гц. Отличает дикт.3 и то, что спектральная картина шумовых составляющих zh характеризуется более низким частотным выражением во всех позициях.

Что касается формантной структуры гласного / ʌ /, то ее характеризует отсутствие формантных сдвигов. Зато присутствует прямое различие между дикторами в частотных характеристиках формант и их взаиморасположении (см. рис. I-10 - I-12). Если сдвиги формант отражают процессы коартикуляции, а движение F2 считается ключом, определяющим место артикуляции согласного (7,653), то какую информацию заключает в себе F-картина гласного / ʌ / ? Следует полагать, что вышеуказанные различия в структуре F-картины гласного / ʌ / являются ключом к информации о локализации точки артикуляции согласного и форме уклада языка, связанной с индивидуальными особенностями произношения диктора. Ведь, как уже отмечалось, аффриката zh относится к тем согласным, у которых зона рассеивания артикуляционных точек довольно обширна, а форма уклада языка вариативна /5/.

В современном китайском языке единственно возможной для согласных постконсонантной позицией является позиция после переднеязычного альвеолярного / n / и заднеязычного велярного / ŋ /. В данной позиции, в большинстве случаев, общая длительность аффрикаты zh (по сравнению с интервокальной позицией) заметно сокращается. Причем, если в аналогичной позиции в свистящей аффрикате z уменьшение идет за счет сокращения смычного компонента (иногда до полного его исчезновения), то в шипящей zh оно осуществляется различным образом, при этом смычный компонент проявляет большую устойчивость.

В спектре шумовых составляющих аффрикаты zh можно отметить некоторое увеличение частотного диапазона и количества выбросов в реализациях дикт.1 и 2, тогда как на спектральных срезах в реализации дикт.3 шумовая энергия едва фиксируется.

Следует отметить особенность реализации zh в позиции после сонантов - озвончение глухой смычки (дикт.2), а в некоторых случаях и полное озвончение (дикт.3). Заметим, что в литературе есть данные об озвончении глухих согласных в позиции после сонантов /2, 28/, так что это характерно не только для китайского языка. Мы подчеркиваем эту особенность согласного в постконсонантной позиции

потому, что в интервокальной позиции озвончение, в основном, не характерно для непридыхательных согласных китайского языка. Хотя такие примеры встречаются, как, например, в реализациях дикт.3 (см. рис.1-6). Таким образом, озвончение непридыхательной шипящей аффрикаты *zh* зависит и от позиции, и от индивидуальных особенностей произношения диктора. Но для китайского языка озвончение не является релевантным.

Нельзя не обратить внимание на характер заполнения спектра аффрикаты *zh* шумовыми составляющими. Первые выбросы на спектральных срезах появляются в области нижней границы шума или одновременно с разных концов (см. рис.2-6, 2-7), постепенно заполняя середину. Тогда как спектр свистящей *z* заполняется с самой верхней границы шума, как бы постепенно спускаясь вниз. Различный характер заполнения спектра отражает, как нам представляется, не только различие в локализации артикуляционной точки, но и различие в размыкании артикуляционных поверхностей, вернее, в направлении движения размыкания.

Литература

1. Бондарко Л.В. Звуковой строй современного русского языка. М., 1977
2. Зубкова Л.Г. Фонетическая реализация консонантных противоположений в русском языке. М., 1974.
3. Ковалева Л.С. Артикуляционная динамика аффрикат в речи (автореферат). Киев, 1981.
4. Павлова А.Н. Осциллографическое исследование китайских аффрикат. Магн., серия яз. и лит., № 4. Тбилиси, 1978.
5. Павлова А.Н. Артикуляция твердых шипящих аффрикат китайского языка *zh* и *ch*. Моамбе, 127, № 2. Тбилиси, 1987.
6. Фант Г. Акустическая теория речеобразования. М., 1964.
7. Sharf D., Nemeyer T. Identification of consonant articulation from vowel formant transitions, The journal of the acoustical Society of America, v.51, N°2 (part.2), 1972.

Динамические спектрограммы
(частота в кГц)

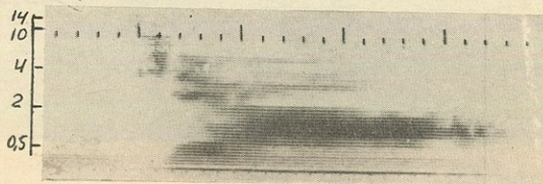

Рис. I-1. zha. в первом тоне. Дикт. 2.

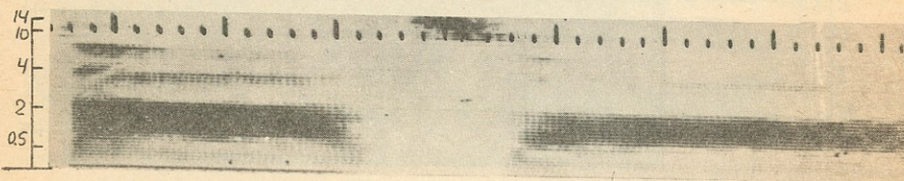

Рис. I-2. dāza. Дикт. 2.

Рис. I-3. zhāngcì. Дикт. 3.

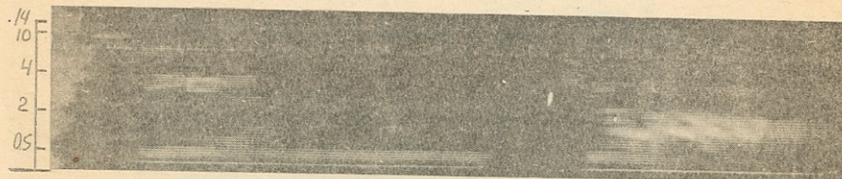

Рис. I-4. jiānzhà. Дикт. I

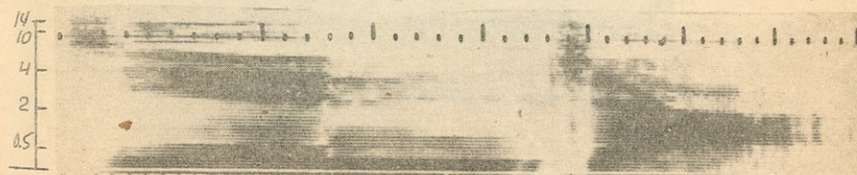

Рис. I-5. jiānzhà. Дикт. 2.

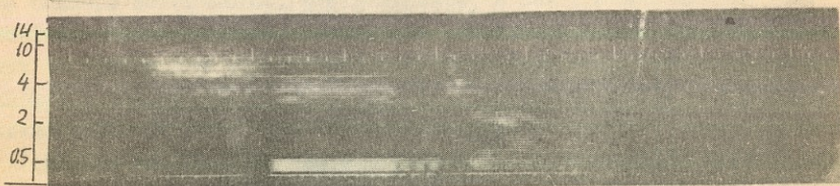

Рис. I-6. qīzhà Дикт. 3.

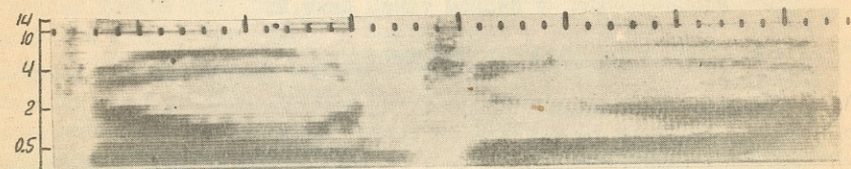

Рис. I-7. zhōuzhē Дикт. 2.

Рис. I-8. zézé Дикт. 2.

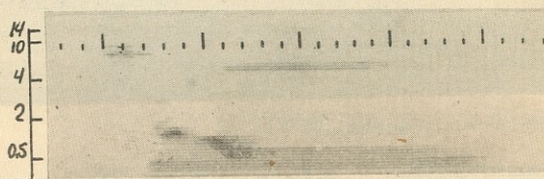

Рис. I-9. zhu в первом тоне. Дикт. 2.

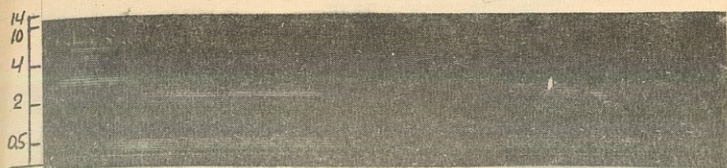

Рис. I-10. zhīzhī Дикт. I.

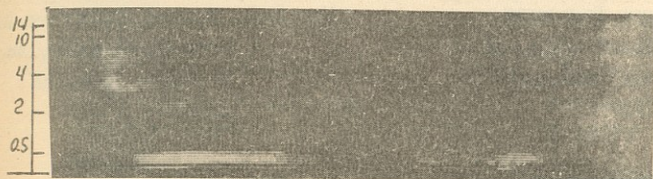

Рис. I-11. zhīzhī Дикт. 3.

Рис. I-12. zhi в первом тоне. Дикт. 2.

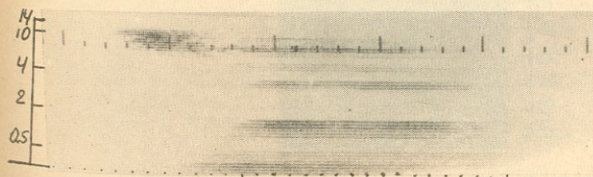

Рис. I-13. zi в первом тоне. Дикт. 2.

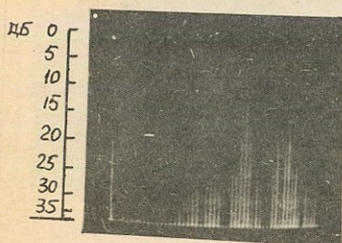

Рис.2-1. Момент фрикации начальной афр. zh в слове zhāngcì. Дикт. I.

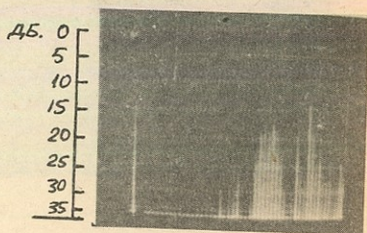

Рис.2-2. Момент фрикации интервокальной афр. zh в слове zhōuzhē. Дикт. I.

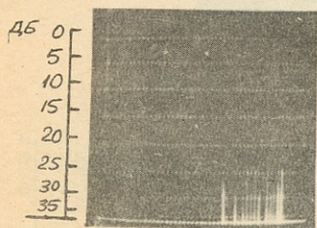

Рис.2-3. Момент фрикации интервокальной афр. zh в слове zhīzhì. Дикт. 2.

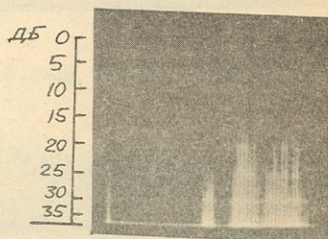

Рис.2-4. Момент фрикации интервокальной афр. zh в слове zhīzhì. Дикт. 3.

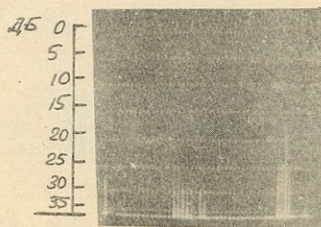

Рис.2-5. Момент фрикации интервокальной афр. zh в слове dǎzhù. Дикт. I.

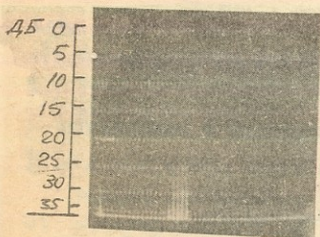

Рис.2-6. Момент начала фрикации
интервокальной афр. zh
в слове dūzhu.
Дикт.3.

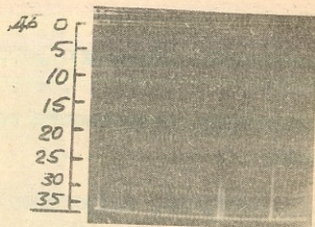

Рис.2-7. Момент начала фрикации
интервокальной афр. zh
в слове qīzha.
Дикт.1.

1. რ.ასათიანი, ურტყილი კონსტრუქციის საკონსტრუქციო ნაგებობა
ენაში 3
Р.Асатиани. Особенности эргативной конструкции в бацбийском
языке 9
2. ი.მელიქიშვილი, მარკტირების მიმართება მორფოლოგიაში 10
И.Т.Меликишвили. Отношение маркированности в морфоло-
гии 26
3. ე.სოსელია, ბაზისურ ფერთა ნაგებობებზე უნივერსალური კატეგორი-
ის შესახებ 27
Э.Т.Соселия. О некоторых базисных цветовых категориях
универсального характера 34
"მუხა" მნიშვნელობისა და კავშირებში მისი საკონსტრუქციო
4. მ.ივანიშვილი, მისივენი ქართული ენები 35
М.Иванишвили. муха "дуб" и его картвельские
соответствия 42
5. ნ.გობჯიშვილი, ფრინველების ნაშენი ნაგებობები. ენის
ქართული 43
Н.У.Гобеджишвили. Лексика, обозначающая потомство птиц
в грузинском 54
6. რ.გრიგორაშვილი, "მაგრაში" კავშირის მნიშვნელობის ანალიზის
(რელიგიური ნაგებობები მონაგარებში მონაგარები). 55
Д.А.Григорашвили. К вопросу о значении союза magram
"но" (на материале сложно-сочиненных предложений). 67
7. ე.ახვლედიანი, მნიშვნელოვანი სემიტური ენის რელიგიური სახეობის
შესახებ 69
В.Г.Ахвледiani. Заметки о числительных семитских языков. . . 72
8. მ.გობჯიშვილი, ჰამის რელიგიური ნაგებობები. ანალიზის
ფორმის მიხედვით 73
М.Гобеджишвили. Редукция хамзы в арабском языке (по данным
"Комментариев" Ал-Астарабadi). 77

9. А.Г.Жордания. Сопоставительный анализ некоторых фонетических особенностей египетского и суданского диалектов арабского языка 78
10. Ե.Սահակյան, Յուրայի թարգմանիչ լեզուի փոփոխությունները հայերենի և անգլերենի միջոցով 85
Н.Саганелидзе. Односложные корни с начальными велярными в современном армянском литературном языке. 96
11. К.Т.Гадилия. Об арабских заимствованиях в итальянском языке 97
12. М.С.Джикия. Тюркские лексемы в картвельском ономастиконе. 104
13. А.Н.Павлова. Акустический анализ палато-альвеолярной какуминальной аффрикаты zh /tsh/ китайского языка. . . . 108

К 222.103
3

Հայերենի և անգլերենի
միջոցով լեզուի փոփոխությունները

Типологические исследования

(Сборник)

(на грузинском языке)

Тбилиси

"Мешниереба"

1994

წიგნის სპონსორია შ.პ.ს. „ბარსი“

სპ 6020

გამომცემლობის რედაქტორი დ. დ. ე. შ. ა. გ. ა.
მხატვრული რედაქტორი ნ. კ. ვ. ი. ნ. კ. ა. ძ. გ.
ტექნიკური რედაქტორი ნ. ბ. მ. კ. გ. რ. ი. ა.

გადაეცა წარმოებას 30.II.1993; სტუმრობდა დასაბეჭდად 29.II.1993
ქაღალდის ზომა 60X84¹/16; ქაღალდი ოფს.; ბეჭდვა ოფს.; პირობითი
საბეჭდო თაბახი 7; საბეჭდო-საგამომცემლო თაბახი 6.7

ტირაჟი 100

შეკვეთა № 1534

ფასი სახელმწიფოებრივ

გამომცემლობა „მეცნიერება“, თბილისი, 380060, დ.გამრეკელის ქ., 19
Издательство "Мешниереба", Тбилиси, 380060, ул. Д.Гамрекели 19
საქ. მეცნ. აკადემიის სტამბა, თბილისი, 380060, დ.გამრეკელის ქ., 19
Типография АН Грузии, Тбилиси, 380060, ул. Д.Гамрекели 19

27.

27/6

